

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ŞEYYÂD HAMZA'NIN "VEFÂT-I HAZRET-İ
MUHAMMED 'ALEYHİ'S-SELÂM" ADLI
MESNEVİSİ**

HAZIRLAYAN
Fatma TURHAL-GÜNER

DANIŞMAN
Prof. Dr. Metin AKAR

İSTANBUL-1996

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	3
KISALTMALAR.....	4
GİRİŞ	5
ŞEYYAD HAMZA'NIN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

VEFÂT-I HAZRET-İ MUHAMMED 'ALEYHİ'S SELÂM'IN TANITIMI

1. KONU	8
2. ÖZET.....	8
3. ŞAHIS KADROSU	14
4. DÜĞÜMLER	17
5. SÜLEYMAN ÇELEBİ'NİN MEVLİD'İNDEKİ VEFÂT BÖLÜMÜ İLE KISA MUKAYESE.....	18
6. HİKAYENİN BÖLÜMLERİ.....	20
7. TÜR VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	22
8. DİL VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ	22

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYON CETVELİ.....	25
METİN	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NETİCE.....	73
İNDEKS-SÖZLÜK ÇALIŞMASI	75
BİBLİYOGRAFYA.....	123

ÖN SÖZ

"Klâsik Türk edebiyatının, en belirgin ve umûmi bir vasfı olarak az veya çok dîni bir karakter taşıdığını söylemek mümkündür.

Şurası gerçektir ki bütün dünyada hiç bir peygambere, hiç bir dîn veya doktrin müessesine, istisnâsız hiç bir şahsa dâir, Hazret-i Peygamber'e olduğu kadar çeşitli şekil ve türlerde, asırlar boyunca muhtelif eserler devamlı bir tarzda teşekkül etmemiştir."

Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu*

Tezimizin konusunu 14. yüzyıl şâirlerinden Şeyyad Hamza'nın "Vefât-ı Hazret-i Muhammed 'Aleyhi's-selâm" adlı eseri teşkil etmektedir. Bu eseri, üzerinde herhangi bir araştırma olmadığından yüksek lisans tezi olarak seçtik.

Tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Şeyyad Hamza'nın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında genel bilgi; birinci bölümde eserin özeti, şahıs kadrosunun tanıtılması, düğümler, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'indeki vefât bölümü ile kısa mukayese, hikâyenin bölümleri, tür, şekil dil ve imlâ özellikleri belirtilmiştir. İkinci bölümde Vefât-ı Hazret-i Muhammed 'Aleyhi's-selâm'ın transkripsiyonlu metni verilmiş, yer yer metin tamiri yapılmıştır ve bozuk şekilleri dipnotta gösterilmiştir. Üçüncü bölümde indeks-sözlük çalışması verilmiştir.

İndeks bölümünün hazırlanmasında bilgilerine müracaat ettiğim Yrd. Doç. Dr. Ceval Kaya'ya ve çalışmam sırasında her konuda yardımını esirgemeyen, karşılaştığım sorunları aydınlatmada son derece sabırlı ve hoşgörülü davranan, tezimi yönetmeyi kabul eden hocam Prof. Dr. Metin Akar'a sonsuz teşekkür ederim.

Fatma TURHAL-GÜNER

* Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu "Türk Edebiyatında Manzum Dini Eserler", *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 153, 158

KISALTMALAR

- A.** : Arapça
AS : Aleyhi's-selâm
B. : Başlık
c. : cilt
Doç. : Doçent
Dr. : Doktor
F. : Farsça
m. : yazma nitshada
mec. : mecazi anlam
Prof. : Profesör
RA : Radiyallahü anh
s. : sayfa
SAV : Sallallahü aleyhi ve sellem
T. : Türkçe
Y. : Yunanca
Yrd. : Yardımcı

GİRİŞ

ŞEYYÂD HAMZA'NIN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Şeyyâd Hamza hakkında yazılan en son makaleye göre* şâirin hayatı ve sanatı hakkında şu bilgileri verebiliriz: Şeyyâd Hamza 14. yüzyılda yaşamış Türk şâirlerindendir. İlim âlemine önce Fuad Köprülü tarafından tanıtılmıştır. Başlangıçta 13. yüzyılda yaşadığı sanılan şâirimiz hakkında edebiyat tarihimizin eski kaynakları bilgi vermemektedir. Şeyyâd Hamza'nın, Milli Kütüphane'deki bir mecmuada bulunan ve ilim âlemine 26-30 Eylül 1983' te İstanbul'da yapılan V. Türkoloji Kongresi'nde Prof. Dr. Metin Akar tarafından takdim edilen şiiri, onun yaşadığı yüzyılı ortaya koyacak niteliktedir. 50 beyitlik bu şiirin,

7. Ecel n'olur ki taqdîr-i ezeldür
Vebâ n'olur, kazâ-i âsumândur
48. *Yidi yüz kırk tokuzında* Resûl'ün
Vebâ geldi halâyıka 'ayândur
49. Söz idici delim Şeyyâd Hamza
Senûn sözün 'alamda dâstândur

beyitlerinde şâir iki defa vebâ salgınından bahseder. Şiirde bildirilen tarih 749'dur (milâdi 1348).

Rıfkı Melûl Meriç'in Akşehir'de Nasreddin Hoca mezarlığında, Tekke Deresi yönündeki duvara yakın bir yerde Şeyyâd Hamza'nın kızı Aslı Hatun'a ait olan mezar taşlarını bulması ve mezar kitabesinde, şiirde geçen H. 749 tarihinin (Miladi 1348) yazılı olması Şeyyad Hamza'nın 1348 yılında henüz hayatta olduğunu, kızı Aslı Hatun'u da çok büyük ihtimalle bu salgında kaybettiğini gösterir. Bu demektir ki şâirimiz, en iyimser tahminle 13. yüzyılın son çeyreği ile 14. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olmalıdır.

* Prof. Dr. Metin Akar, "Şeyyâd Hamza Hakkında Yeni Bilgiler 1-2", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 2, İstanbul 1987, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, sayı 2, s. 1-15.

Mecmuada bulunan 50 beyitlik şiirin hemen her beytinde imâle ve zihaf gibi aruz kusurları göze çarpmaktadır. Yabancı kelimelerde görülen zihaf lar, bu kelimelerin halk dilinde söylendiği şekliyle şiirde kullanılmasından doğmuştur. Bu zihaf lar devrinin ağız hususiyetlerini göstermesi bakımından önemlidir.

Şeyyad Hamza kolay yazan, vezne ve kafiyeye fazla mukayyed olmayan bir şâirdir. İçinden geldiği gibi, san'at gâyesi olmaksızın yazdığını, şiirin son beytinde ifâde etmektedir:

Bu ne sözler olur bî-çâre(ler)den
Ki gelür diline böyle asandur.

Buna rağmen sade ve güzel söylenmiş beyitleri de yok değildir.

Şâir şiirlerinde genellikle ölümün herkes için mukadder, maddi servetin gelip geçici oluşu üzerinde durur. Dünya hayatına değer verilmemesi gerektiğini vurgulayarak Allah'a, dine, imana sarılmayı tavsiye eder.

Şeyyad Hamza'nın Milli Kütüphane'de bulunan 3772 numaralı mecmuanın içinde iki şiiri daha yer almaktadır. İlk şiiri dört beyitlidir. Metnin baş tarafını havi yaprak (veya yapraklar) kopmuş ve kaybolmuş olduğundan, şiirin tam beyit sayısı ve muhtevası hakkında fazla bilgi edinemiyoruz. Eldeki beyitlerde de şâir, muhtemelen 749 (1348) Akşehir'de vuku bulan vebâ salgınıyla doğan acıları, elemeleri terennüm etmektedir. Gerek ilk şiirlerinden ve gerekse ikinci şiirinden anladığımızı göre Şeyyâd Hamza'nın Aslı Hatun'dan başka çocukları olmuş ve vebâ salgınında ölmüşlerdir.

Bu fikri destekleyen bir şiir de Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm'dır. Şâirin aşağıdaki beyitlerine baktığımızda bir oğlu olduğunu anlıyoruz ve adının da Hacı Muhammed olabileceğini düşünüyoruz.

360. Beni yandurdı oğuluñ firâkı
İçimdedür olanca iттіyâkı
361. Kâtı odlara [ben] yandum diriğâ
Oğul derdine boyandum diriğâ
362. *Hâcî Muhammed'e* yalvarı kaldum
Bulmadum çok uzandum diriğâ

363. Gözüm nûrı oğul cānum pāresi
Dil ü dil-bend ü bülbülüm dirîgā
364. Oğul balı daduñuz damağumuñ
Ölüm ağusına yandum dirîgā
365. Söyündürdüm yüzüñe [kim] bakıcağ
Sizi baña kıala şandum dirîgā
366. Müsülmān'a *oğul kız* acısını
Bititmegil Huzāvend'üm dirîga

Eserleri:

1. Yusuf ve Züleyha (mesnevi)
2. Ahvāl-i Kıyāmet (mesnevi)
3. Vefāt-ı Hazret-i Muhammed 'Aleyhisselām (mesnevi)
4. Mi'rāc-nāme (mesnevi)
5. Dūstan-ı Sultan Mahmūd (mesnevi)
6. Destān-ı Yusuf (mesnevi)

Bunların dışında Şeyyād Hamza'nın mersiyeleri, naatları ve gazellerinden oluşan perakende şiirleri de vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VEFÂT-I HAZRET-İ MUHAMMED 'ALEYHİ'S SELÂM'IN TANITIMI

1. KONU: Hz. Muhammed'in vefâtı ve genel olarak ölüm.

2. ÖZET

Hikâye, Cebrâil'in Hz. Muhammed'e ömrünün az kaldığı haberini getirmesiyle başlar (1-5). Bu haberi alan Hz. Muhammed üzümlere evine gider. Kızı Hz. Fatma'ya, Hz. Ali'yi katına çağırmasını söyler. Hz. Ali'nin de bu çağırışı ashâbı ve ahbabına yapmasını ister (6-10). Peygamber'in davetine icabet eden sahabe, üzümlü olarak gelip o gece düş gördüklerini söylerler (11-15).

İlk rüyayı Hz. Ebûbekir anlatır. Rüyasında sert bir rüzgârın doğudan estiğini, bürgünü, tûlbentini aldığını, başını çıplak ettiğini, taşları toprağa kattığını, heybetle kapıları devirdiğini, taşı dahi birbirine vurduğunu görmüştür. Bu rüyanın Hz. Muhammed tarafından yorumlanmasını istemektedir (16-22). Ancak Peygamberimiz, bu rüyanın tabirini daha sonra söyleyeceğini bildirir (23). Bunun üzerine Hz. Ömer rüyasını anlatmaya başlar. Düşünde kıblenin sağ kolundan bir yel koptuğunu ve bu yelin, parmağındaki yüzüğü havaya uçurduğunu görmüştür (24-27). Rüyayı dinleyen Hz. Muhammed, bu düşü de daha sonra yoracağını bildirir (28). Sıra Hz. Osman'ın rüyasına gelir. Rüyasında, Mekke kolundan güçlü bir yel koptuğunu, dağı taşı parçaladığını, Kur'ân'ının bir yaprağını bile bulamadığını görmüştür (29-34). Bu sözleri gözleri dolarak dinleyen

Hız. Muhammed, Hız. Osman'a biraz oturmasını, rüyayı daha sonra açıklayacağını söyler (35-36). Dördüncü olarak Hız. Ali rüyasını anlatır. Rüyasında, düşman tarafından çevrildiğini, zülfikârı eline alıp düldülün arkasına geldiğini, bir katı yel koptuğunu, yelin heybetinden kemiklerinin titrediğini, gürzünü elinden uçurup kılıcını kırdığını, giydiklerini soyduğunu görmüştür. Bir türlü kendine gelememekte, bu yelden dolayı miskin bir halde kalmaktadır. O da başına nelerin geleceğini merak etmiştir (37-48); fakat Hız. Muhammed, bu rüyanın da yorumunu daha sonraya bırakır (49). Sıra çok üzüntülü olan Hız. Ayşe'nin rüyasına gelir. Hız. Ayşe, rüyasında, gökten gelen bir kara gömlek giydiğini, çok korktuğunu söyler ve bu rüyanın tabirini ister (50-55). Hız. Muhammed ise ona, biraz oturmasını, rüyasını daha sonra tabir edeceğini söyler (56). Ağlayarak gelen Hız. Fatma, rüyasında, âleme yüzünü açtığını, gözyaşlarını saçtığını; kapısında çok cemaatin oturduğunu ve bir cenazenin hücrelerinden alınıp götürüldüğünü, herkesin de buna ağladığını; iki oğlunun ağlaştığını; yedi gök, arş ve kürsinin tutuştuğunu görmüştür. Rüyasının tabirini merak etmektedir (57-65). Rüyayı dinleyen Hız. Muhammed, önce diğer düşleri yoracağını, daha sonra onun düşünüyü tabir edeceğini söyledikten sonra gözleri dolu olarak yakınlarının yüzüne bakar (66-67). Ağlayan yarenlerine çok uyumanın, çok yemenin kötü olduğunu; az uyuyup Hakk'ın emrinin tutulması gerektiğini; kendisi gidince onların halinin müşkil olacağını; hallerinin düşünce malum olduğunu; düşün nübüvvet cüzi, uykunun gaflet olduğunu; gönül gözünün uyandırılması gerektiğini söyler (68-75) ve Hız. Ebûbekir'in gördüğü rüyanın yorumunu yapar. Yelin manasının Azrâil olduğunu, rüzgârın alıp götürdüğü tülbentin kendisi olduğunu, Cebrâil'in kendisine vâdesinin bittiği haberini getirdiğini; ölüme çâre olmadığını söyler (76-82) ve namazın terkedilmemesi vasiyetinde bulunur (83). Daha sonra Hız. Ömer'in rüyasını yorumlayan Hız. Muhammed, yüzüğü parmaktan havaya uçuranın canlara vekil tayin edilen, Tanrı buyruğunu tutan Azrâil; yüzüğün de kendisi olduğunu; Azrâil'in Tanrı buyruğunu tutacağını; kendisinin öleceğini ve artık sözünü kimsenin işitmeyeceğini söyler (84-91). Üçüncü yoldaşım dediği Hız. Osman'ın rüyasını yorumlarken, o katı yelin Azrâil olduğunu, Allah'ın emriyle ayrılması gerektiğini belirtir (92-96) ve Hız. Ali'nin rüyasını yorumlamaya başlar. Hız. Ali'nin rüyasında gördüğü yelin Azrâil olduğunu söyleyerek yaranlarına veda eder (97-106). Sıra Hız. Ayşe'nin rüyasına gelir. Hız. Muhammed Allah'ın Hız. Ayşe'yi kaygıya salacağını söyler (107-108). "Gözümün nuru, bağrımın paresi, gönlümün eğlencesi" dediği Hız. Fatma'ya da, artık gideceğini, onun yetim kalacağını, bunun Allah'ın emri olduğunu, iki oğlunun da dedesiz kalacağını söyleyerek rüya yorumunu bitirir (109-117). Hız. Muhammed'in bu sözlerini dinleyen yaranlar

feryat eder. Hz. Ebûbekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin "gam yükünden belleri keman olur". İbni 'Abbâs ağlar, ah eder ve Peygamberden önce ölmek ister (118-123). Herkes feryat etmektedir. Hz. Ayşe de çaresizdir. "Serverüm" dediği Hz. Muhammed'in kendisinden önce öleceğine üzülmekte, kaygılı olduğunu söylemektedir (124-130). Çok üzgün olan Hz. Fatma, herkesin kendisi için ağlamasını ister ve bu dünyada babasız ne yapacağını sorarak önce kendi canını alması için Allah'a dua eder (131-134). Bu arada Hz. Muhammed rahatsızlanır, on sekiz gün hasta yatar. O gün "Rebî'ü'l-evvel ayı"nın onikinci günüdür. "O, düşenbih saati" gelmiş, Hz. Peygamber'in hastalığı artmıştır. Herkes üzülmemektedir (135-141).

Tanrı Azrâil'e, Hz. Muhammed'i yanına getirmesini, Peygamberin huzuruna izinsiz çıkmamasını, heybetiyle onu helâk etmemesini ve izinsiz canını almamasını söyler (142-150). Azrâil, bunun üzerine arap suretli olup Hz. Muhammed'in kapısına gider ve içeri girmek için izin ister (151-155). Hz. Fatma, Azrâil'e kim olduğunu sorar, babasının hasta olmas sebebiyle onu içeri almayacağını söyler; ancak Azrâil içeri girmek için kapıyı vurmaya devam eder (156-164). Bu sesleri duyan Hz. Muhammed uyanır. Gelenin kim olduğunu anladığından, kızına kapıyı açmasını söyler (165-178). Hz. Fatma, üzgün bir şekilde çaresiz kapıyı açar (179-180). Azrâil, Hz. Muhammed'in yanına gelip, ömrünün az kaldığını, O'nun izni olmadan canını alamayacağını söyler (181, 186). Hz. Muhammed, Azrâil'e, Cebrâil'in yanına gelmemesinin sebebini sorar, dileğinin Cebrâil'i görmek olduğunu söyler. Bunun üzerine Azrâil yukarı çıkar (187-194). Diğer taraftan Hz. Muhammed, kızı Fatma'dan Hasan ve Hüseyin'i yanına çağırmasını ister (195). Hz. Fatma'nın getirdiği oğlanları Hz. Muhammed öper, kucaklar; sağ yanına Hasan'ı, sol yanına Hüseyin'i oturtturur. Gözleri dolmuştur (196-199).

Önce Hasan'a bakar ve ona zehir içireceklerini, "bağrının ağzından pure pure geleceğini" söyler. Sonra Hüseyin'e döner, içmek için bir dirhem su bulamayacağını, ovada şehit olacağını, onun saadet sahibi olduğunu söyler (200-205).

Halk feryat etmekte, Hz. Ayşe ağlamakta, Hz. Fatma dövünmektedir. Hz. Ali, Hz. Fatma'ya ağlamamasını, bu haliyle halkı üzdüğünü söyler (206-208). Bunun üzerine Hz. Muhammed Hz. Ali'ye seslenerek, daha kendisi hayattayken Zühre'nin gönlünü kırdığını, Hz. Fatma'nın yetimlere yardımcı olduğunu, ikisinin birbirini çok sevdiğini; bu emanetin hoş tutulmasını istediğini belirtir ve insanları maddi durumlara göre değerlendirmemesini söyler (209-216). Daha sonra da

"dinle" diyerek Hz. Fatma'nın kulağına birşeyler fısıldar. Ağlamakta olan Hz. Fatma gülmeye başlar. Hz. Ayşe, gülmesinin sebebini sorunca Hz. Fatma "Babam kendi ölümünden sonra benim de öleceğimi, öleceğim günün gecesinde de kendisini göreceğimi söyledi" der (217-223). O sırada Cebrâil, Azrâil'le birlikte Hz. Muhammed'in yanına gelir ve Hz. Muhammed'i terk etmediğini, üzüntüsünden dolayı yüzüne bakmadığını, canının Peygamberi'in yoluna feda olduğunu, Tanrı'nın onun şanında Levlak olduğunu, gökte meleklerin ona gözükeceğini, Hz. Muhammed'in "canların canı" olduğunu söyler. Allah, Hz. Peygamber'e yüzünü gösterecektir, huriler de onu beklemektedir (224-241); ancak Hz. Muhammed, beklediği haberin bu olmadığını beirtir (242). Bunun üzerine Cebrâil, yüz yirmi dört bin peygamberin onu beklediğini söyler (243-244). Hz. Muhammed, bu haberi de beklemediğini söyleyerek, kendisinin ölümünden sonra ümmetinin halinin ne olacağını öğrenmek ister (245-248). Allah'ın bu konudaki buyruğunu öğrenmek için "yüzbin aylık yolu bir demde giden Cebrâil" geri gelir (249-251). Ölmeden bir yıl önce tevbe edenlerin Allah tarafından affedileceği haberini getirmiştir (252-253). Hz. Muhammed bu sürenin çok fazla olduğunu söyleyince, Cebrâil Allah'tan yine haber getirir. Ölmeden bir ay önce tevbe edenler affedilecektir (254-259). Hz. Muhammed, bu süreyi de çok bulur (260-261). Bunun üzerine Cebrâil, ölmeden bir gün önce tevbe edenlerin affedileceği haberini getirir (262-264). Ancak Hz. Muhammed'in, bu sürenin de fazla olduğunu söylemesi üzerine Cebrâil, "gargara vakti"nden önce tevbe edenlerin bağışlanacağı haberini ulaştırır (265-268). Azrâil'in elini sürdüğü ana kadar yani son ana kadar tevbe edenler affedilecektir (269-270). Ancak bu anda Tanrı'nın hatırlanıp tevbe edilmesi biraz zordur. Onun için önceden tevbe etmek gerekir. Tevbe edenler Tanrı'nın güzel yüzünü göreceklerdir. İnsan, iradesi elindeyken doğru yolda yürümeli, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmeli, hayırlı işler yapmalı, Tanrı korkusundan ağlamalı, biriktirdiği malından yoksullara dağıtmalı, Tanrı'nın iyi kullarından olmalı, zaman zaman Kur'an dinleyip ağlamalı, dünyanın haline bakıp gözyaşı dökmelidir. Hz. Muhammed'in bu öğütleri verip tutulmasını istemesinden sonra (271-287), şâir, okuyucuyu Hz. Muhammed için salavata davet eder. İnsanın içini ve dışını temizlemesini, vesveseden uzak olmasını, iki yüzlülükten kaçınmasını, iyi işler yapmasını, dilin gıybetten saklanmasını söyler. Tekrar salavata davet edip asıl hikâyeye devam eder (288-293).

Hikâyede Hz. Muhammed, Azrâil'i yanına çağırarak canını almasını, Tanrı'nın fermanına karşı isteksiz olmamasını söyler (294-295). Hz. Muhammed'in bu izni karşısında Azrâil, Peygamber'in yanına gelir ve kasd-ı can

eder (296-297). Hz. Muhammed yaranlarına Allah'ın fermanını söyler. Bu fermana göre Peygamberimizin kefeni, giydiği bezden olacak ve öldüğü yerde gömülecektir (298-299). Hz. Muhammed, öldükten sonra kendisi hücresinin içinde saklanmalarını; ilk olarak namazı Cebraîl'in, sonra Mikâil'in ardından İsrâfil ve sonra Azrail'in kılmasını, onların arkasında da yaranlarının bulunmasını ister (300-304). Bunlardan başka, Peygamberimiz herkesin birbiriyle iyi geçinmesini, ibadet etmesini, gece gündüz ilm öğrenmek için çalışmasını, Kur'an okumasını, bi-namaza komşu olmamasını, nasihat dinlemesini, malının zekatını ödemesini, çocuklarına güzel ad vermesini, nefse uymamasını, kanaat etmesini, komşu ve konuğu hoş tutmasını, Tanrı'ya âşık olmasını söyler (305-324). Daha sonra da yaranları ile vedalaşır, herkes çok üzgündür (325-327).

Hikâyede araya Şeyyâd Hamza'nın duyguları girer. O da aynı acıyı paylaşmaktadır. Ona göre, bu ayrılık günü hasret günüdür, acı günüdür (328-332).

Ölmek üzere olan Hz. Muhammed, bazen soğuk suya elini batırıp yüzüne vurmaktadır. Canı ayağından dizine gelmiştir. Artık kendini kaybetmeye başlamıştır (333-336). Bu durum, çevresindekileri çok üzzerken Azrâil yiter. O da çok üzgündür. Allah'ın buyruğunu tutacağını söyler (337-341).

Hikâye, Hz. Muhammed için söylenen ağıtla devam eder. Bu ağıtla şâir, Hz. Muhammed'i övmekte, feryat etmektedir (342-349). Daha sonra Hz. Ali'nin acısı, ashabın ona yardım etmesi, feleklerin feryadı anlatılır (350-352). Şâirin herkes için dua etmesiyle ilk bölüm biter (353-356).

"Aynı şahıstan" başlıklı bölüm ise, şâirin, oğlunun ölümünden dolayı çektiği acıyı anlatmasıyla başlar. "Gözümün nuru", "canımın parçası", "bülbülüm" dediği oğlunun ölümüyle Şeyad Hamza, yandığını, yakasını yırtıp sakalını yolduğunu söyler (357-368). Daha sonra da "tekrar ölüm haline dönelim" diyerek ölümden kimsenin kurtulamayacağını anlatır. Nuh, Davud, Süleyman ölüme çare bulamamıştır. Malının çokluğuyla tanınan Karun'un da sonu aynı olmuştur. Malı olduğu halde zekâtını vermeyenleri Allah cezalandırmış ve onların cenneti görmelerini engellemiştir. İskender, Lokman Hekim, Rüstem, Ferid-i nevcüvan, yüz yirmi dört bin nebi, hatta Hz. Muhammed bile ölmüştür. Halka hak yolunu gösteren Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi de ölüm almıştır. Baki olan sadece Allah'tır. Akıllı olanların da bu sözlerden ders almaları gerekir. Bütün işleri böyle uygun gören Allah'tır (368-396). Ölüm durmadan yıkıp bozacak, kabir düzecektir.

Zengin, fakir herkesi alacak ve bu ölüm şerbetinden herkes içecektir (397-404). Yaya benzeyen ölüm cümleyi vuracaktır (405-409). Anne ve babanın bir çiçek gibi özenle yetiştirdiği, parayla değişmediği, kıyamadığı çocuklarına da ölüm bir gün gelecek ve buna kimse engel olamayacaktır (410-420). Yer ile gök, insanları öğüten bir değirmendir. Bu değirmenin sahibi de Azrâil'dir. Bu masum çocukların canı Azrâil tarafından alındığında ata ile anaya sadece dövünmek kalır (421-425). Büyükler de küçükler de ölecektir. Ölüm, geride kalan çocukların çaresizliğini de düşünmeyecektir. Öksüz kalan çocukların istekleri ise sadece anne ve babalarına kavuşmaktır. Tanrı'dan yalnızca onları isterler (426-435). Ölen çocuklar, anne ve babalarını görmek istediklerinden, cennetin kapısında bekleyip gelen geçene onların yerini sorarlar. Anne ve babalarının hasretini çekmektedirler (436-443). Sonunda birisi, analarının ateşe gitiğini terazi kurulduğunu, zebanilerin onu ateşe attığını söyler (444-448). Çocuklar, bu habere çok üzülüp, ağlayarak saçlarını yolarlar. Allah'a secde edip yalvarırlar. Onlar için cennetin ata ve ana olduğunu söyleyip, onlarsız cenneti terk edeceklerini açıklarak Hz. Muhammed'in kendileri öldüğü zaman anne ve babalarına verdiği sözü hatırlatırlar (449-465). Bu söze göre Hz. Muhammed, çocuklar öldüğünde, aileye ölümün Tanrı'dan geldiğini, daha sonra ahirette buluşacaklarını ve cennete gideceklerini söylemiştir (466-476). Bunun üzerine Allah, atalarını yakmaktan vazgeçer. Peygamber'in sözünde hata olmadığını ata ve analarını bağışladığını, artık onları alıp cennete gelebileceklerini söyler ve Cebrâil'e bu konuda emir verir (477-483). Emri alan Cebrâil, cehennem kapısında durur. Gözleri yıldırım gibi olan, herkesi korkutan Mâlik'i görürler. Mâlik, cehennem kapısında beklemekte, kimsenin gözünün yaşına bakmadan cezaların uygulanmasını emretmektedir (484-494). Cebrâil'in Mâlik'e kapıyı açmasını, ata ile anayı göreceğini, Allah'ın emriyle onları alacağını söylemesiyle kapı açılır (498-502). Yanmakta olan anne ve babayı gören çocuklar geri kaçıp aradıklarının bunlar olmadığını söylerler (503-507). Ancak anne ve babaları onlara seslenerek ateş içinde kaldıklarını, yana yana kömür olduklarını, tamam sandıkları imanlarında eksiklik olduğunu ifâde eder ve çocuklarının kendilerini cehennemden çıkarmalarını isterler (508-516). Anne ve babalarını sesinden tanıyan çocuklar, onları Mâlik'in elinden alarak hayat ırmağına giderler. Hikâye, kömüre dönen ana ve babanın bu ırmakta yıkanıp ayın ondördü gibi güzelleştiklerinin söylenmesiyle sona erer (517-522).

3. ŞAHİS KADROSU:

H. Muhammed (SAV) : Hikâyede H. Muhammed, sevgi dolu bir insan olarak tanıtılmaktadır. Hasan ile Hüseyin'i gözleri dolarak sarılıp öptükten sonra, onlara, ileride başlarına geleceklerini söylemesi, kızı H. Fâtma'ya da gelecekte olacaklar hakkında bazı bilgiler vermesi, onun olağanüstü vasıfları olduğunu gösterir. H. Muhammed ümmetini kendi canından da çok sevmektedir. Bu husus, ölüm anında bile ümmetinin akibetini Azrâil'den sorması ile tezahür eder.

Cebrâil (AS) : Fizikî özellikleri verilmemiştir. Şâirin "peyk-i âsmân" dediği Cebrâil, H. Muhammed'e ömrünün az kaldığı haberini getirir. O, H. Peygamber'i çok seven, onun için canını feda edebilecek bir melek olarak tanıtılır. Cebrâil'in, H. Muhammed'in ümmetinin geleceği konusunda bilgi almak için, Allah'ın yanına giderken "yüzbin aylık yolu bir demde gitmesi" bizim ölçülerimize göre olağanüstü özellik olarak kabul edilebilir.

H. Ebûbekir (RA) : H. Muhammed'e, rüyasını ilk anlatan kişidir. Hikâyede H. Muhammed'in "iy din bahtusu ulu kişi" dediği H. Ebubekir'in anlattığı rüyadan, bürgü ve tûlbenti olduğunu anlıyoruz. H. Muhammed'i çok seven H. Ebûbekir, onun öleceğini öğrendikten sonra çok üzülür, ağlar.

H. Ömer (RA) : H. Muhammed'e rüyasını anlatan ikinci kişidir. Şâirin "âdil Ömer" dediği H. Ömer'in rüyasından, parmağında yüzüğü olduğunu anlıyoruz. H. Ömer de H. Muhammed'i çok sevmekte, onun için üzülüp ağlamaktadır.

H. Osman (RA) : H. Muhammed'e rüyasını anlatan üçüncü kişidir. H. Osman'ın ruhi portresi "üçüncü yoldaşım; gamhorum, munisüm, kardaşım, iy hayâsından melâik utanan" gibi ifadelerle H. Muhammed'in dilinden anlatılır. H. Osman, H. Muhammed'i çok sevmekte ve onun öleceğine çok üzülmemektedir.

6. H. Ali (RA) : H. Muhammed'in yakınlarından ve ona rüyasını anlatan dördüncü kişidir. H. Muhammed'e naklettiği rüyasından onun Zülfikâr'ı, atı Düldül'ü, gürzü, cıdası, kılıcı ve zırhı olduğunu anlıyoruz. Bu dış görünüşüyle bir savaşçı olarak tanıtılan H. Ali, H. Muhammed'in öleceğine çok üzülmemekte, onu çok sevmektedir.

7. Hz. Ayşe : Hz. Muhammed'e rüyasını anlatan beşinci kişidir. Hz. Muhammed, Hz. Ayşe'yi çok sevmektedir. Hz. Ayşe de Hz. Muhammed'i, ondan önce ölmeyi isteyecek kadar fazla sevmektedir.

8. Hz. Fatma : Hz. Muhammed'e rüyasını anlatan altıncı kişidir. Babası tarafından sevilen Hz. Fatma, çok sevdiği babasının öleceğini öğrendikten sonra acıdan feryat eder ve Hz. Muhammed'den önce ölmek ister. Babasını o kadar çok sevmektedir ki, Hz. Muhammed'den sonra kendisinin de öleceğini ve öleceği günün gecesinde babasını görebileceğini duyunca gülmeye başlar.

9. Hasan ve Hüseyin : Fizikî ve ruhî özellikleri eserde verilmemiştir. Sadece hikâyede Hz. Muhammed'in onları çok sevdiği anlatılır.

10. Azrâil : Önce rüya yorumlarında karşımıza çıkan Azrâil, katı bir yele benzetilerek merhametinin olmadığı anlatılır. Asli şeklinden başka şekillere meselâ insan şekline girebilecek kabiliyettir. Bu da bizim ölçülerimize göre olağanüstü özellik olarak kabul edilebilir. Azrâil de Hz. Muhammed'in öleceğine üzülmemektedir.

11. İbni Abbâs : Fizikî tasviri eserde verilmemiştir. Sadece hikâyede müfessirler ulusu olduğu ve Hz. Muhammed'i, ondan önce ölmeyi isteyecek kadar çok sevdiği anlatılır.

12. Şeyyâd Hamza (1. ve 2. hikâyeye göre) : Fizikî özellik olarak sadece sakallı olduğunu anladığımız Şeyyâd Hamza, seçtiği konu ile gerçek hayatı arasında yakın alâka vardır. 1348 veba salgınında kızını, oğlunu, muhtemelen başka yakınlarını da yitirmiştir. Bu üzüntüsüne teselli olması için, ölümün herkes için kaçınılmaz olduğunu anlatan bu hikâyeyi yazmıştır. Şâir, zaman zaman da hikâyenin içinde kendi duygularını ifade eder. Bu duygulara bakarak çok merhametli olduğunu, Peygamber'i ve ashabını sevdiğini ve veba salgınından büyük üzüntülere uğradığını anlıyoruz.

Eser, az şahıs bulunması ve fizikî portreye fazla yer verilmemesi sebebiyle psikolojik hikâyeyi andırır.

2. hikâyenin şahıs kadrosu:

1. Çocuklar: Buradaki çocuklar genel anlamda, mücerred (soyut) çocuklardır; ama şâir bunları gerçek çocuklar gibi anlatır. Anne ve babalarını çok seven, onlara kavuşmak uğruna cenneti bile reddeden çocukların fizikî portreleri verilmemiştir. Onlar, Şeyyad Hamza tarafından bir çiçeğe benzetilmişlerdir.

2. Ata ile ana : Hikâyede herhangi bir ana babadır. Çocuklarına olan sevgileri bakımından tanıtılırlar. Çocukları öldüğünde çok üzülür, dövünürler; ancak daha sonra onlar da ölür ve cehenneme giderler. Tam sandıkları imanlarının noksan olduğunu orada öğrenirler. Cehennemde yanıp kömüre dönen ata ile ana, çocukları sayesinde oradan çıkıp hayat ırmağında yıkanılırlar. Artık ayın ondördü gibi güzelleşmişlerdir. Ata ile ana yıkandıktan sonra güzelleşmelerini olağanüstü özellik olarak kabul edebiliriz.

3. Cebrâil : Allah tarafından ata ile anayı cehennemden çıkarıp cennete götürmekle görevlendirilmiştir ve görevini yerine getirmiştir. Fizikî ve ruhî portresi verilmemiştir.

4. Mâlik : Cehennemın bekçisidir. Görüntüsü çirkindir, gözleri yıldırım gibi şakımakta, herkesi korkutmaktadır. Allah onu "zehr ile oddan" yaratmıştır. Onun gözlerinde hicab yoktur, kimsenin gözünün yaşına bakmadan cehennemde her birine azab emreder. Mâlik'in tasvirini olağanüstü özellik olarak kabul edebiliriz.

5. Azrâil : Azrâil, değirmen sahibine benzetilir. Ölüm bir yaydır, yer ile gök insanları öğüten değirmendir, değirmenin sahibi de Azrâil'dir.

6. Hz. Muhammed : Hz. Muhammed'in bu hikâyede adı ilk olarak, Şeyyad Hamza'nın "herkes sonunda ölecektir" deyip, Hz. Muhammed'i de örnek olarak göstermesiyle geçer. Daha sonra da çocukların, Hz. Muhammed'in ana ve babalarına verdiği sözü Tanrı'ya hatırlatmalarıyla adı tekrarlanır.

7. Bu şahısların dışındaki isimler, ölümden kimsenin kurtulamayacağına örnek olsun diye verilmiştir. Nuh, Davud, Süleyman ölüme çare bulamamıştır; malı çok olan Karun da ölmüştür; İskender, Lokman Hekim, Rüstem, Ferid-i nevcüvan, yirmidörtbin nebi, hatta Hz. Muhammed bile ölmüştür. Halka Hak yolunu gösteren Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi de ölüm almıştır. Bâki olan sadece Allah'tır.

4. DÜĞÜMLER:

1. Hikâyenin düğümleri:

Ana düğüm: Hz. Muhammed nasıl vefat edecek?

Tâli Düğümler:

1. Öleceğini öğrenen Hz. Muhammed, yanına çağırttığı Hz. Ali ile ashabı ve ashabına bu haberi nasıl verecek?
2. Sahabenin gördüğü rüya nedir?
3. Bu rüyalar nasıl yorumlanacak?
4. Yorumu dinleyen sahabenin tepkisi ne olacak?
5. Hastalığı artan Hz. Muhammed ne zaman vefat edecek?
6. Arap kılığına girip Hz. Muhammed'in evrine gelen ve "izinsiz canını alma" emri verilen Azrâil ne yapacak?
7. Kapıyı vuran Azrâil'e Hz. Fatma kapıyı açacak mı?
8. Hz. Peygamber, Cebrâil'i niçin görmek istedi?
9. Hz. Muhammed, yanına çağırttığı Hasan ve Hüseyin'e ne diyecek?
10. Hz. Muhammed, kızı Hz. Fatma'nın kulağına ne dedi de Hz. Fatma güldü?
11. Ümmetin, Allah tarafından affedilmesi için, ölmeden ne kadar önce tevbe etmesi gerekecek?
12. Canını alması için Azrâil'e izin veren Hz. Muhammed, yârânlarına ne diyecek?

Tali düğümlerin bazıları çok kuvvetlidir ve okuyucunun merakını uzun süre devam ettirici niteliktedir: 2., 3., 7. ve 11. düğümler.

Psikolojik hikâye olan eserde ana düğümün zamanında atılması, yerinde ve zamanında çözülmesi, tali düğümlerin fazla ve çeşitli olması sebebiyle okuyucu esere bağlanmaktadır. Şâir bu teknik imkânı başarıyla kullanmıştır.

2. Hikâyenin düğümleri:

1. Şâir, niçin çâresiz bir acı çekiyor?
2. Anne ve babalarını arayan çocuklar, onları bulabilecek mi?
3. Analarının cehenneme gittiğini öğrenen çocuklar ne yapacak?
4. Hz. Muhammed'in, analarına verdiği sözü çocuklar hatırlatınca Tanrı ne yapacak?

5. Ana ve babalarını cehennemde görüp tanımayan çocuklar sonra tanıyacak mı?

6. Hayat ırmağında ne olacak?

İkinci hikâyede ana düğüm yoktur. 1. hikâyenin mütemmimi olduğu için şâir böyle bir düğüme ihtiyaç duymamıştır.

5. SÜLEYMAN ÇELEBİ'NİN MEVLİD'İNDEKİ VEFAT BÖLÜMÜ İLE KISA MUKAYESE

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'indeki vefât bölümü ile Şeyyâd Hamza'nın eserinde dikkatimizi çeken bazı farklılıklar oldu. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a. Süleyman Çelebi'nin şiirinde Hz. Muhammed'in hastalandığı zaman, *çeharşenbih* günü olarak gösterilirken Şeyyad Hamza'nın şiirinde *düşenbih* (pazartesi) saati denmektedir:

Fî Beyâni Marazi Muhammed Mustafâ Salla'llahü 'Aleyhi ve Sellem	Vefât-ı Hazret-i Muhammed 'Aley- hisselâm'da
İşit imdi kim o Fahr-ı kâinât	135. Hastalık dutdı Resül'ün cânını
Nice hasta oldu vü buldı vefât	İşid evvel Tañrı'nuñ fermânını
Günler içre bir <i>çeharşenbih</i> günü	136. On sekiz gün hasta yattı Muştafâ
Ol sa'âdet ayı vü devlet günü	Gör ne kıldı bu cihân-ı bî-velâ
Vardı Meymûne evine nâgehân	137. Bugün ol mâh-ı Rebî'ü'l-evvelüñ
Anda iken hastalık tuttu hemân*	On ikinci günü oldu çün anuñ
	140. Çünkü geldi ol <i>düşenbih</i> sâ'ati
	Muştafâ'nuñ zahmeti dutdı kıatı

b. Mevlid'de Hz. Muhammed'in on üç gün, bizim hikâyemizde ise (136. beyit) on sekiz gün hasta yattığı söylenmiştir:

Mevlid'den

Hem on üç gün hasta oldu Habîb
Ol iken bu cümle dertlere tabîb**

* Ahmet Ateş, *Süleyman Çelebi, Mevlid*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, s. 129.

** Ahmet Ateş, *a.g.e.*, s. 132.

c. Şeyyad Hamza'nın eserinde, Hz. Muhammed'in Cebrail'le ümmetin bağışlanması konusundaki konuşması, Süleyman Çelebi'nin eserine göre daha uzun sürer. Bizim hikâyemizde Cebrâil dört kere Allah'ın yanına gider gelir ve Hz. Muhammed, Cebrâil'in dördüncü gelişinde söylediği süreyi duyunca rahat eder (217.-268). Mevlid'de ise Cebrâil, Hz. Muhammed'e dileğini sorar. Hz. Muhammed, ümmetini dilediğini, Allah'ın ümmetini bağışlamasını istediğini söyler. Durumunu Allah'a ileten Cebrâil şu cevapla gelir:

sf. 132. Hak Te'âlâ sana çok lûtf işledi
Ol yazuklu ümmetün bağışladı

Her iki eserde de, Hz. Muhammed'in ölümünden dolayı duyulan üzüntü, sahabenin ağlaması, feryâdı anlatılmaktadır. Yine iki eserde de Azrâil, Hz. Muhammed'den canını almak için izin ister:

Mevlid'de*

Ger icâzet olsa kabz-ı rûh idem
Olmaz ise hod girü dönem gidem

Vefât-ı Hz. Muhammed Aleyhi's-selâm'da

142. Çün götüre ortadan Tañrı hicâb
Eyledi 'Azrâil'e ol dem hitâb

146. Var edeb birle anuñ çapısına
Bî-icâzet girmegil çapısına

150. Dostumuñ dutgıl kamu fermânı
Bî-icâzet alma andan cânını

* Ahmet Ateş, *a.g.e.*, s. 134.

6. HİKAYENİN BÖLÜMLERİ

Bölüm	Beyitler	AÇIKLAMA
1	1-9	Cebrâil Hz. Muhammed'e ömrünün az kaldığı haberini getirir ve Hz. Muhammed bu haberi duyurmak için sevenlerini yanına çağırır.
2	10-65	Hz. Muhammed'in yanına gelen Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Ayşe ve Hz. Fatma gördükleri düşü sırasıyla anlatır.
3	66-75	Hz. Muhammed ashabına seslenerek uyku ve rüya ile ilgili düşüncelerini söyler.
4	76-117	Hz. Muhammed, yakınlarının gördüğü rüyaları sırasıyla tabir eder.
5	118-141	Yaranlar üzgündür, Hz. Muhammed'in hastalığı artmaktadır.
6	142-150	Tanrı, Hz. Muhammed'i yanına getirmesi için Azrâil'i görevlendirir.
7	151-164	Azrâil, kılık değiştirerek Hz. Muhammed'in evine gelir ve Hz. Fatma, babası hasta olduğu için onu içeri almak istemez.
8	165-194	Azrâil ile Hz. Muhammed görüşür. Hz. Muhammed'in isteği üzerine Azrâil, Cebrâil'i getirmek için yukarı çıkar.
9	195-205	Hz. Muhammed, Hasan ve Hüseyin ile konuşur.
10	206-216	Hz. Muhammed Hz. Ali'ye, kızı Hz. Fatma'yı hoş tutmasını, onun gönlünü kırmamasını söyler.
11	217-268	Hz. Muhammed ile Cebrâil karşılıklı konuşur.
12	269-286	Hz. Muhammed insanlara öğüt verir.
13	288-293	Ş. Hamza okuyucuyu salavata davet eder; onlara nasihat verir ve tekrar salavata davet edip asıl hikâyeye devam eder.
14	294-297	Hz. Muhammed, Azrâil'e canını alması için izin verir. Azrâil Hz. Muhammed'in canına kasteder.
15	298-327	Hz. Muhammed yaranlarına Tanrı'nın fermanını söyler, nasihat eder ve vedalaşır.
16	328-332	Herkes çok üzgündür.
17	333-341	Ş. Hamza'nın üzüntüsü anlatılır.

18	342-349	Hz. Muhammed kendini kaybetmeye başlar, Azrâil üzgündür ve Allah'ın buyruğunu tutacağını söyler.
19	350-352	Şâir, Hz. Muhammed'i över, feryat eder.
20	353-356	Şâir herkes için dua eder.

Velehu eyden

Bölüm	Beyitler	AÇIKLAMALAR
1	357-368	Şâir, oğlunun ölümünden dolayı çektiği acıyı anlatır.
2	369-396	Şâir ölümden kimsenin kurtulamayacağını söyleyip bu konuda örnekler verir. Akıllı olanların bu sözlerden ders almasını ister.
3	397-423	Ş. Hamza, ölümü ve Azrâil'i çeşitli benzetmelerle anlatır.
4	424-434	Ölümün, küçük büyük ayırt etmeden geldiği, geriye kalan çocukların çaresizliğini düşünmediği anlatılır.
5	435-443	Çocukların cennet kapısında anne ve babalarını görmek için beklemeleri, herkese onların yerlerini sormaları anlatılır.
6	444-448	Çocuklara, analarının ateşe atıldığı söylenir.
7	449-463	Çocukların üzüntüleri ve cennete, ana-babasız girmeyi reddetmeleri anlatılır.
8	464-476	Çocuklar, kendileri öldüğü zaman Hz. Muhammed'in ana ve babalarına verdiği sözü hatırlatır.
9	477-482	Allah, ata ile anayı bağışlar, onları cennete çağırır ve Cebrâil'e bu konuda emir verir.
10	483-484	Cebrâil çocuklarla cehennem kapısına gelir ve Mâliki görür.
11	485-497	Mâlik tasvir edilir.
12	498-501	Cebrâil'in Mâlik'le konuşması anlatılır.
13	502-504	Ata ile ana tasvir edilir.
14	505-507	Ana ve babasını gören çocukların tepkileri anlatılır.
15	508-516	Ana ve babanın çocuklarıyla konuşması anlatılır.
15	517-522	Ana ve babanın, Mâlik'in elinden alınıp, hayat ırmağında yıkanması anlatılır.

7. TÜR VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ:

Eser, mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır ve asıl vezni *fâilâtün / Fâilâtün / fâilün* 'dür. 1. hikâyede mesnevi beyitlerinin arasında bir tane ağıta rastalamaktayız. Bu bölümde Şeyyâd Hamza, Hz. Muhammed'in arkasından feryad ederken, vezni de *mefâtlün / mefâtlün / feûlün* olarak değiştirmiştir. (342 ile 349. beyitler) 352 ile 355. beyitler arasında bilinen hiçbir nazım şekli yoktur. Muhtemelen burada redifler kafiye yerine kullanılmıştır; yahut bu şiir henüz müsvedde halindedir.

İkinci hikâyede ise mesnevi beyitlerinin arasında bir tane terkiib-i bend, bir tane de gazel nazım şekli ile yazılmış şiire rastlarız. Şeyyâd Hamza'nın evlât acısını ifade ettiği *terkiib-i bend* in vezni asıl vezinden farklıdır: *mefâilün / mefâilün / feûlün*. Mesnevinin vezni ile yazılmış gazelde ise, cehennemdeki ata ile ananın çocukları ile konuşmaları, oradan çıkmak istemeleri anlatılmaktadır.

522 beyitlik şiirin 7 beytinde veznin bozuk olduğu görülmektedir: 108b, 213, 340a, 351, 355a, 356b, 431a.

Eserin bazı beyitlerinde anjambıman bulunmaktadır: 29-30, 52-53; 76-77; 86-87; 113-114; 121-122; 353-354-355.

213 ve 287. beyitlerin dışında iki hikâyede de kafiye vardır; ancak bazı beyitlerde redif, kafiye yerine kullanılmıştır.

8. DİL VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ:

Vefât-ı Hz. Muhammed Aleyhi's-selâm'ın 14. yüzyıl halk Türkçesi ile yazılmış olduğunu tahmin ediyoruz; ancak elimizdeki nüshada bazı kelimelerin eklerinin düz olarak harekelenmesi, bize eserin 16. yüzyıl sonlarında istinsah edilmiş olabileceğini düşündürdü: 110a *duhterüm*, m. *duhterim*. Yalnız burada müstensih'in her kelimeye müdahale etmediği de dikkatimizi çekti. 112a, m. *düşü*. Düzlük-yuvarlaklık bakımından uyum bu yüzyılda olsaydı müstensih'in *düşü* demesi gerekirdi. Nüshada kelimelerin yazılışında da bazı hatalara rastladık (320b *komayuñ*, m. *komañun*) ve tamir ettik. Bunların dışındaki özellikleri on beş maddede toplamak mümkündür:

1. Eserin Eski Anadolu Türkçesi ile yazıldığını gösteren birçok örnekle karşılaşılmıştır. (218b *şāz*, *dizār* : Bu kelimelerin yazılışında nüshaya bağlı kalınmış, harfler değiştirilmeyle "z" ile yazılmıştır).

2. Vefât-ı Hz. Muhammed Aleyhi's-selâm'da, bugün Batı Anadolu ağızlarında gördüğümüz özellikleri tesbit ettik: 8b *Var Ali'yi ünde gelsün çatuma*.

3. Metinde Âzeri Türkçesi özelliği de görmekteyiz. Bazı beyitlerde "beni" kelimesi "meni" olarak yazılmıştır. Biz *b* li olan şeklini yaygın söyleniş olarak kabul ettik ve *b* yi esas aldık.

4. Arapça kelimelerin son hecesindeki uzun vokaller yazma nüshada kısa verilmiştir. Biz bu halini koruduk; ancak indekste parantez içinde aslını verdik. (494 *dâima*)

5. Bazı kelimelerin imlâsında Arapça tesir olduğunu gördük: 6a *أغلبوا*, 258 a *الروا*

6. Yabancı kelimelerin bir kısmının imlâsının da Türkçeleşmiş olması dikkatimizi çekti: 14b *خواجه* yerine *فوجه* diye yazılmış.

7. Türkçe olmayan bazı kelimelerin farklı yazıldığını gördük. Bu durum bize iki şey düşündürdü: a) Telaffuz imlâyâ aksetmiştir, b) Müstensih hatasıdır. Bu kelimelerin yalnız söylenişi, özellikle *meşgul* kelimesi, günümüzde de geçerli olduğundan biz 1. seçeneğin daha güçlü olduğunu düşündük: 107b *qaygu*: m. *qayku*; 391a *gâfil*: m. *kâfil*; 494a *meşgûl*: m. *meşkûl*.

8. Eserde, akuzatif manası ihtiva ettiği halde bazı kelimelerde ek kullanılmamıştır: 238a *haturuñ*, 378b *zekātuñ*, 159b *cevabuñ*, 101a *cidanuñ*, *gürziniñ*.

9. Bulundurma hali eki 60b'de ayrılma hali anlamında kullanılmıştır: Eski Türkçe'de bu tarz kullanım mevcuttur. Belki bu metinde de ek aynı görevi görmektedir.

10. 1. tekil şahıs, emir ve istekte bazen *ʔ* bazen de *ʔ* ile imlâ edilmiştir: 66b *yorayım*: m. *yorayım*; 93b *idem*: m. *iden*.

11. Emir eki bazı kelimelerde *gil* olması gerekirken *gil*(كل) olarak yazılmıştır: 150, 169, 185, 201, 215, 274, 277, 295.

12. Eserde *p* sesi *b* ile, *ç* sesi *c* ile gösterilmiştir. Yalnız 348. beyitte penâhı kelimesi *p* ile yazılmıştır. Biz *p* ve *ç* ile gösterilmesi gereken sesleri transkripsiyonlu metinde *p* ve *ç* olarak gösterdik; ancak metnin tümünde böyle olduğu için değişikliği dipnotta vermedik. Aynı durum *iy* için de geçerlidir. Metinde hep *ey* olarak yazılmış, sadece 340. beyitte *iy* olarak harekelenmiştir. Biz, *iy* li şeklini esas aldık ve bu değişikliği dipnotta göstermedik.

13. Eserin bazı beyitlerinde kâfiye, göze değil kulağa hitap etmektedir.

21. اويقده
خزا

107. صريقيا
قيقوية

117. اويخوره
خذا

118. الروا
هو

14. Eserde ayrı yazılması gereken bazı kelimeler bitişik yazılmıştır. Biz bunları taranskripsiyonlu metinde "-" ile ayırdık. (ben-de, zikr-ile, naks-ımış, âkıl-iseñ...)

15. Yazma nüshada bazı kelimelerin yazılışında iki farklı şekle rastladık; ancak bunlar 14. yüzyılda görüldüğü için olduğu gibi bıraktık: dur-çur-, çagıt-dagıt-, işbu-uşbu...

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYON CETVELİ

أ	a, e, '	ش	ʃ
آ	ā, a	ص	ʂ
ب	b, p	ض	ʒ, ɖ
پ	p	ط	ʈ
ت	t	ظ	ʒ
ث	ʂ	ع	ʕ
ج	c	غ	ɣ
چ	ç	ف	f
ح	ħ	ق	q
خ	ħ	ك	k, ŋ, g
د	d	ل	l
ذ	ʒ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ü, ū, o
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ي	y, i, ī

METİN

VEFĀT-I HAZRET-İ MUHAMMED 'ALEYHİ'S-SELĀM

- (50b) 1 Otu[ru]rdı bir gün ol Faḥr-ı cihān
Geldi ḥazretten [o] peyk-i āsmān
- 2 Āyet-i ["yevmü'l-ḳiyāmet"] okudu
Kāmil oldu yā nebī 'ömrüñ didi
- 3 Yitdi va'deñ [yavu ḳılduñ] nitmege
Meşgöl ol[ğıl] sen yarāguñ itmege
- 4 Böyle emr [itdi] saña Rabb ü Celil
İy Ḥabībüm ḳaldı 'ömrüñden ḳalil
- 5 Bunı didi gitdi ol Rūḥu'l-Emīn
Şaldı Aḥmed cānına ölüm ḡamın
- 6 Geldi mescidden evine ağlayu
Aḡlamaḡdan taṭlu cānın taḡlayu

2a [Yevmü'l-ḳiyāmet]: m. "el-yevmü'l-ekmil". Kur'ān-ı Kerim'de bu ibareyi bulunduran āyet yoktur. Hz. Peygamber'in vefatından bahseden bir eser olduğunu düşünerek bu terkinin yevmü'l-ḳiyāmet olduğunu düşündük. Bu terkin Kur'ān-ı Kerim'de 70 āyette geçmektedir (Bakara Süresi 85, 113, 174, 212. āyetler; Āl-i İmrān Süresi 55, 77, 161, 180, 185, 194. āyetler; Nisa Süresi 87, 109, 141, 159. āyetler; Māide Süresi 14, 36, 64. āyetler; En'ām Süresi 12. āyet; A'rāf Süresi 32, 167, 172. āyetler; Yūnus Süresi 60, 93. āyetler; Hūd Süresi 20, 97, 99. āyetler; Nahl Süresi 25, 27, 92, 124. āyetler; İsrā Süresi 13, 58, 62, 97. āyetler; Kehf Süresi 105. āyet; Meryem Süresi 95. āyet; Tā-Hā süresi 100, 121, 124. āyetler; Enbiyā süresi 47. āyet; Hacc süresi 9, 17, 29. āyetler; Mu'minün süresi 12. āyet; Furkan süresi 69. āyet; Kasas süresi 41, 42, 61, 71, 82. āyetler; Ankebüt süresi 13, 25. āyetler; Secde süresi 25. āyet; Fâtır süresi 14. āyet; Zümer süresi 15, 24, 31, 47, 60, 67. āyetler; Fusilet süresi 40. āyet; Şurā süresi 45. āyet; Cāsiye süresi 17, 26. āyetler; Ahkaf süresi 5. āyet; Mücādile süresi 7. āyet; Mumtahine süresi 3. āyet; Kalem süresi 39. āyet, Ḳiyāmet süresi 1 ve 6. āyetler).

3a va'deñ: m. va'düñ; [yavu ḳıl-]: m. yavuḡ ol-

3b ol[ğıl]: m. ol gel.

4a [itdi]: m. m. eyitdi.

بِأَنَّكَ الْوَالِدُ

- 7 Fātıma bakdı atası gözine
Yaşı akmış ol mübârek yüzine
- 8 Eytdi iy gözüm çırâğı Fātıma
Var ‘Alî’yi ünde gelsün katuma
- 9 Ündesün cümle benüm aşhâbumı
Cân u dilden sevgülü ahhâbumı
- 10 Cümle yârenler işitdi bu sözi
Geldi Peyğamber katına kendüzi
- 11 Bir bir ol aşhâb geldiler tamâm
Şıdqla Peyğamber’e virdi selâm
- 12 Katına cem’ oldılar kiçi ulu
Her birinüñ gönli yaman kaygulu
- 13 Çün nebîleri yüzün[i] gördiler
Çevresinde cem’ olup oturdılar
- 14 Tañrı’nuñ fermânı birle ol gice
Her biri düş görmiş-idi iy hoca
- 15 O[l a]rada her birisi söyledi
Bir bir ol Peyğamber’e düşün didi
- 16 Tırdı evvel Ebübekir iy beşe
Didi şataşdum [bu gice] bir düşe
- 17 Bir katı yıl kopdı maşrıqdan eser
Götürür tağları yirinden keser
- (51b) 18 Bürgümi dülbendümi alur gider
Ala bilmez başumı ‘uryân ider

7b yüzine: m. yüzüne

9b ahhâbumı: m. ahhâbımı

10b kendüzi: m. kendü özü

11a aşhâb: m. aşhâblar

12b gönli: m. gönli

13a nebîleri yüzün[i]: m. nebîlerinüñ yüzün

14b m. Her biri bir düş görmüş idi ey hoca

- 19 Şavurur taşları toprağa katar
Bir yüzini kamu bandurup atar
- 20 Heybet-ile kapuları ahtarur
Taşı dağı bir[il]birine urur
- 21 Böyle gördüm bu gice ben uykuda
Bilmezem ki ne kılasıdur Huzā
- 22 Ben-de geldüm ki yorasın tā anı
Kadı gāmgīn eylemişdür ol beni
- 23 Eydür iy yār [it] tevekkül bir zamān
Tā ki ta'bīrin idem saña beyān
- 24 Tırdı ardınca ol 'Ādil ü 'Ömer
Düş görüpdür ol dağı virür haber
- 25 Eydür ol gördüm düşümde āşikār
Sağ kolından kıblenüñ bir yıl kıpar
- 26 Barmağumdan yüzüğümi kıparur
Alur elümden hevāya aparur
- 27 Gıtdi şöyle göre bilmem [ben] anı
Bilmezem ki [ne] kılısardur Ğanī
- 28 Resül eydür bir dem otur yā 'Ömer
Bu düşüñden ben saña virem haber
- 29 Durdı 'Oşmān ileri geldi revān
Eydür iy Tañrı habibi mihribān
- 30 Ben dağı gördüm düşümde bu gice
İşid imdi eydeyüm anı nice

22b beni: m. meni

23a yār [it] tevekkül: m. yāra tevekül.

24a m. Ardınca tırdı ol 'Ādil ü 'Ömer

24b ol dağı: m. ola dağı

25b kıblenüñ: m. kıbleniñ

- (52a) 31 Mekke kolından kopar bir güçlü yil
Dirhem eyler tağı taşı şimdi [bil]
- 32 Muşhafum kâğıdlarını koparur
Alur elümden hevāya aparur
- 33 Yır yüzine tağıdur orağını
Şavurur ol 'ālemüñ toprağını
- 34 Kancaru gitdüğini hîç bilmedüm
Eyle gitdi bir varağın bulmadum
- 35 Şöyle nice ağladıydı gözleri
Diñler idi Muşafā bu sözleri
- 36 Didi 'Osmān [sen] oturgıl bir zamān
Tā ki bunuñ ta'birin ide[m] beyān
- 37 Vardı andan ol 'Alī virdi haber
Müşkil oldı işümüz Hāyri'l-beşer
- 38 Bu gice gördüm düşümde ben dağı
Kim çevürmişdi beni kalıñ yağı
- 39 Zülfikāri elüme almış idüm
Düldülün arkasına gelmiş idüm
- 40 Kim var-idi çok çeri ortada ben
Karār [idüm] kāfiri uçdan i cān
- 41 Bir katı yil kopdı n[ā]gāh ol zamān
Cān alıcı tek baña virmez amān

34a gitdüğini: m. gitdüğini.

35a şöyle: m. söyle

38b beni: m. meni; kalın: m. kalan

40b [idüm]: m. ^{أيدم}

40b i: m. ey

41a n[ā]gāh: m. negāh

- 42 Heybetinden ditredi süñüklerüm
Cümle[si] ürperdi şimdi tüylerüm
- 43 Kārañu kaldı bu cihān gözüme
Cehd iderem gelebilme[m] özüme
- (52b) 44 Gürzümi [d]artar elümnden aparur
Cıda-y-ile kılıcumı şındurur
- 45 Şoyar arqamdan benüm geydügümi
Dağıdur benüm zırhla [gevdemi]
- 46 Ellerüm bağlanur anda kaluram
Ben bu yilden katı [miskīn] oluram
- 47 İy dirīgā bilmezem n'olasıdur
Başuma bilmem neler gelesidür
- 48 Zārī zārī ağladı şöyle Hūdā
Didi cānum yoluña olsun fidā
- 49 Resül eydür bir dem otur yā 'Alī
Tā ki ta'bir idem ol katı yili
- 50 Tırdı andan ol hātūnlar ulusu
Muşafā'nuñ 'Āyişe sevgülüsü
- 51 Muşafā'nuñ kutlu yüzine bakar
Āh ider kim 'ālemi oda yaqar
- 52 Eydür aḥır-ı zamān peygamberi
Ādemūñ faḥrı nebiler serveri

42a ditredi: m. دیتردی

43b gelebilme[m]: m. gelebilmez

45b zırhla: m. zırh ile; [gevdemi]: m. gevhimi کوهی ; benüm: m. benim

50a durdı: m. tırdı

50b Muşafā'nuñ: m. Muşafā'nıñ

51a yüzi: m. yüzü

- 53 Ben daħı gördüm düşümde bu gice
İşid imdi ideyim anı nice
- 54 Bir ara göñlek baña gökden gelür
Geydürürler egnüme bilmem n'olur
- 55 orudan aqlum gider tağyir olur
Bir degil ki buña ta'bir ne olur
- 56 Buña daħı eydür otur bir zamān
Tā ki ta'birin saña idem beyān
- (53a) 57 Geldi andan sevgülü Aħmed ızı
Ağlamakdan söyle[yi]mez [bir] sözi
- 58 Gözlerinden aıdur yaşı daħı
Āh ider kim ağlad[ur] aşı daħı
- 59 Eydür ol bir vāı'a gördüm bu dün
Gider-iken tutulur gökteki gün
- 60 apumuzda çok cemā'at oturur
Bir cenāze hüccresinde götürür
- 61 Yüzümü yırttum açaram 'āleme
anlı yaşı [ben] saaram āleme
- 62 amu 'ālemler [buña] feryād ider
Zārī zārī ağlayup efgān ider
- 63 İki oğlum başın açar ağlaşur
Yedi gök [ü] 'arş [u] kürs[i] dutuşur
- 64 Baña bildür bu düşüñ ma'nisini
Gider aħı gönlümüñ aygusını

53b işit: m. işid

54b egnüme: m. egnime

57a m. Geldi andan Aħmed'ün sevgülü ızı

58b ağlad[ur]: m. ağlade

64a düşüñ: m. düşeñ ^{دوشك}; ma'nisini: m. ma'nisini

- 65 İmdi eydür iy gözüm bahtusını
Nedür eydem bu düşüñ ma'nisini
- 66 Bu yârenler düşün evvel yorayım
Senüñ andan [şoñra] düşüñ yorayı[m]
- 67 Bir nazar kıldı yârenler yüzine
Hâsiret yaşı tol[ar]dı gözine
- 68 Ol gice zârî zârî ağlaşdılar
Âh u efgân eyleyüp ağlaşdılar
- 69 Eydür iy sevgülü aşhâbum benüm
İşidüñ [i]hvân aḥbâbum benüm
- (53b) 70 Bu yavuz düş[üñ] isi [u]yḥu durur
Çok uyumak çok yimek yaman ḥudur
- 71 Zâyi' eyler uyḥu âdem 'ömrini
Az uyuñ dutuñ Ḥaḳ'uñ em[i]rini
- 72 Uyḥu şomdur düşi ilhâmdur size
Arı düşler yaḥşi Peygamber size
- 73 Ben gidicek müşkil ola ḥâlüñüz
Düş ile ma'lüm ola aḥvâlüñüz
- 74 Düş nübüvvet cüz'idür eyler beyân
Aç gözüñ[i] iy göñül bir dem uyan
- 75 Uyḥu gafletdür göñ[ül] gözün uyan
Uyḥudur cümle seni yoldan koyan

65b düşüñ: m. düşeñ; ma'nisini: m. ma'nisini

66b m. Andan senüñ düşeñi yorayın

67b m. Toldurdu ḥasret yaşını gözine

69b işidüñ: m. işidiñ; [i]hvân: m. eḥvân; aḥbâbum: m. aḥbâbum

70a [u]yḥu: m. ayḥu

71a ömrini: m. ömrüni

71b Ḥaḳ'uñ: m. Ḥaḳḳ'uñ; em[i]rini: m. emrini

75a göñ[ül]: m. göñlüñ

- 76 Andan iy Tañrı ħabî[b]i Muştafâ
Şadr[-ı] bedr[-i] ‘âlem [ü] sâhib-vefâ
- 77 Eydür iy dîn bahtusı ulu kişi
Diñle imdi sen bu gördüğüñ düşi
- 78 Ol çatı yıl kim n[â]gâh ħopmuş idi
Hem senüñ dülbendüñi ħapmış idi
- 79 O yılüñ ma‘nisi ‘Azrâ’il durur
Cânlar almaqlığa ol mâyil durur
- 80 Yil alup gitdügi dülbendüñ benem
Giderem ħam-ħor u dildârüñ benem
- 81 Geldi Cebrâ’il baña virdi ħaber
Va‘dem irişdi ħıluram ben sefer
- 82 Ben gidicek siz ħalasız bî-nevâ
İrişicek ölüme yokdur devâ
- (54a) 83 Bir vaşiyet ħıldı ol dem ser-firâz
Didi zinhâr zinhâr ħıluñ namâz
- 84 Uyumışdı gözlerüñüz uyħu[yı]
Görmüş-idi düş içinde ħayguyı
- 85 Andan eydür iy ‘Ömer sen gördüğüñ
Bir çatı yıl düşde gördü[ñ] [siz] bilüñ
- 86 Yüzüğü[ñi] barmağüñdan ħoparan
Alup elüñden hevâya aparar

76a ħabî[b]i: m. ħabîyi
78a n[â]gâh: m. negâh
79a yılüñ: m. yiliñ; ma‘nisi: m. ma‘nisi
80b ħam-ħor u dildâr: m. ħam-ħori dildâr
84a uyumışdı: m. uyumışdı; gözlerüñüz: m. gözleriñiz
84b ħayğu: m. ħayku
85b gördü[ñ]: m. gördüm
86a yüzüğü[ñi]: m. yüzügi

- 87 'Azrā'il'dür bellü bilgil ol yili
Cānlara cümle mü'ekkildür eli
- 88 Ol daḥı Tañrı buyuruğın dutar
Her yire ki emr ider emri yiter
- 89 Bil aparan yüzüğüñ benem yakın
[Ol] yitürür şimdi Tañrı buyruğın
- 90 Gördüñüz mi fānī dünyā nidiser
Mihribān Peyğamberüñüz gidiser
- 91 Görmeye.siz [mevt]den özge yüzümi
Hiç daḥı işidmeyesüz sözümi
- 92 Andan eydür iy üçünci yoldaşum
Ġam-ḥörüm yārum munisüm kardaşum
- 93 İy ḥayāsından melā'ik utanan
Gördüğüñ düşün saña ide[m] beyān
- 94 Ol [katı] yil ki [a]pardı muşḥafı
Diñle ma'lüm eyleyem imdi ḥaḳı
- 95 Ol ölüm feriştesidür eyle bil
Adı bellü cān alıcı 'Azrā'il
- (54b) 96 Cān anuñ ḥükminededür eyler cüdā
Beni senden ayırur emr-i Huḫā
- 97 Ol 'Alī'ye dutdı andan yüzini
Düşini yorar işidüñ sözin[i]
- 98 Ol ḳalıñ yağı içinde ḳalduğuñ
Zülfiḳāruñ sen elüñe alduguñ

88a m. "Ol daḥı Tañrı buyuruğına dutar"

91a [mevt]: m. meft

92b m. Munisim Ġam-ḥörüm yārum kardaşum

93b ide[m]: m. iden

- 99 Ol [katı] yıl kim negāhın tozıdı
Uruşurken [küfr] içinde toz-idi
- 100 Dört yanuñda kāfiriler çok-ıdı
Aparurdı senden özge yok-ıdı
- 101 Aldı elüñden cıdanuñ gürzinüñ
Şıdı senden zahmetinüñ düldülüñ
- 102 İki elüñ kendü n[ā]gāh bağladı
'Āciz itdi yüregüñ[i] dağladı
- 103 Ol ölüm feriştesidür 'Azrā' il
'Ammuñ oğlın aparandur eyle bil
- 104 Kimse dahı saña ğam-ğör olmaya
Münisi hem derdi dildār olmaya
- 105 Cān içinde ben saña ğam-ğör idüm
Gice gündüz münis-i dildār-idüm
- 106 Yitdi [va'dem] dünyādan naql iderem
El-vidā' olsun yārenler giderem
- 107 Andan eydür 'Āyişe Şiddika'ya
Haq seni saldı haqıkat kayğuya
- 108 Ol kara gönlek ki virildi saña
Geydüñ anı vü kaşduñ egnüñe
- (55a) 109 Andan ol Zehrā'ya eydür Fātıma
İy gözüm nürü berü gel qatuma

99a negāhın/nāgehan olabilir

99b [küfr]: m. kāfir

100a kāfiriler: m. كافرین

102a nāgāh: m. negāh

104a ğam-ğör: m. ğam-ğor

105a ğam-ğör: m. ğam-ğor

106a [va'dem]: m. va'düm

107b kayğü: m. kayğu

108b Bu mısra noksandır. Mısraa anlam verilemedi.

109a Zehrā: m. zehre

- 110 İy benüm bağrum pāresi duḥterüm
Gönlüm eglencesi [benüm] aḥterüm
- 111 Ol cemā'at kim ḳapuda oturur
Bir cenāze çıkar evden götürür
- 112 Gördüğün düşi diyeyim diñlegil
Ḳulağ urğıl ma'nīsini añlağıl
- 113 Ol senüñ ağladuğün [z]āruñ daḥı
Cümle bed-nām olduğün 'āruñ daḥı
- 114 İki oğluñ başlarını açdılar
Zārī zārī ol zaman ağlaşdılar
- 115 Ben giderem sen ḳalasın [bil] yitüm
Böyle emr itdi bize Rabbü'r-Raḥīm
- 116 O sen atasuz ḳalasın bī-gümān
Ol iki oğluñ dedesüz[dür] ḳalan
- 117 O muşibetdür ki gördün uyḥuda
Beni sizden ayırur emr-i Ḥudā
- 118 Çün[ki] Aḥmed bu kelāmu söyledi
Ḳamu yārenleri feryād eyledi
- 119 Ol Ebübekir 'Ömer 'Oşmān 'Alī
Ḡam yükünden çün kemān oldu beli
- 120 [İ]bni ['Abbās'uñ] gözinden yaş aḳar
Āh ider kim 'ālemi oda yaḳar

110a duḥterüm: m. duḥterim.

110b aḥterüm: m. aḥterim

112b : ma'nīsini: m. ma'nisini

113a [z]āruñ: m. rāruñ

115b emr: m. emir.

120a [İ]bni [Abbās]: m.

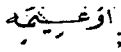
121b. 'aql u fehm ü [zihñ]: m. 'aqlı fehmi rehn

- 121 [O]l müfessirler ulusu serveri
'Aql u fehm ü [zihn] içinde pertevi
- (55b) 122 Eydür idi kim ne hoş ola-y-ıdum
Senden öñdin ben daħı öle-y-idüm
- 123 Zārī kıtur eydür iy Perverdgār
Bu ne şerr iş durur Aħmed gider
- 124 Her biri[si] nevh ü zārī eyledi
Gözlerin mānend-i enhār eyledi
- 125 'Āyişe eydür dirīgā nideyim
Ben bu cāndan ayru kıanda gideyim
- 126 Ben dilerem öle-y-idüm ilerü
Kim diler ki kıala Muħammed girü
- 127 İy dirīgā kim ne kııldı ol Celil
Evüme girmeye daħı Cebre'ıl
- 128 Vāy becid [u] siyāh olduğuma
[Hey] benüm feryād [u] āh o[ldu]ğuma
- 129 Vāy benüm bu serverüm gitdüğine
Benden öñdün va'desi yitdüğine
- 130 Vāy benüm 'ālemde rüsvāylığuma
Kıayğu geldi [neyidem] şaylığuma
- 131 Fātıma eydür nideyim vāy li vāy
Benüm için ağlasun yoħsul u bay

124b mānend-i enhār: m. mānende enhār

125a m. Āyişe eydür ey derīgā nideyim

125b kıanda: m. kıında

128b o[ldu]ğuma: m. ; [[hey]: m. her; benüm: m. menüm; feryād[u]āh: m. feryādı āh

129a benüm: m. menüm

129b benden: m. menden; yitdüğine: m. yetdüğine

130a benüm: m. menüm; rüsvāylığuma: m. rüsvāylığıma

130b [neyidem]: m. ; şaylığuma: m. şaylığıma

- 132 Ben babasuz nideyim bu dünyāda
Cānumı al andan öñdin iy Hūdā
- 133 Babam eydür seni koyup giderem
Cism içinde cānı ansuz niderem
- 134 Olmasun baña atasuz cān cihān
Olmasun baña atasuz rûh revān
- (56a) 135 H̄astalık dutdı Resül'ün cānını
İşid evvel Tañrı'[nuñ] fermānını
- 136 On sekiz gün yatdı h̄asta Muştafā
Gör ne kıldı bu cihān-ı bī-vefā
- 137 Bugün ol māh-ı Rebī'ü'l-evvelün
On ikinci gün[i] oldı çün anuñ
- 138 H̄üsn-i gündür h̄üsn-i sā'at h̄üsn-i dem
Raḫmeten-lil 'ālemīn başdı kadem
- 139 Ol gün ol gündür ki geldi dünyāya
Ol gün ol gündür ki gitdi ol cāya
- 140 Çünki geldi ol düşenbih sā'ati
Muştafā'nuñ zaḫmeti dutdı katı
- 141 Dīde[si] şorar idi yārenleri
Derd-ile oda düşürdi cānları
- 142 Çün götüre ortadan Tañrı hicāb
Eyledi 'Azrā' il'e ol dem hiṭāb

133a koyup: m. koyıb

133b cism: m. cisim

134a m. Olmasun atasuz baña cān u cihān

134b m. Olmasun atasuz bana rûh revān

135b evvel: m. ol.

138b başdı: m. basdı.

141a m.

- 143 Var haber vir dostuma gelsün didi
Tā benüm didarımı görsün didi
- 144 Cümle uçmağı bizedüm ben aña
Muntazır[dur] hüriler her bir [y]aña
- 145 Kamu müştāk oldılar dizārına
Koyma bugünkü işü[ñi] yarına
- 146 Var edeb birle anuñ kapusına
Bî-icāzet girmegil tapusına
- 147 Göster andan dañı bellü şüreti
Seyr içinde yahşi dügül sireti
- (56b) 148 Hoş muaṭṭar bû ile var iy melek
Heybetüñden kılma maḥbûbum helāk
- 149 Ger icāzet virmez ise ol saña
Bî-icāzet girmegil gel sen aña
- 150 Dostumuñ dutğıl kamu fermānını
Bî-icāzet alma andan cānını
- 151 Şubḥ-dem ‘Azrā’il irdi kapuya
Ceşt olunca durdı anda tapuya
- 152 Girmedi durdı kapuda āşikār
Gör ne kıldı Hālīk u Perverdgār
- 153 Bir ‘arab şüretlü oldı ol melek
Sā’il oldı sā...na diler dilek
- 154 İşid imdi ol ferişte neyledi
Kapı kağdı gör ki neler söyledi

143b didarımı: m. didarımı

145a dizārına: m. dirārına

145b işü[ñi]: m. işi.

149b girmegil gel: m. girmegil gil

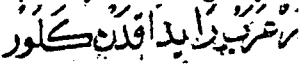
150a dutğıl: m. dutgil

153b sā...na: m.

- 155 Var mıdur destür içerü girerüz
Muşafâ'nuñ kıtlu yüzün görürüz
- 156 Fâtıma eydür ki iy duran kişi
Ne kişisüñ bunda kimüñ [var] işi
- 157 Eydür 'arab [kim çok ırakdan] gelür
Hüküm var [mı]dur Resül ne buyurur
- 158 Fâtıma eydür babam ħasta otur
Girü dur gel iy edebsüz girü dur
- 159 Bugün olmaz var ki dekle (?) gelesin
Nicedür andan cevâbuñ alasin
- 160 Yine ävâ[z] eyledi kaçdı kapu
Yâ risâlet ħanı sen gelgil berü
- (57a) 161 Girerüz destür ola mı içerü
Eydür açuñ kapuyı gelsün berü
- 162 Fâtıma eydür yüzi katı 'arab
Yüzi katılığı 'arab dün 'aceb
- 163 Ĥağ dimişler [ki] 'arab neden olur
Bir yüzi katı kıara insân olur
- 164 Eyle kaçdı yine ol kıapusını
Yırtımadı [tek gögüñ] kıamusını

155b yüzün: m. yüzün

156a m. Fâtıma eydür ki sengel ey duran kişi

157a m.

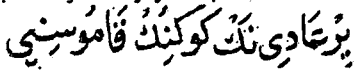
158a m. Fâtıma eydür ħastadur babam otur

159a dekle: m. Mısraa anlam verilemedi.

160a ävâ[z]: m.

161b. gelsün: m. gelsün

162a m. Fâtıma eydür ey yüzi katı 'arab

164b m.

- 165 Uyğudan uyandı ol dem Muştafâ
Uyımışdı ol Muhammed pür-vefâ
- 166 Eydür iy anam [o kişi] kim durur
Söyleşürsün ne kişidir kim durur
- 167 Çünkü Peyğamber işiddi bu sözi
Yaşı düşdi evvel ayruksı gözi
- 168 Bildi Aħmed kim nedür [bu] hikmeti
Ol Kerim ü Kirdgâr'uñ kudreti
- 169 Eydür iy cānum kapu[yı] imdi aç
Şorgıl andaki ne durur ihtiyâç
- 170 Var icāzet vir aña gelsün eve
Eyleye becideyin [aña] revâ
- 171 Açmaz-iseñ çāresi yokdur gider
Her yire kim kaçd iderse ol irer
- 172 Oldur atasuz koyan uşaqları
Oldur anasuz koyan uşaqları
- 173 Ol durur tul eyleyen 'avretleri
Ol durur cānda koyan ĥasretleri
- (57b) 174 Bî-murād iden cehānda ol durur
Cān alıçıdur ki bir bir öldürür
- 175 İy nice gül çehreyi ĥāk eyledi
İy nice yaħaları çāk eyledi
- 176 Ol seni yetim kılandur iy kızum
Cānumuzı almağa geldi bizüm

166a m. Eydür ey anam ol kim durur
167a m. Çünkü Beyğamber işiddi bu sözi
167b evvel: m. ol.
169a m. Eydür ey cānum imdi kabu ac
169b sorgıl: m. sorgıl
170b [aña] : m. anuñ
174a a: m. Bî-murādan iden cehānda ol durur

- 177 Ol Ḥasan Ḥüseyn'[i] babasuz kıoya
Sala seni diñle maḥküm kıaykıuya
- 178 Kıapumuz aç imdi girsün içeri
Kim icâzet vir aña gelsün berü
- 179 Vardı Zehrâ kıapu[yı] açar-idi
Çâresi yok niylesün bî-çâr-idi
- 180 Eydür iy vây ki başum açılır
Yir yüzine kıanlu yaşum saçılır
- 181 'Azrâ'il girdi sevülük kıatına
Turdı ikrâm eyleyüp kıizmetine
- 182 Didi Tañrı [beni] gönderdi saña
Nebiler serveri gelgil [bu y]aña
- 183 Çün selâm olsun didi [peyk]-i Celil
İy ḥabibüm kıaldı 'ömründen kıalil
- 184 Gelmişem ḥâtırları şâz itmege
Yâ gönül kıaykıudan âzâd itmege
- 185 Didi destür olmayınca almağıl
Bî-icâzet câna ḥaçer çalmağıl
- 186 Ben senüñ şındurmazam fermânuñı
Ger virürseñ [apara]ram cânuñı
- (58a) 187 Resül eydür gel [berü] yâ 'Azrâ'il
Gelmedi baña niçün ol Cebre'il

177a m. Ol Ḥasan Ḥüseyn babasuz kıoyan

178a içeri: m. içeri

179a Zehrâ: m. zehre

181a girdi: m. gördi

183a [peyk]-i Celil: m. âb-ı celil

185a almağıl: m. almagil

186b m. Gir virürsen uyaram cânuñı

187a m. Resül eydür gelgil yâ 'Azrâ'il

- 188 Üç gün [olmuş]dur görünmez ol baña
Ne sebedür gelmez ol kaldum daña
- 189 Nazarına ol meclâ'ikler gelür
Didi üç gündür senüñ için ölür
- 190 Ağladı ol server ü şâh-ı cihân
Ağladı halk-ı zemîn ü âsumân
- 191 Var haber vir gelsün [ol] kardaşuma
Bile bilmez ne geliser başuma
- 192 Bir [vedâ'] [ben] ide[yi]m anuñ ile
Ben bilürem neylerem anuñ ile
- 193 Dilegüm budur [ki] senden vir amân
Tâ görünce kardaşumı bir zamân
- 194 Gitdi 'Azrâ'il ferişte yukaru
Resül eydür yâ kızum gelgil berü
- 195 Var Hasan Hüseyin'i getir katuma
Bir doynca göreyim iy Fâtıma
- 196 Fâtıma vardı getürdi anları
Bağdı gördi Muştafâ oğlanları
- 197 İkisini aldı iki yanına
Öpdi kuçdı başdı bir dem cânına
- 198 Sağ yanında anuñ oturur Hasan
Sol yanında Hüseyin durur esen

188a m. Üc gündür görünmez ol baña

190a server ü şâh: m. serveri şâh

191a m. Var haber virgil gelsün kardaşuma

192a [vedâ']': m. وَدَّاءُ

192b neylerem: m. نَيْلَرَمْ

193a m. Dilegüm budur senden virgil amân

195a m. Var Hasan'ı Hüseyin'i getir katuma

- 199 Bir zamān baqdı bularuñ yüzine
Doldıdı Һasret yaşını gözine
- (58b) 200 Ol Һasan yü[z]ine baqdı aqladı
Cān-ile cümle cigerin taqladı
- 201 Eydür iy [oğıl] kulağ urğıl baña
Tiz ola ki zehr içürürler saña
- 202 Bağruñ ağızından gele päre päre
Döndi Һüseý[i]n'e eydür iy yārā
- 203 Һaçer-ile ger belāda olasın
Miħnet ü derd ü belā[da] olasın
- 204 Bir direm şu bulmayasın içmege
Kān ola şular cihānda geçmege
- 205 Ol yazı yüzinde olasın şehid
Sen sa'ādet issisin [bil] iy sa'īd
- 206 Ağlar-ıdı nevh-ile [ol] bī-kıyās
Yanına cem' oldı ol cümle ünās
- 207 'Āyişe yaşın dökerdi yüzine
Fātıma Zehrā dögerdi dizine
- 208 'Alī eydür Fātıma çok ağlama
Derd-ile halkuñ cigerin taqlama
- 209 Aħmed eydür uş henüz ben var-iken
Ağrıdursuñ Zehrā'nuñ göñlini sen

199b doldıdı: m. doldurdı

200a yü[z]ine: m. yürine

201a urğıl: m. urgil; [oğıl]: m. رى

201b içürürler: m. ايجرورلر

203a, b olasın: m. olasın

203b miħnet ü derd ü belā: m. محنت درو بلا

207b, 209b Zehrā: m. zehre

209b göñlini: m. göñlüni

- 210 Ol yetimlerün nişânın[ı] bilür
Ben ölince bilmezem hâli n'olur
- 211 Benüm ile kaygusın savar-idi
Cânüm-ile bu dilüm sever-idi
- 212 El-emânet yahşi dutasın anı
Kılmayasañ her dem ârzüda seni
- (59a) 213 İçinde itmeyesin kaygusın bulur
Bahtlı oldur kim ola bahtlı
- 214 Sen anuñ yohsullığına bakmağıl
Ademüñ bay kişliğine bakmağıl
- 215 Bakmağıl anuñ cihân[da] azına
Bir nazâr kıl Tañrı'nuñ i'zâzına
- 216 Diñle ol maḥşer güninde turalar
Halk içinde kamuya buyuralar
- 217 Vardı anuñ katma ol yüzi ağ
Ol mübârek sözine urdı kulağ
- 218 Arhun [anuñ] kulağına söyledi
Geldi bu kez gönlini şâz eyledi
- 219 Ağlar-iken Fâtıma güldi 'aceb
Bilmediler güldüğine ne sebeb
- 220 Şordı andan ol [dem] 'Âyişe ağız
İy kızum bu demde niçün güldüñüz

210a yetimlerün: m. yetimlerin

210b n'olur: m. ne olur

212b Bu mısraa anlam verilemedi.

213 Vezin bozuk, kafiye yok.

214b kişliğine: m.

215a bakmağıl: m. bakmagil.

215b i'zâz: m. a'zâzına

218b gönlini m: gönlini

219a güldi: m. geldi

219b güldüğine: m. geldüğine

220b güldüñüz: m. geldüñüz

- 221 Eydür ol babam baña virdi haber
Tiz gelesin didi sen dağı sefer
- 222 Şād-mān oldum ki aña kavuşam
Tā ola [ki] anuñ ile şubḥ u şām
- 223 Eydür ol gice ki görürsün beni
Düş içinde belki ünderem seni
- 224 İrdi Cebra'ıl ferişte ol zamān
Anuñ ile 'Azrā'il geldi hemān
- 225 Aḥmed aña berü döndüñ mi didi
Terk mi kılduñ beni koyduñ mı didi
- (59b) 226 Cebre'ıl eydür ma'āza iy ağı
Seni terk eyleyen ölsündür ağı
- 227 Tâkatum tâk oldu gördüm ben seni
İy dirîgâ nideyim neyler Ğanî
- 228 Baқа bilmem yüzüñe bu derd-ile
Kim kadermiş bi[r] kez ölem gerd-ile
- 229 Yā nebī cānum fidādur cānuña
'Āşık oldum hulk-ile ihsānuña
- 230 Ben saña [bil] çok muşāhib olmuşam
Dilde hāzır gözde gāyib olmuşam
- 231 Gelmişem ben bunca peygamberlere
Gelmişem sencileyin serverlere
- 232 Hâk senüñ şānuñda l e v l a k oқıdı
Kamulardan seni ol pāk oқıdı

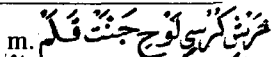
223a beni: m. meni; görürsün: m. görürsün

226a Cebre'ıl: m. Cebra'il

227b m. Ey dirîgâ nideyim niyledi Ğanî

229b 'āşık: m. 'āsık

- 233 Ferş ü kürsî levh ü cennet ü qalem
Oldı müstaḥsen senüñ [i]çün o hem
- 234 Yiri[ü] gök olduğına sensin dilek
Cümle saña gözükür gökde melek
- 235 Cānlaruñ cānısıñ iy Ḥayrū'l-beşer
Cānlaruñ cānısıñ iy Faḥrū'l-beşer
- 236 Raḥmeten-lil 'ālemĩnsiñ yā nebī
Ümmet-içün [sen] Emīn'siñ yā nebī
- 237 Tañrı'dan bugün işaretdür saña
Ḥaḳ dîzârıyla beşaretdür saña
- 238 Ḥatıruñ hoş tuta[m] iy şâh-ı cihân
Kim görürsün Tañrı dîzârın 'ayân
- (60a) 239 Bir haber virgil baña Rabbü'l-enām
Ne buyurdı ne getürdüñ sen be-nām
- 240 Eydür ol uçmaq senüñ çün bezedi
Ḥüriler hem cemālünüz gözledi
- 241 Muntazırlardur [nişâr] itmeklige
Cānuña cānlar işâr itmeklige
- 242 Muştafâ eydür gerekmez bu haber
Ben bunı şormazam iy şâhib-nazar

233a m.

233b ; [i]çün: m. cün

234a yir[ü] : m. yiri; sensin: m. sensiñ; olduğına: m. olduğına

235a, b cānlaruñ: m. cānlarıñ

236b Emīn: m. âmin

237b dîzârıyla: m. dîrârıyla

238a ḥatıruñ: m. ḥatırñ

238b dîzârın: m. dizârın; görürsün: m. görürsin

239b buyurdı: m. buyurduñ

241a nişâr: m. nişâr; cānuña: m. cānuña

- 243 Didi zinde kıldı senüñ çün Huzā
Yüz yigirmi biñ çihār enbiyā
- 244 Cānuñı görmege karşı geleler
Görklü cānuñdan temettu‘ alalar
- 245 Resül eydür ben buni şormam saña
Ümmetümden bir haber virgil baña
- 246 Bilmen aḥvāli anuñ nice dur[ur]
Uşbu ğamdan [bekledügi] nicedür
- 247 ‘Arz iderem anlaruñ a‘mālini
Bir bileydüm nicedür aḥvālını
- 248 Ben gidicek anlaruñ işi nedür
Bir haber virgil [baña bu] pes nedür
- 249 Cebre‘il eydür varayım göreyim
Haḫ-Te‘āla ne buyurur şorayım
- 250 Yüz biñ aylık yolu bir demde gider
Vir şalavāt imdi gör anı nider
- 251 Vardı idi bir zamānda Cebre‘il
İşid imdi ne buyurur ol Celil
- (60b) 252 Eydür ol Cebbār-ı ‘ālem buyruğı
Böyle dir iy enbiyālar tansuğı
- 253 Kim ki tevbe kılsa bir yıl ilerü
Ölmedin yarlığar [anı] Ferd ü Hū
- 254 Yüz biñ yıl [kim] günāh itdüğini
Aḫmed eydür ben qabül itmem anı

243b m. Yüzbiñ yigirmi çihār biñ enbiyā

246b [bekledügi]: m. بچا دیکي

249a Cebre‘il: m. Cembrā‘il

251a Cebre‘il: m. Cembrā‘il

253b m. Ölmedin yarlığar ol Ferd ü Hū

254b ben: m. men

- 255 Bu öküştür söylegil az eylesün
Ağı olmaz başa tamâm eylesün
- 256 Ümmetüm bilmez ölüm[üñ] geldiğin
Kankı günde kankı demde olduğın
- 257 Yine vardı geldi bir dem Hâzret'e
Hâk-Te'âla buyruğın idem nite
- 258 Eydür emr oldı bir ay[dan] ilerü
Tevbe kılsa yarlıgar ol Ferd ü Hü
- 259 Yüz yılıñ suçını saçar yazına
Mahv ider ol defter[in]den kazına
- 260 Eydür öküştür bu dağı iy ağı
Bunuñ ile ola ümmet duzağı
- 261 Ümmetüm bilmez bir aydan ilerü
Ki aña Hâk'dan ölüm geldi berü
- 262 Vardı Cebrâ'il dağı virdi haber
Eydür öküştür suvâle mu'teber
- 263 Resül'[üñ] sözün kabûl eyler Huzâ
İy habersiz gör ne cehd eyler bize
- 264 Didi bir gün ilerü dönse başa
Yüz yılıñ suçın bağışladum aña
- (61a) 265 Geldi Cebrâ'il bu sözi getirür
Resül eydür bu dağı öküş durur

256a ölüm[üñ] geldiğin: m. ölüm geldiğini

256b olduğın: m. olduğunu

259a yılıñ: m. yılñ

263a Resül'[üñ] sözün: m. Resül sözünü

264b yılıñ: m. yılñ

bağışladum: m. bağışladım

- 266 Ümmetüm[dür] ola anı bilmeye
Korğaram ki ola tevbe kılmaya
- 267 Yine gitdi Cebre'il ol Hâzret'e
Muşafâ'nuñ cân-ile emrin şuta
- 268 Ğarğara vaqtinden öñdin tevbeyi
Eyle itse yarlıgaram ben anı
- 269 Görmemişdür 'aynı çün 'Azrâ'il'i
Yarlıgaram luğf-ile tamâm ili
- 270 Vaqt-i sekrân olsa olmaz müsteħab
Ol ħabîbüm bu dur[ur] gelsün cevâb
- 271 Çünkü 'Azrâ'il gel[ür] arğurıdan
Menfa'at kılmaz imân[ı] korğudan
- 272 Uyğudadır bu ħalâyık ne şanur
Azığı yokdur elinde uyanur
- 273 Ölmez-iken iy göñül uyana gör
Karâr [ısañ] ağ iken boyana gör
- 274 Hem uyangıl hem boyangıl derd-ile
Ben saña boyun şutayım şart ile
- 275 Tâ ki ol Perverdgâr'a iresin
Tañrı'nuñ kıtlu dîzârın göresin

266a m. Ümmetüm قَائِمَةٌ ola anı bilmeye

267a Cebre'il: m. Cebra'il

Muşafâ'nuñ: m. Muşafânî

268a tevbe[y]i : m. tevbeni

268b ben: m. men

269a m. كَوْنِهِمْ فِي حَيْثُ أَنْجَلَهُ عَزَائِلِي

269b m. Yarlıgaram luğfile tamâm ol ili

270a m. Vaqt-i sekrân olsa olmaz müsteħaba

270b m. Ol ħabîbüm gelsün budur cevâba

271a m. çünkü 'Azrâ'il geldir arğurında

271b korğudan : m. kağğudan

273b karâr[ısañ]: m. قَرَارِ سِنَا

274a m. Heman uyangil hem boyangil derdile

275b Tañrı'nuñ: m. Tangrı'nın; dîzârın: m. dirârın

- 276 İhtiyâr elde-y-iken [sen] işlegil
Dirliğünde barmağın[1] dişlegil
- 277 Ma'şiyetden şaklağıl endâmuñı
Gel itürme hayf ile eyyâmuñı
- (61b) 278 O yılan [ile] çeyan dişlemedin
Kirdgâr'uñ buyruğın işlemedin
- 279 Tañrı'nuñ buyruğın ıder misiñ
Hacc u 'öşür farzını öder misiñ
- 280 Hayr işe hiç göñlüni bağlar mısıñ
Korkusından Tañrı'nuñ ağlar mısıñ
- 281 Yığmağılan dünyâda vire misiñ
Gidecegüz yığduğın yara mısıñ
- 282 Kullarından Tañrı'nuñ hâşı mısıñ
Yâhuz ol 'isyân-ile 'âşı misiñ
- 283 Dem-be-dem Kur'an ünin diñler misiñ
İşidicek añlayup ağlar mısıñ
- 284 Dünyenüñ ahvâlini görür misiñ
Bu fânide kör ahu durur mısıñ
- 285 Bu [hişeyi] özüñe virgil bugün
Olmaya tâ ki yüregünde düğün

276b parmağın[1]: m. barmağın

277a şaklağıl: m. şaklagil

279a Tañrı'nuñ: m. Tañrı'nıñ

279b Hacc u öşür: m. حج و زكاة

280a hayr işe: m. hayr işe

280b Tañrı'nuñ: m. Tañrı'nıñ

281a, b Anlam verilemedi

282b yahuz: m. yahuz

284a dünyenüñ: m. dünyeniñ

285a [hişeyi]: m. جيسه

- 286 Bu hisābı didi [Aḥmed] Muştafā
Ol hisāb olmaz iken bellü vefā
- 287 Yaḥşi diñle kulaḡuñı berü tüt
Ḥayr işüñi revā eyler [ol] Vedūd
- 288 Bir şalavāt virelüm Muḥammed'e
Tañrı'nuñ ḡabibi ol [Muḥammed'e]
- 289 Vesveseden ḡālī itgil ḡatırı
Arı eylegil zāhiri bātını
- 290 Daşı arı içi murdār olmañuz
İki yüzlü mürġ-i ġaddār olmañuz
- (62a) 291 Dili gözi [vü] ġöñ[ü]li bir idüñ
Fi'li yaḥşi arıduñ tedbīr idüñ
- 292 Şakla ġaybetden dilüñi dem-be-dem
ġaybet idenler çekiserler nedem
- 293 Vir şalavāt imdi yā ehl-i kerem
Başlayayum tā ki bir kışşa direm
- 294 Resül eydür yā melekü'l-mevt gel
Buyruġı yetür yerine cānum al
- 295 Uşan olma Tañrı'nuñ fermānına
Çal[a]ġıl cān gel Muḥammed cānına
- 296 Muştafā çünki icāzet eyledi
Başladı 'Azrā'il imdi neyledi

286a [Aḥmed]: m. Muḥammed

287 Beyitte kafiye yok

287b işüñi: m. işiñi

288b [Muḥammed'e]: m. Aḥmed

290b mürġ-i ġaddar: m. mürġü ġaddar

291a gözi, ġöñ[ü]li: m. gözü, ġöñlü

291b arıduñ: m. arıdıñ

295b çal[a]ġıl: m. çalgıl

296b m. Başladı imdi kim 'Azrā'il neyledi

- 297 Geldi [ol dem] Muşafā'nuñ yanına
Kaşd-ı cān idüb[en] irdi cānına
- 298 Resül eydür var yārenler işidüñ
Geydügüm bizden baña kefen idüñ
- 299 Öldügüm yirde beni koñ Raḥim'ün
Böyledür fermānı Rabbü'l-'ālemīn
- 300 Hücrem içinde beni pinhān idüñ
Tañrı'ya işmarlayup andan gidüñ
- 301 Kılısun evvel[ā] namāzı Cebre'il
Kılısun ardınca anuñ [da] Mikā'il
- 302 Andan İsrāfil [vü] andan 'Azrā'il
Tā [ki] böyle buyurur emr-i Celīl
- 303 Andan özi-y-ile siz [de] bilesiz
Siz daḥı ardınca anuñ kılasız
- (62b) 304 Er ü 'avret üstüme kılısun namāz
El-emānet imtiyāz u imtiyāz
- 305 Birbiriñüz ilen eyleñ birliği
Tā'at ile āḥır eyleñ dirliği
- 306 Cāhil olmañ cehd idüñ 'ilm öğrenüñ
Gice gündüz cehd içinde öğrenüñ
- 307 İşüñüzi işleñüz Qur'an-ile
Yola varmañ azdurur şeytān-ile

297a [ol dem]: m. اُمِّ Muşafā'nuñ: m. Muşafā'nıñ

297b irdi: m. yirdi

299a öldügüm: m. öldüğim; Raḥimüñ: m. Raḥimin

299b fermānı: m. fermānu

300a pinhān: پنهان

301a m. Evvel kılısun namāzı Cebra'il

301b m. Ardınca kılısun anuñ Mikā'il

305a eyleñ: m. eylüñ

305b ile: m. eyle

306a m. Cāhil olmañ cehd idüñ 'ilmi öğrenüñ

- 308 Bî-namāza **konşı** olmañ tã ebed
Özi beddür sözi beddür fi'li bed
- 309 Dem-be-dem va'zı naşihat diñleñüz
Beş namāza **ķayim** olup diñleñüz
- 310 Ulularuñ **ögütlerin** [aluñuz]
Hem-rãh oluñ **yola** varmañ yaluñuz
- 311 **ķayim** eyleñ **ķamu** Tañrı buyruğın
Hãzır oluñ **başma** yılan **ķuyruğın**
- 312 Mãluñuzdan farzuñuzı ödeñüz
Oğluñuza **yağşı** adı idüñüz
- 313 **ķatlanuñ** dãim cefãya **ķatlanuñ**
Şıđķ-ile imãn atına atlanuñ
- 314 Dãim öz ayubuñuza **baķuñuz**
Nefse uymañ **cãn** u **gözi** yaķuñuz
- 315 Yavuz işden [siz] **peşimãn** oluñuz
Hem-nişin-i ehl-i imãn oluñuz
- 316 **Ṭami'** olmañ **ķani'** oluñ virene
Rãzı oluñ **üstüñüze** girene
- (63a) 317 **Gözüñüzi** fitnelerden **şaklañuz**
Elüñüzi dil ü **gözi** bağlañuz
- 318 **Yağşı** dutuñ **konşı** ilen **ķonukı**
Gice [örtüñ] **bacã** ilen **ķanaķı**

307a işüñüzi: m. işifñüzü

308a özi: m. özü sözi: m. sözü

309a naşihat: m. naşihat

310a m. Uluların ögütlerini işifñüz

312a mãluñuzdan: m. mãlifñuzdan; farzuñuzı: m. farzifñuzı

314a baķuñuz: m. baķıñız; gözi: m. gözü

314b yaķuñuz: m. yaķıñız

317a gözüñüzi: m. gözüñüzü

317b elüñüzi: m. elüñüzü; gözi: m. gözü

318b [örtüñ]: m. özteg; ķanaķı: m. ķanıķı

- 319 Ğāfil olmañ kāhil olmañ cehd idüñ
Azğun olmañ halk içinde 'ahd idüñ
- 320 'Āşık oluñ Tañr'nuñ dizārına
Koma[y]uñ bugünkü işi yarına
- 321 Tehlil eyleñ tesbîh eyleñ zıkr-ile
Ğayret eyleñ 'âdet eyleñ fikr-ile
- 322 Bid'at işden dāim irāğ oluñuz
Kurtulasız tā ki daħı özüñüz
- 323 Bu emānetdür vaşıyyettür size
Uşbu sözler farz [u] sünnetdür size
- 324 Çün bu sözleri okudu ol tamām
Cān kulağ-ıla işıddi hāşş u 'āmm
- 325 Bir bir ol yārenlere [itdi] vedā'
[El]-vidā' oldı [añā] derd-i şudā'
- 326 Çünki ısıtıldı bir bir anları
Furkat odından dutuşdı cānları
- 327 Furkatınuñ günü katı kamuya
Ateşi ta'na urur[lar] tamuya
- 328 Vāy ne düşvār iş durur yevmü'l-firāk
Vāy ne inkār iş durur yevmü'l-firāk
- 329 Vāy ne müşkil iş durur yevmü'l-firāk
Vāy ne katı kış durur yevmü'l-firāk
- (63b) 330 Vāy ne hasret gūnidür yevmü'l-firāk
Vāy ne miḥnet gūnidür yevmü'l-firāk

320b koma[y]uñ: m. komañun

324b hāşş: m. hāşş

325a m. Birbiri ol yārenleri vedā'

325b [el]vidā': m. ol vedā'

326a anları: m. onları (Bu kelimedeki "-ı" eki mana bakımından beyitte fazladır); ısıtıldı: m.

327a m. Furkatınuñ günü katıdır kamuya.

- 331 Vây ne ulu yağıdur yevmü'l-firāk
Vây ne delim dāğıdur yevmü'l-firāk
- 332 Vây ne acı söz durur yevmü'l-firāk
Vây ne acı düz durur yevmü'l-firāk
- 333 Gâh şavuk şuya elini bandurur
Şovuyayım diyü yüzine urur
- 334 Didi eyitdi 'aleynâ iy Huzâ
Ya'ni ölüm âsân eylegil bize
- 335 Ayağından cânı geldi dizine
Gâh gider gâh egilür kendüzine
- 336 Geldi dizinden göbeline degin
Gör ne hâl oldu bu 'âlemde bugün
- 337 Zârî zârî ol zamân ağladılar
Bu yârenler ağlaşup diñlediler
- 338 Olmuş-ıdı anlara âhır zamân
Yitdi[di] ol 'Azrâ' il bir dem amân
- 339 Cân acısı böyle mi olur didi
Yâ bu derdi baña mı kıl[ur] didi
- 340 'Azrâ' il eydür benüm yüz cezâm var
Komişım toksan toközünü i yâr
- 341 Hâk-Te'âla eyledi [şefkat] saña
Buyruğı oldu [anuñ] dutam saña

331b delim: m. dilim

333b şovuyayım: m. şovuyıyam; yüzine: m. yüzüne

334a eyitdi: m.

335a kendüzine: m. kendü özine

337b yârenler: m. yâdanlar; ağlaşup: m. ağlaşıb

339b kıl[ur]: m. kıldıñ

340a Vezin bozuktur; benüm: m. menem.

340b i: m. iy

341a [şefkat] : m. şef'at

- 342 Murādlaruñ murād[ı] vā-veylā yā Muḥammed
Yārenleruñ. [yāreni] vā-veylā yā Muḥammed
- (64a) 343 Gönülleruñ [şafası] vā-veylā yā Muḥammed
'İlim hikmet atası vā-veylā yā Muḥammed
- 344 Aḥır zamān resūli vā-veylā yā Muḥammed
İki cihān uşūl[i] vā-veylā yā Muḥammed
- 345 Ḥabîbleruñ ḥabibi vā-veylā yā Muḥammed
Ṭabîbleruñ ṭabibi vā-veylā yā Muḥammed
- 346 Ulularuñ ḥayâtı vā-veylā yā Muḥammed
Velîleruñ nebâtı vā-veylā yā Muḥammed
- 347 Şerî'atuñ [şeceri] vā-veylā yā Muḥammed
Ḥaḳîḳatuñ şemârı vā-veylā yā Muḥammed
- 348 Bağışlayan günâhı vā-veylā yā Muḥammed
Günâhlaruñ penâhı vā-veylā yā Muḥammed
- 349 'Azîzleruñ 'azîzi vā-veylā yā Muḥammed
Temîzleruñ temîzi vā-veylā yā Muḥammed
- 350 Gitdi derdinden 'Alî [bil] bir zamān
Bî-hûş oldı ['aḳlı] gitdi bî-gümān
- 351 Ol yine durdı zârî kıılır
Aşḥâblar cümlesi yârî kıılır

341b dutam: m. dutmam.

342a murādlaruñ: m. murādlarıñ

342b yārenleruñ: m. yarenleriñ; yāreni: m. يَٰرَئِي

343a [şafası]: m. şâyası

344b m. İki cihān uşūl yā Muḥammed yā Muḥammed

345a ḥabîbleruñ: m. ḥabîbleriñ

345b ṭabîbleruñ: m. ṭabîbleriñ

347a [şeceri]: m. سَجَرِي

348b günâhlaruñ: m. günâhlarıñ

349b temîzleruñ: m. temîzleriñ

350a m. Derdinden gitdi 'Alî bir zamān

350b [aḳlı]: m. 'Alî.

351 Bu beyitte vezin bozuktur.

- 352 Fiğān itdi felekler anuñ için
Kara geydi melekler anuñ için
- 353 Hem ‘Ali hem ‘Āyişe Fātma [içün]
Hem Ḥasan hem Ḥüseyin aşhāb için
- 354 Hem diyen hem yazan okuyan [içün]
Diñleyen diñlemeyen ümmet için
- 355 Bir du‘ā kıl Muḥammed Muştafā için
Hem Ebübekir ‘Ömer ‘Osmān için
- (64b) 356 Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilāt
Vir şalavāt cānuñ bula cennāt
Velehu eyden
- 357 Nice ki ağladum olmadı çäre
Baña bakmadı çok yalvara kaldum
- 358 Yidüm içdüm vü güldüm oynadum çok
Kodum inkārı uş ikrāra kaldum
- 359 Bugün ben-de ve gerçi mahrüm oldum
Yarın şallah görem [didāri] kaldum
- 360 Beni yandurdu oğuluñ firākı
İçümdedür olanca iştiyākı
- 361 Kātı odlara [ben] yandum dirīgā
Oğul derdine boyandum dirīgā
- 362 Hâcî Muḥammed[‘e] yalvarı kaldum
Bulımadum çok uzandum dirīgā

353a m. Hem ‘Alî hem ‘Āyişe hem Fātıma

354a m. Hem diyen hem yazan hem okuyan

355a Vezin bozuktur.

356b Vezin bozuktur.

357a ağladum: m. ağladım

358a vü: m. ve

359b [didāri]: m. didāne

360b olanca: m. olınca

362a m. Hâcî Muḥammed çünkü yalvarı kıldum.

- 363 Gözüm nûrı oğul cānum pāresi
Dil ü dil-bend ü bülbülüm dirîgâ
- 364 Oğul balı daduñuz damağumuñ
Ölüm ağusına yandum dirîgâ
- 365 Söyünürdüm yüzüñe [kim] bakıcağ
Sizi baña qala şandum dirîgâ
- 366 Müsülmân'a oğul kız acısını
Bititmegil Huzāvend'üm dirîgâ
- (65a) 367 Yaşamı yırtuban yoldum saqalum
Yire urdum bu dülbendüm dirîgâ
- 368 Dirîgâ āhıra irdi zamāne
Bulardur dürlü yağar[lar] cihāne
- 369 Biz geledüm girü ölüm hāline
Bir görelüm bizüm-ile qālî ne
- 370 Bu ölümden kimsene qurtulmadı
Qaçıbanı dağı [necāt] bulmadı
- 371 Qanı Ādem qanı Nūḥ şāhib-gemi
Bulmadı ölüme bunlar da emi
- 372 Qanı-yā Dāvud Süleymān emīn
Ölüme bulmadılar çāre hemīn
- 373 Qanı Qārūn qanı-yā mālî i yār
Uşbu sırrı 'āqıl olanlar tıyar
- 374 Ğırra olup ol zekātın virmedi
Ol ecilden cenneti hiç görmedi

363b m. Dil ü dil-bendüm bülbülüm dirîgâ

368b m. Bulardur yağar dürlü cihāne.

370b m. Qaçıbanı hem dağı bulmadı.

373a i: m. ey.

374a ğırra: m. garrâ

- 375 Çün zekâtın virmeyüp gör neyledi
Malı-y-ile Hâk Çalap kahr eyledi
- 376 Men' idüben aldı halkuñ gencini
Yir[e] soğdı kendü-y-ile gencini
- 377 Yire girdi yirde dağı tırmadı
Nâra gitdi cenneti ol görmedi
- 378 Aşşı kılmadı mâlı aña i yâr
Vir zekâtuñ hakla eyle ihtiyâr
- 379 Qanı İskender ki o şâhib-ķırân
Aldı ölüm tahtını kıldı vîrân
- (65b) 380 Qanı Loqmân Hekîm ol emîn
Bilemedi ölümüñ ol-da emin
- 381 Qanı Rüstem ol ferîd [ü] nev-cüvân
Ol zamânda öldi [ol] key pehlivân
- 382 Aldı ölüm bunları şöyle hepi
Qanı yüz yigirmi dört biñ nebî
- 383 Cümlesin aldı ölüm gam yimedi
Bu nebîdür ya bu mürsel dimedi
- 384 Qanı [bunca cân] meşâyih evliyâ
Aldı ölüm anı koydı hep yire
- 385 Qanı ol sultân-ı 'âlem Muştafâ
Dü cihânda halka ol 'ayn-ı vefâ

376b yir[e]: m. yir

378a i: m. ey

378b m. Vir zekâtuñ hakkıla ile ihtiyâr

379a şâhib-ķırân: m. şalib Kur'ân

380a Hekîm: m. Hekîm'i

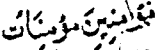
381a Ferîd ü nev-cüvân: m. Ferîd nev-cüvân

382b m. Qanı yüz biñ yigirmi dört biñ nebî

384a [bunca cân]: m. buña can

385b 'ayn-ı vefâ: m. عین وفا

- 386 Aldı ölüm anı-da ğam yimedi
Bu Muḥammed Muştafâ'dur dimedi
- 387 Ger vefâ kılsa aña kıla-y-ıdı
Bu cihânda sermedi kıala-y-ıdı
- 388 Kıanı Şiddik 'Ömer 'Oşmân [u] 'Alı
Ĥalka gösterür[di] anlar Ĥaķ yolu
- 389 Aldı ölüm anları ğam yimedi
Muştafâ'nuñ bu yâridür dimedi
- 390 Kıanı cümle mü'minîn ü mü'minât
Geldi ölüm bunları kıldı memât
- 391 Ĝâfil olmañ cümleñüz[e] geliser
Ma-siva'llâhi ölüm hep alısar
- 392 İşbu ölüm daķı âķır olısar
Belki bâķi ancak Allah kıalısar
- (66a) 393 Kendü bâķi zâtına irmez zevâl
Ol virür cümlesine rızķ [u] nevâl
- 394 'Āķıl-iseñ işbu sözden al ĥaber
Döke görseñ gözlerüñden çok 'aber
- 395 Anda ĥâlün biliben ağlayasın
Ağlayuban cigerün taĝla[ya]sın
- 396 Bunda[n] ayruķ ğülmeyesin tâ ebed
Böyle kılmışdur bu işi ol Şamed
- 397 Bu ölümdür tırmadın yıķar bozar
Bunu bozup lâ-cerem kıbir düzer

390a mü'minîn ü mü'minât: m.

391a Ĝâfil: m. Kıâfil

394b gözlerüñden: m. ğözleriñden

394a uşbu: m. işbu

396a ğülmeyesin: m. ğelmeyesin

- 398 Bilmedüñ geçenler[üñ] ol hâlini
Nice yemiş ölüm-ile kalanı
- 399 Bu ölümü düz yaratmış Hâk Çalab
Cümlesini almağa eyler taleb
- 400 Bay [u] yoğsul[ı] burada başalar
Hükmi geçer cümlesine bil i yâr
- 401 Bir şehirdür bu cihân iy bâb ‘anâ
Her kim uğrar lâ-cerem olur fenâ
- 402 Hâk ölümünden düzmiş anuñ kapusın
Alısardur işbu ölüm hepüsün
- 403 Ol kapudan dükeli geçse gerek
İşbu ölüm şerbetin içse gerek
- 404 Bay u yoğsul dükeli [andan geçer]
Bu ölümüñ şerbetinden hep içer
- 405 Ne uludur ne kiçidür hep alur
Va‘desini her birinüñ ol bilür
- (66b) 406 Yayı vardur qurulu kâmil i yâr
Zehr-i kâtilden dahı hem oqı var
- 407 Pehlivândur kimse anı başamaz
Yayını kimse[ne] anuñ yaşamaz
- 408 Gözi vardur qamusın baqar görür
Ol oq-ıla cümlesini hep urur

398a m. Bilmedüñ ol gecenler hâlini

400a bay [u] yoğsul[ı]: m. bayı yoğsul; başalar: m. başarlar.

400b i: m. ey

403a kapudan: m. kabu duran

404a [andan]: m. ^{أندان}

405a kiçidür: m. kicidir

406a i: m. ey

407b yayını: m. yayanı

408b oq-ıla: m. oqula

409a oqın: m. oqun; hiç: m. hiç

- 409 Urur oqın hîç birin esirgemez
Bu nebîdür yâ bu ma'sûmdur dimez
- 410 İşbu ma'sûmları dağı ol alur
Ata-y-ile anasın hasret kıılır
- 411 Gör bu ma'sûm cânları ki nicedür
Şol açılmadıq bular bir qoncadır
- 412 Tâze güldür qoncada bular i yâr
Alısardur bunları ol mevt-i hâr
- 413 Dikmiş ata ana bunlar baqçada
Sevgüsi bunlar degüldür aqçada
- 414 Ata ana gice gündüz turmadın
Terbiyet kıılır aña göz ırmadın
- 415 Gice gündüz bunları bisler ular
Bir kıılını 'âleme virmez ölü
- 416 İşid imdi kim ne diyem ben saña
Kendü başına kıyar kıymaz aña
- 417 Bu cihânda olanı yigrek görür
Nâra gitse lâ-cerem bile girtür
- 418 İ'tibâr olmaz bu mâl u aqçaya
Bir gün âfet irüşür ol baqçaya
- (67a) 419 [Ö]lüm odı baqçalari hây yıqar
Ata ana qarşıda turmuş baqar
- 420 [Öy]le bî-çâre qalır ol hâl-ile
Cân bulamaz aqça-y-ile mâl-ile

412b i: m. ey

413a m. Ata ana dikmiş bunları baqçada

413b aqçede: m. aqcedur

415a ular: m.

418a mâl u aqçaya: m. mâl-ı aqçaya

- 421 Yir-ile gök bir degirmen gibidür
Cümle halkı lâ-cerem ol ögüdür
- 422 Ol degirmenüñ şuyı bil āgudur
Hîç çakıldagı belü[r]mez ögüdür
- 423 Bil [ki] ‘Azrā’ il degirmen şāhibi
Ögüdür ol cümle hāzır gāyibi
- 424 İşbu ma‘şüm[lar] orada ögünür
Ata ana karşıusunda döğünür
- 425 Bunlaruñ ol hep alur goncasını
Yıkılıbanı bozar bahçesini
- 426 Burada bunlar murād almadılar
Bu cihānuñ lezzetin bilmediler
- 427 Bu dikenli kıra bunlar kalmadı
Kim ola kim bunda gelüp ölmedi
- 428 Bu dikenli kırı terk idüp nide[r]
Gücin ol bāğ-i[le] bahçaya gider
- 429 Tūtular dur bu yiri ol terk ider
Kül-idi bunlar girü göge gider
- 430 Tūṭı olan burada kaçan tura
Bülbül olan lâ-cerem güle vara
- 431 Goncalardur bu yurdı ol terk ider
Bülbül olur ümmete güle gider

422a degirmenüñ: m. degirmeniñ

425b m. bozar ol bahçesini

426b cihānun: m. cihāniñ

428a nide[r]: m. niden

428b bāğ-i[le] : m. bāğı; gücin : m. gücün

431b ümmete: m. ümmetüñe

431a vezin bozuktur.

- (67b) 432 Ehl-i cennetdür bular sen bil i yâr
Öldüg-içün küfre girme zinhâr
- 433 Eve gitdi lâ-cerem evde olur
Ata-y-ile anayı anda bulur
- 434 Cirmi yoqdur bunlaruñ yik-sân durur
Hâq yolında cümlesi qurbân durur
- 435 Yurtçı durur yurda gitdiler bular
Ata-y-ile anayı Hâq'dan diler
- 436 Hiç nazâr kılmaya bunlar cennete
Ârzuları hem ola ana ata
- 437 Hâcetümüz bunda maqbûl ola mı
Ata-y-ile ana bizi bula mı
- 438 Bunca vaqtdur ki garîb[-i] qurbetüz
Hem ata-y-ile anaya hasretüz
- 439 Anlaruñ bir sevgüsine toymaduq
Sevgüsini dağı elden qoymaduq
- 440 Anlara müştâk-ıdıq görmeklige
Yüzümüz ayağına sürmeklige
- 441 Ata-y-ile anamızdur 'ömrümüz
Döyemedük qalmanı hiç şabrumuz
- 442 Qapusında cennetüñ hep şuralar
Her gelene şurmayer şoralar
- 443 Cennet ehli şuru gelüp şoralar
Şoñra gelen kavme dağı şoralar
- 444 Şoñra gelen diye kim siz bilüñüz
Nâra gitdi ola şimdi anañuz

432a i: m. ey

432b m. Öldüğü için küfre girme zinhâr

438a m. Bunca vaqtdur ki biz garîb qurbetüz

- (68a) 445 ‘Adl-içün anda terāzū kıuralar
Ne var-ise ħaberi hep göreler
- 446 Şerri ağır gelen anda bī-gümān
Virmeye Ĥaķ anlara hergiz amān
- 447 Ĥaķ-Te‘āla anları gör neyledi
Nāra sürüñ diyübeni söyledi
- 448 Ol zebāniler [gelüben dutdılar]
Sürüben nār[uñ] içine atdılar
- 449 Çünki bunlar bu sözi işi[t]diler
Gel gör imdi kendülere nitdiler
- 450 Ağlayuban anda zārī kııldılar
Başın açup saçlarını yoldılar
- 451 Çıplak olup çullarını atalar
Başların secdeye koyup yatalar
- 452 Ata-y-ile anamuzı yā Ĥuzā
Nāra şalduñ eyledüñ bizden cüzā
- 453 Anda ayırdüñ bizi sen yā Raĥīm
Bunda daĥı ayırursın yā Kerīm
- 454 Bize bundan daĥı düşvār [ne] ola
Ata-y-ile anamuz odđa kıala
- 455 Cennet-ise bize senüñ minnetüñ
Uş cehennem oldı bize cennetüñ
- 456 Bize cennet bir ĥarābat-ĥānedür
Cennetümüz ata-y-ile anadur
- 457 Cennetüñ bi[z]e bugün uş od durur
Anlaruñla od bize cennet durur

448a [gelüben dutdılar]: m. دو گانه دو تکرار

449a işi[t]diler: m. işidiler; sözi: m. sözü

457a bi[z]e: m. bire

457b anlaruñla: m. anlaruñla

- (68b) 458 İdemezüz burada hergiz ārām
Yimek içmek cümlesi oldı Һarām
- 459 Ata-y-ile ana bizi görmedi
Terk iderüz cennetüñi sermedî
- 460 Ol cihānda sen ayırdıñ yā Kerīm
Bunda dağı ayırursın yā Raḥīm
- 461 ‘Aqlumuzu buradan aldurmazuz
Başumuzu secdeden ƙaldurmazuz
- 462 Cennetüñi çünki biz[ler] niderüz
Virmez-iseñ biz de andan giderüz
- 463 Biz burada ƙurmayıban giderüz
Ḥür-ile cenneti biz ne iderüz
- 464 Hem ḥabībüñ ol Muḥammed Muştafā
Andadur ma‘rifet ü şıdƙ u şafā
- 465 Biz ölice anlara söz söylemiş
Ata-y-ile ana va‘de eylemiş
- 466 Anda dimiş bunlara ağlamañuz
Yüregü[ñü]z ağlayup ƙağlamañuz
- 467 İşbu ölüm Tañrı‘dan gelür bize
Anlaruñ ölmegi yigrekdür size
- 468 [Yanına] gitmez bularuñ cānları
Āḥiretde bulısar siz anları
- 469 Cümlesini Tañrı girü yarada
Buluşursız anlaruñla orada
- 470 Bunlaruñ ölmesi size yigirek
Sizi alup cennete girse gerek

463b ne iderüz: m. niderüz

468a [yanına]: m.

- (69a) 471 Sizüñ-ile anda bile olısar
Sermedî cennetde bile alısar
- 472 Böyle dimiş ol abibüñ Muřtafā
Andadur hem ma‘rifet şıd[] u řafā
- 473 Muřtafā adur aı görmek gerek
Ata-y-ile anayı virmek gerek
- 474 Muřtafā sensin [anı] girek kılan
Virmez-iseñ Muřtafā olur yalan
- 475 āřā kim ol Muřtafā yalan ola
Ata-y-ile anamız odđa ala
- 476 İşid imdi işbu sözi yā imām
ünkü bunlar sözlerin ıla tamām
- 477 Anda gele a alap'dan bir nidā
Yamayayım dir atañuzı oda
- 478 Muřtafā szine hi yokdur aā
ılurum ben burada size a‘tā
- 479 Girek eydr ol abibm Muřtafā
Sözi bütün ahdine ılır vefā
- 480 Ol abibm āřā ki yalan ola
Atañuzla anañuz od[]a ala
- 481 Ben kerimem ki bilñ lu işle[]m
Atañuzla anañuz baışladum
- 482 Varuñ imdi anları siz aluñuz
Alıbanı cennetme gelñz

473a aı: m. aı

478a hi : m. hi

480b od[]a: m. oda

481a işle[]m: m. işlerm

481b baışladum: m. baışladım

- 483 Emr ide Hâk Cebre'îl hep varalar
Ol cehennem kapusunda turalar
- (69b) 484 Çünkü bunlar ol cahîme varalar
[B]ağalar anda Mâlik'i göreler
- 485 Hiç yok anuñ gibi bir çirkin çağır
Gözleri hem yıldırım gibi şakır
- 486 Şöyle gök gürler gibi gür gür durur
İşidenler yirlü yirinde kurur
- 487 Tağa baksa lâ-cerem tağ arına
Deñize baksa şuları korına
- 488 Her neye bakar-ise gör kim nider
Bağduğını lâ-cerem ol kahr ider
- 489 Zehr ile oddan yaratmış ol Ğanî
Bağanuñ cânı gider kalur teni
- 490 Hâk müvekkil kılmuş anı nâ[r]ına
Mâlik itmiş ehl-i nâruñ varına
- 491 Hâk yaratmış anı [her işi] 'ucâb
Gözlerinde yok durur anuñ hicâb
- 492 Ev anuñdur kapusın bekler turur
Cümlesini orada bakup görür
- 493 Ol turuban kapuda gör kim nider
Her birini bir 'azâba emr ider

483a Cebre'îl: m. Cembrâ'il

484b m. [B]ağalar: m.ağalar

488b kahr ider: m. kahrı ider

489b bağanuñ: m. bağanıñ

490a nâ[r]ına: m. nâdına

491a [her işi]: m. ہر شی

493b bir: m. yir

- 494 Dāima meşğül durur ol işine
Kimsenüñ bakmaz gözinüñ yaşına
- 495 [Hazedârdur] kim tamuya ol baķar
Heybetinden od odı turmaz yaķar
- 496 Vaşfa gelmez tamunuñ [b]il sireti
Kim ola kim yite aña ķudreti
- (70a) 497 İşbu sözlerden daķı ańılayasın
'Aciz olup fikr idüp tańılayasın
- 498 Biz gelemüm girü Cibril hāline
Bir görelüm Mālik-ile hāli ne
- 499 Cibril eydür aç ķapuyı gireyim
Ata-y-ile ana hālin göreyim
- 500 Mālik eydür destür oldı mı bize
Tā ķapuyı açı vireyim size
- 501 Cebre'il [dir] Hāķ Çalap'dan gelürem
Ben ata-y-ile anayı aluram
- 502 Açı virem ķapuyı ol dem gire
Ata-y-ile ananuñ hālin göre
- 503 Başı[1]-ile gözleri olmuş fener
İçi taşı oda tütüşmiş yanar
- 504 Yana yana gevdesi olmuş kömür
Nār içinde nice kızmış[dur] demür

494a meşğül: m. meşkül
495a [hazedârdur]: m. هَزَ نَظَرًا
496a [b]il: m. yıl
497a uşbu: m. işbu
498a Cibril: m. Cebrā'il
499a Cibril: m. Cebrā'il
501a Cebreil: m. Cebrā'il
503a Başı[1]-ile: m. başile

- 505 İşbu ma'şūmlar **ba**kuban göreler
Nefret idüp girü **ka**çup turalar
- 506 Görse kim [bu] **yü**zi kara kişiler
Gözlerinde lā-cerem od ışılar
- 507 Bunlar eydür eydemezüz biz temiz
Bu degildür ata-y-ile anamız
- 508 Diyeler kim yā **o**ğullar gelüñüz
Atañuzla anañuzı bilüñüz
- 509 Hālümüzi **ba**kubanı gördüñüz
Nefret idüp girü **ka**çup turduñuz
- (70b) 510 Vaqtıdur kim siz **tera**hḥum idesiz
Bizi bundan alubanı gidesiz
- 511 İy oğullar cān **iç**inde cānumuz
Daḥı sizensiz ol tāmarda **ka**numuz
- 512 Nār içinde **ka**lduḥ işde mübtelā
Yana yana kömür ol[a] tenümüz
- 513 Biz imānumuzı **şa**nurduḥ tamām
Bilemedük naḥş-ı **ı**mış imānumuz
- 514 Şaldı bizi bu zebāniler oda
Hiç **tera**hḥum **kı**lmadı sultānumuz
- 515 Umar-[1]duḥ cennet içre biz saray
Od içinde oldı bizüm cānumuz

505b girü kaçup: m. giri kaçıb

508b anañuzı: m. anañuzu

511a cānumuz: m. cānımız

511b m. Sizensiz daḥı ol tāmarda **ka**nımız

512b m. **يَا نَبِيَّ بَانَ كَمْرًا أَوْلَىٰ نَا مَكْرًا**

514b sultānumuz: m. sultanımız

515b cānumuz: m. cānımız

- 516 Tiz çıkaruñ işburadan siz bizi
Bes hemân siz[siz] bizüm dermânumuz
- 517 Gel gör imdi işbu ma‘şüm cânları
Ûnlerinden tanıyalar anları
- 518 Ûnlerinden çün buları bileler
Mâlik elinden buları alalar
- 519 Çünki bunlar bunları çıkaralar
Ol hayât ırmağına dek varalar
- 520 Gevdeleri kömüre beñzer çara
Kim ola kim çatına anuñ vara
- 521 Yüzi çara hem belürsüz gözleri
Bir kömürden ..... gelür sözleri
- 522 Bunlar ol ırmağda girüp yunalar
Şöyle on dört günlük aya döneler

516b dermânumuz: m. dermânımız

521b .....: m.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NETİCE

Başlangıçta iki ayrı hikâyeymiş gibi gördüğümüz bu eseri incelediğimizde, birbirinin devamı olduğunu görürüz. Şeyyâd Hamza, Hz. Muhammed'in vefâtını anlatırken kendi yakınlarının ölümünü, özellikle çocuklarının ölümünü hatırlamıştır. İki hikâyenin ortak noktası şudur: Birinci hikâyede Hz. Muhammed'in ölümünden sonra kızı Hz. Fatma ile kavuşması; ikinci hikâyede ise cennetteki çocukları, anne ve babalarının ölümünden sonra onlara kavuşma mücadelesi anlatılır.

Kitabın yazılış sebebine gelince; Hz. Peygamber'in ölümüyle birlikte şâir kendi ölümlerini, özellikle oğlunun ölümünü hatırlamıştır. Bu eser bize Şeyyâd Hamza'nın bir de oğlu olduğunu ve adının Hâcî Muhammed olabileceğini düşündürmüştür:

360. Beni yandurđ oğuluñ firâkı
İçümdedür olanca iştiyâkı
361. Kıtı odlara [ben] yandum diriğâ
Oğul derdine boyandum diriğâ
362. Hâcî Muhammed'e yalvarı kıldum
Bulımadum çok uzandum diriğâ
363. Gözüm nûrı oğul cânım pâresi
Dil ü dil-bend ü bülbülüm diriğâ
364. Oğul balı daduñuz damağumuñ
Ölüm ağusına yandım diriğâ

365. Söyünürdüm yüzüñe [kim] bakıcağ
Sizi baña kıala şandum dirigā

366. Müsülmān'a oğul kız acısını
Bititmegil Huzāvend'üm dirigā

Bu çalışmamızda, Vefât-ı Hazret-i Muhammed 'Aleyhi's-selâm'ın 14. yüzyılda görülen yeni bir edebî tür olduğu anlaşılmaktadır. Bu asırda Ârif'in Vefâtü'n-nebî'si ve müellifi meçhul Kitâb-ı Mevt-i Muhammed-nâme adlı eserlerin varlığı böyle bir türün mevcut olduğunu göstermektedir.

Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. İçinde bir kaç tane değişik vezin ve nazım şekli de bulunmaktadır. Bu farklılıklar, duyguların en yoğun olduğu yerlerde ortaya çıkmıştır. Eserin asıl vezni Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün'dür. 14 beyitte Me fâ i lün / Me fâ i lün / Fe û lün, 8 beyitte Me fâ i lün / Fe û lün / Me fâ i lün / Fe û lün kalıbı kullanılmıştır. Eserin içinde bir ağıt, bir terkiib-i bend bir de gazel bulunmaktadır.

14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış olan eserde, Âzeri Türkçesi özelliklerini de görmekteyiz. Türkçe olmayan bazı kelimelerin telaffuzunun imlâya aksetmiş olması da dikkatimizi çeken diğer hususlardandır.

Birinci hikâyede şahısların birbiriyle olan akraba bağlarının genellikle anlatılmamış olması bizim, "Belki şâir, bunların okuyucu tarafından bilindiğini düşünüyordu" şeklinde açıklama yapmamıza sebep oldu.

Vefât-ı Hazret-i Muhammed 'Aleyhi's-selâm, Şeyyâd Hamza'nın ilim âlemince bilinmeyen bir eseri idi. Biz bu çalışmamızla Şeyyâd Hamza'nın yeni bir eserini ilim âlemine tanıtmış olduk.

İNDEKS-SÖZLÜK ÇALIŞMASI

Sözlüğün düzenlenmesinde tutulan yollar şunlardır:

1. Söylenişleri ve yazımları aynı, fakat anlamları farklı kelimeler ayrı maddeler halinde yazılmıştır.

2. Madde başı olan kelimelerin birbirleriyle ilgili türlü anlamları alt alta verilmiş, çekim ekleri ve beyit numaraları kendi anlamlarının altında gösterilmiştir.

3. Söylenişleri ayrı olan kelimelerin bir şekli esas madde başı yapılmıştır ve aslî şekle <-> işareti ile gönderilmiştir. Mana aslî şekilde verilmiştir. Öteki şekil ise (bulduğu alfabetik sıranın dışında) aslî şeklin yanında [ ] işareti içinde gösterilmiştir.

4. Yabancı kökenli kelimelerin hangi dilden olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir.

5. Yumuşamaya uğramış kelimeler, beyit numarasında önce, parantez işareti içinde gösterilmiştir.

6. Deyimler, bileşik cümleler, tamlamalar hangi kelimeyle başlıyorsa, madde başı olan o kelimenin altına alınmış ve yanına tırnak işareti içinde anlamı verilmiştir; ancak tamlanan ilk kelimesi eserin başka bir yerinde geçmemişse tamlama madde başı olmuştur.

7. Yazma nüshada I (elif) ile yazılmamış olan ise, idi, imiş kelimeleri i-madde başından, kendine önceki kelimeye gönderilmiştir. Bu işlem yapılırken araya “-” işareti konulmuştur. (açar-i.-)

8. iken, ile kelimelerinin de I (elif) ile yazılmayanları kendinden önceki kelimeye “-” işareti ile ayrılarak gönderilmiştir.

9. ise, idi, imiş, iken kelimelerinden gönderilen ve madde başı olmayan kelimelerin yanına tırnak işareti içinde anlamları verilmiştir.

a, ā

ā : (A.F) kelimenin sonuna gelen ve "ey" manasını veren bir nidā edatıdır

→ yārā

'aber : ?

'a. 394

aç- : bir şeyi kapalı durumdan kurtarmak

a. 74, 169, 178, 499

a. -ar-idi "açardı" 63, 179

a. -aram 61

a. -dılar 114

a. -ı vir- "açıvermek" 500, 502

a. -maz-iseñ "açmazsan" 171

a. -uñ 161

görünür duruma getirmek

a. -ar 63

a. -aram 61

a. -dılar 114

a. -up 450

'aceb : (A) acaib, tuhaf ve garip olan

'a. 162, 219

acı : (mec). kırıcı, üzücü

a. 332, 503

(mec.) ölüm, yangın gibi olayların yarattığı üzüntü

a. +sı 339

a. +sını 366

açıl- : açılmak

a. -maduḡ 411

a. -ur 180

'āciz : (A) zayıf, güçsüz

'ā. it- "güçsüz bırakmak" 102,

'ā. ol- "güçsüz olmak" 497

ādem : (A) adam, insanoḡlu

ā. 71

ā. +üñ 52, 214

Ādem : dini inançlara göre ilk yaratılan insan ve ilk peygamber

Ā. 371

'ādet : (A) görenek, alışkanlık

ā. eyle- "alışkanlık haline getirmek" 321

ad : İsim

a. +ı 95, 312

'Ādil : (A) doğruluk gösteren: Hz. Ömer

'Ā. 24

'adl : (A) doğruluk

'a. -içün "doğruluk için" 445

āfet : (A) büyük felâket, belâ

ā. 418

aḡ : ak, beyaz

a. 217, 273

aḡır : çok

a. 446

aḡız : aḡız

a. +uñdan (aḡzuñdan) 202

a. sor- "bilgi almak" 220

aḡla- : aḡlamak

a. -dı 48, 190, 200

a. -dım 357

a. -dıydı 35

a. -duḡuñ 113

a. -ma (olumsuz) 208

a. -maḡdan 6, 57

a. -mañuz (olumsuz) 466

a. -r-iken "aḡlarken" 219

a. -r 280, 283

a. -r-ıdı "aḡlardı" 206

a. -sun 131

a. -yasın 395

a. -yu 6

a. -yuban 395, 450

a. -yup 62, 466

aḡlaş- : aḡlaşmak

a. -dılar 68, 114, 337

a. -up 337

a. -ur 63

aḡlat- : aḡlatmak

a. -ur (aḡladur) 58

aḡrıt- : aḡrıtmak

a. -ursuñ (aḡrıdursuñ) 209

aḡu : zehir

a. +dur 422

a. +sına 364

āh : ah, yazık

a. 68, 128

a. it- "acı ile içini çekmek" 51, 58, 120

aḡbāb : (A) dost, tanıdık

a. +um 69

a. +umı 9

'ahd : söz verme

'a. it- "yemin etmek" 319

'a. +ine 479

aḡı : (T. veya A.) kardeşim

a. 64, 226, 255, 260, 284

- âhır** : son, sonraki, en sonra
 â. 338
 â. +a 368
 â. ol- "sona ermek" 392
 â. zamân Peygamberi "zamanın son peygamberi: Hz. Muhammed" 52
 â. zaman resûli "son peygamber: Hz. Muhammed" 344
- âhîret** : (A) öteki dünya
 â. +de 468
- Ahmed** : (A) Hz. Muhammed'in adlarından biri
 A. 5, 57, 118, 123, 168, 209, 225, 254, 286
- ahtar-** : yere yıkmak, devirmek
 a. -ur 20
- ahter** : yıldız
 a. üm 110
- ahtvâl** : oluş, bulunuş, durum
 a. +i 246
 a. +ini 247, 284
 a. +üñüz 73
- aķ-** : akmak
 a. -ar 120
 a. -miş 7
- aķça** : para
 a. +da 413
 a. +ya 418
 a. +y-ile "parayla" 420
- aķıt-** : akıtmak
 a. -ur (akıdur) 58
- 'aķıl** : akıllı kimse
 'â. 373
 'â. -iseñ "akıllıysan" 394
- aķl** : (A) akıl, us
 a. 121
 a. +ı 350
 a. +ım 55
 a. +umuzu 461
- al-** : almak
 a. 132, 294
 a. -a bil- "alabilmek" 18
 a. -alar 518
 a. -asın 159
 a. -dı 101, 197, 376, 379, 382, 383, 384, 386, 389
 a. -duġuñ 98
 a. -ıbanı 482
- a. -ısar 391
 a. -ıсарdur 402, 412
 a. -ma (olumsuz) 150
 a. -madılar 426
 a. -maġa 176, 399
 a. -maġıl 185
 a. -maķlıġa 79
 a. -mış-idüm "almıştım" 39
 a. -ubanı 510
 a. -uñuz 310, 482
 a. -up 80, 86, 470
 a. -ur 18, 26, 32, 405, 410, 425
 a. -uram 501
 → murād a., haber a.
- aldur-** : aldirmek
 a. -mazuz 461
- 'âlem** : (A) dünya
 'â. 76
 'â. +de 130, 336
 'â. +e 61, 415
 'â. +i 51, 120
 'â. +ler 62
 'â. +üñ 33
 → şadr-ı bedr-i 'â.
 → Cebbâr-ı 'â.
 → sultân-ı 'â.
- 'âlemîn** : (A) dünyalar
 'â. 138
 'â. +siñ 236
 → Raġmeten-lil â.
 → Rabbü'l-'â.
- 'Aleyhi's-selâm** : (A) Allah'ın selâmı onun üzerine olsun
 'A. 3
- 'aleynâ** : bizim üzerimize olsun
 'a. 334
- alıcı** : alıcı
 a. 41, 95
 a. +dur 174
- 'Alî** : (A) Ebû-Tâlib'in oġlu, Peygamberimizin damadı ve amcazadesi, dördüncü halife
 'A. 37, 49, 119, 208, 350, 353, 388
 'A. +ye 97
 'A. +yi 8
- Allah** : (A) Allah
 A. 392

- a'māl** : işler
a. +ini 247
- amân** : (A) başış, başışlama
a. 338
a. virme- "rahat bırakmamak, göz açtırmamak" 41, 446
a. vir- "canı başışlamak, öldürmemek" 193
- 'āmm** : (A) umumî, herkese âit
→ hāşş u ām
- 'amm** : (A) amca
'a. +uñ 103
- aña** : ona
a. 170, 178, 222, 225, 261, 325, 378, 387, 414, 416, 496
onun için
a. 144, 264
oraya
a. 149
- ana** : anne
a. 413, 414, 419, 424, 436, 437, 459, 465, 499
a. +dur 456
a. +m 166
a. +muz 454, 475, 507
a. +muzdur 441
a. +muzı 452
a. +nuñ 502
a. +ñuz 444, 480, 481
a. +ñuzu 508
a. +sın 410
a. +ya 438
a. +yı 433, 435, 473, 501
- 'anā** : (A) zahmet, güçlük
'a. 401
- anasuz** : annesiz
a. 172
- ancak** : yalnız, sadece
a. 392
- anda** : orada
a. 46, 151, 395, 433, 445, 446, 450, 453, 466, 477, 471, 484
onda
a. +dur 464, 472
a. +ki 169
- andan** : oradan
a. 37, 50, 57, 300, 302, 404, 462
ondan
a. 66, 132, 147, 150, 159, 220
ondan sonra
a. 76, 85, 92, 97, 107, 109, 302, 303
- anı** : onu
a. 22, 27, 30, 53, 108, 212, 250, 253, 254, 266, 268, 384, 386, 407, 474, 490, 491
- anlar** : onlar
a. 388
a. +a 338, 440, 446, 465
a. +ı 196, 326, 389, 447, 468, 482, 517
a. +uñ 247, 248, 439, 467
a. +uñla "onlarla" 457, 469
- añla-** : anlamak
a. -yasın 497
a. -yup 283
a. -ğil 112
- ansuz** : onsuz
a. 133
- anuñ** : onun
a. 96, 137, 146, 170, 192, 198, 214, 215, 217, 218, 222, 224, 246, 301, 303, 341, 352, 402, 407, 485, 491, 520
a. +dur 492
- apar-** : götürmek, alıp götürmek
a. -an 86, 89
a. -andur 103
a. -aram 186
a. -dı 94
a. -ur 26, 32, 44
a. -urdu 100
- 'arab** : (A) zenci
'a. 153, 157, 162, 163
- ara** : vakit, sıra
a. +da 15
- ārām** : (F) durma, dinlenme
ā. lt- "durmak" 458
- ardınca** : arkasından
a. 24, 301, 303
- arñun** : yavaş, ağır
a. 218
- arñurı** : karşı
a. +dan 271
a.gel- "karşısına çıkmak" 271
- arı** : temiz, pak
a. 289, 290

- a. eyle- "temizlemek" 289
güzel, parlak
a. 72
- arın-** : temizlenmek
a. -a 487
- arıt-** : temizlemek
a. -uñ (ariduñ) 291
- arğa** : vücut, beden
a. +mdan 45
arka
a. +sına 39
- 'arş** : (A) dokuzuncu gök
'a. 63
- 'ār** : (A) utanma
'ā. +uñ 113
- 'arż** : (A) Bir büyüğe sunma, bildirme
'a. it- "sunmak" 247
- ārzü** : (F) istek, heves
ā. +da 212
ā. +ları 436
- āsān** : (F) kolay
ā. eyle- "kolaylaştırmak" 334
- aşhāb** : Peygamberimizi görmek ve
sohbetine ermek şerefini kazanmış
kimseler
a. 11, 353
a. +lar 351
a. +um 69
a. +umı 9
- 'āşī** : (A) günahkār
'ā. 282
- aşşı** : yarar
a. kıl- "yarar sağlamak" 378
- āsumān** : (F) ↔ āsmān
ā. 190
- āsmān [āsumān]** : gök, semā
→ peyk-i ā.
- 'āşīk** : (A) birine, bir şey tutkun
'ā.ol- "sevmek, tutulmak" 229, 320
- 'āşīkār** : (F) belli, açık, meydanda
'ā. 25, 152
- at-** : atmak
a. -alar 451, 484
a. -ar 19
a. -dılar 448
- at** : at
a. +ına 313
- ata** : baba
a. 413, 414, 419, 424, 436
a. +ñuzı 477
a. +ñuzla 480, 481, 508
a. +sı 7, 343
a. -y-ile "atayla" 410, 433, 435, 437,
438, 441, 452, 454, 456, 459,
465, 473, 475, 499, 501, 502
- atasuz** : babasız
a. 116, 134, 172
- a'tā** : (A) Bağışlama
a. kıl- "bağışlamak" 478
- āteş** : (F) ateş
ā. +i 327
- atlan-** : atlanmak
a. -uñ 313
- āvāz** : (F) ses, sedā
a. eyle- "seslenmek" 160
- 'avret** : (A) kadın
'a. 304
'a. +leri 173
- ayağ** : ayak
a. +ına 440
a. +ından 335
- 'ayān** : (A) belli, açık, meydanda
'a. 238
- ay** : ay, kamer
a. +a 522
→ on dört günlük a. +a dön-
bir ayın herhangi bir gününden
ertesi ayın aynı gününe kadar
geçen süre
a. +dan 258, 261
- Āyet-i yevmü'l-kıyāmet** : (A) Kıyamet
gününe dair āyet
Ā. 2
- ayır-** : birbirinden uzaklaştırmak
a. -duñ 453, 460
a. -ur 96, 117
a. -ursın 453, 460
- 'Āyişe** : (A) Peygamberimizin zevcesi ve
Hz. Ebubekir'in kızı
'A. 50, 107, 125, 207, 220, 353
- aylık** : bir ay süren
→ yüz biñ a. yol
- 'ayn** : (A) göz
'a. +ı 269
'-ı vefā "vefa kaynağı" 385
- ayru** : başka

a. 125
ayruḡ : başka
 a. 396
ayruḡsı : başka türlü farklı
 a. 167
ayub : (A) utanılacak şey
 a. +uñuza 314
az : az
 a. 71
 a. eyle- "azaltmak" 255
 a. +ına 215
'azāb : (A) keder, ceza
 'a. +a 493
āzād : (F) kurtulmuş,
 ā. it- "serbest bırakmak" 184
azdur- : azmasına sebep olmak
 a. -ur 307
azḡun : azmış olan, sapkın
 a. 319
azıḡ : erzak, yiyecek
 a. +ı 272
'aziz : (A) sevgili
 'a. +i 349
 'a. +lerüñ 349
'Azrāil : (A) ölüm meleği
 'A. 79, 95, 103, 151, 181, 187, 194,
 224, 271, 296, 302, 338, 340,
 423
 'A. +dür 87
 'A. +c 142
 'A. +i 269

b

bāb : (A) kapı
 b. 401
baba : baba
 b. +m 33, 158, 221
babasuz : babasız
 b. 132, 177
bacā : pencere
 b. 318
baḡ : (F) baḡ, büyük bahçe
 b. -ile "baḡla" 428
baḡıḡla : baḡıḡlamak
 b. -dum 264, 481
 b. -yan 348

baḡla- : Baḡlamak
 b. -dı 102
 b. -ñuz 317
 b. -r 280
baḡlan- : baḡlanmak
 b. -ur 46
baḡır : iḡ
 b. +um 110
 b. +uñ 202
baḡça : (F. bāḡ-çe) bahçe
 b. +du 413
 b. +lari 419
 b. +sını 425
 b. +ya 418, 428
baḡt : (F) talih, kısmet, kader
 b. +usı 77
 b. +usını 65
baḡtlu : (F.T) talihli
 b. 213
baḡ- : bakmak
 b. -abil- "bakabilmek" 228
 b. -alar 484
 b. -anuñ 489
 b. -ar 51, 408, 419, 495
 b. -ar-ise "bakarsa" 488
 b. -dı 7, 196, 199, 200
 b. -duḡını 488
 b. -ıcaḡ 365
 b. -madı 357
 h. -maḡıl 214, 215
 b. -maz 494
 b. -sa 487
 b. -uban 505
 b. -ubanı 509
 b. -uñuz 314
 b. -up 492
bāḡi : (A) ebedi
 b. 392, 393
bal : bal
 b. +ı 364
baña : bana
 b. 41, 64, 54, 81, 134, 187, 188,
 201, 221, 239, 245, 248, 255,
 264, 298, 339, 357, 365
bandur- : batırmak
 b. -up 19
 b. -ur 333

- barmağ** : parmak
 b. +umdan (barmağumdan) 26
 b. +uñdan (barmağuñdan) 86
 b. +uñı (barmağunı) 276
- baş-** : ayak basmak, gitmek, bulunmak
 b. -alar 400
 b. -dı 138
 bir şeyi üzerine kuvvet vererek itmek
 b. -dı 197
 çiğnemek, ayak altına almak
 b. -amaz (olumsuz) 407
 b. -ma (olumsuz) 311
- baş** : baş
 b. +ı-ile "başıyla" 503
 b. +ın 63, 450
 b. +ına 416
 b. +ların 451
 b. +larını 114
 b. +um 180
 b. +uma 47 191
 b. +umı 18
 b. +umuzu 461
- başla-** : başlamak, bir işe girişmek,
 harekete geçmek
 b. -dı 296
 b. -yayum 293
- bâtin** : (A) iç yüz
 b. +ı 289
- bay** : zengin
 b. 131, 214, 400, 404
- becid ol-** : uğraşıp didinmek, sürekli
 çalışmak
 b. 128
- becideyin** : sağlam olarak
 b. 170
- bed** : (F) fena, yaramaz, çirkin
 b. 308
 b. +dür 308
 b. -nâm "kötü adlı, fenâ tanınmış"
 b. 113
- bedr** : (A) ayın on dördüncü gecesi, dolunay
 → şadr-ı b.-i 'âlem
- bekle-** : ummak
 b. -dügi 246
 beklemek, gözetmek
 b. -r 492
- bel** : bel
 b. +ı 119
- belâ** : (A) keder, gam
 b. +da 203
- belki** : (A. bel+F. ki) ihtimal, olabilir
 b. 223, 392
- bellü** : belli, açık, âşikâr
 b. 87, 95, 147, 286
- belür-** : belli olmak, meydana çıkmak
 b. -mez 422
- belürsüz** : belirsiz
 b. 521
- ben** : ben
 b. 30, 46, 53, 73, 82, 115, 125, 126,
 132, 186, 192, 210, 230, 242,
 248, 274, 481, 501, 21, 27, 28,
 38, 40, 61, 81, 105, 122, 144,
 192, 209, 227, 231, 245, 254,
 268, 361, 416, 478
 b. +den 129
 b. +em 80, 89
 b. +ı 22, 38, 96, 117, 182, 223, 225,
 299, 300, 360
 b. +üm 9, 45, 69, 110, 128, 129,
 130, 131, 143, 211, 340
- be-nâm** : (F) namlı, ünlü, meşhur
 b. 239
- bend** : (F) bağ, bağlama
 → dil-b.
- befize-** : benzemek
 b. -r 520
- berü** : beri, buraya, bu yana
 b. 109, 160, 161, 178, 187, 194, 225,
 261, 287
- bes** : (F) yeter, yetişir, kâfi
 b. 516
- beş** : sayıda beş
 b. 309
- beşâret** : (A) müjde
 b. +dür 237
- beşe** : başkan, ileri gelen
 b. 16
- beşer** : (A) insanoğlu, insan
 → fahrü'l-b.
 → Hayrü'l-b.
- beyân** : (A) anlatma, açık söyleme,
 bildirme
 b. it- "söylemek, bildirmek" 23, 36,
 56, 93
 b. cyle- "söylemek" 74

- beze-** : süslemek, donatmak
b. -di 240
- bî-çâr** : (F) çâresiz
b. -idi "çâresizdi" 179
- bî-çâre** : (F) çâresiz
b. 420
- bid'at** : (A) Peygamber zamanından sonra
dinde meydana çıkan şey
b. 322
- bî-gümân** : (F) şüphesiz
b. 116, 350, 446
- bî-hûş** : (F) şaşkın, deli
b. 350
- bî-icâzet** : (F. A) izinsiz
b. 146, 149, 150, 185
- bî-ķıyâs** : (F. A) ölçüsüz
b. 206
- bil-** : bilmek, anlamak, idrak etmek
b. 31, 89, 95, 103, 115, 205, 230,
350, 400, 422, 423, 432, 496
b. -di 168
b. -e bil- "bilebilmek" 191
b. -emedi 380
b. -emedük 513
b. -esiz 303
b. -eydüm 247
b. -gil 87
b. -iben 395
b. -mediler 219, 426
b. -medüm 34
b. -medüñ 398
b. -mem 47, 54
b. -men 246
b. -meye (olumsuz) 266
b. -mez 256, 261
b. -mezem 21, 27, 47, 210
b. -üñ 85, 481
b. -üñüz 444
b. -ür 210, 405
b. -ürem 192
tanımak
b.-eler 518
b.-üñüz 508
- bil-** : yardımcı fiil
b. -mez 18
b. -mem 228
b. -mez 191
b. -mem 27, 43
- ala b., baka b., bile b., gele b.,
göre b.
- bildür-** : bildirmek, haber vermek
b. 64
- bile** : aynı zamanda, de, dahi
b. 471
birlikte
b. 417
- bî-murâd** : (F. A.) murâdına erdirmemek
b. 174
- biñ** : bin
b. 243, 254, 382
→ yüz yigirmi b. çihâr enbiyâ
→ yüz b. yıl
→ yüz yigirmi dört b. nebî
→ yüz b. aylık yol
- bî-namâz** : (F) namaz kılmayan
b. 308
- bî-nevâ** : (F) nasipsiz, çâresiz
b. 82
- bir** : bir, bir kez
b. 1, 16, 17, 19, 23, 25, 28, 31, 34,
36, 41, 49, 54, 55, 56, 57, 59,
60, 67, 74, 83, 85, 111, 144,
153, 163, 192, 193, 195, 197,
199, 204, 215, 228, 239, 245,
247, 248, 250, 251, 253, 257,
258, 261, 264, 288, 291, 293,
338, 350, 355, 369, 401, 411,
415, 418, 421, 439, 456, 477,
485, 493, 498, 521
b. bir "birer birer" 11, 15, 174, 325,
326
b. yıl ilerü "bir yıl önce" 253
b. it- "birleştirmek" 291
- birbiri** : [biribiri] karşılıklı olarak
b. +ñüz 305
- biri** : bir tanesi, biri
b. 14
b. +n 409
b. +ni 493
b. +nüñ 12, 405
b. +si 15, 124
- biribiri** ↔ birbiri
b.+ne: 20
- birle** : ile
b. 14, 146
- birlik** : bir olma hali
b. +i (birliği) 305

- b. eyle- "birleşmek" 305
- bisle-** : beslemek, büyütmek, yetiştirmek
b. -r 415
- bitit-** : takdir etmek, yazmak
b. -megil 366
- biz** : biz
b. 369, 462, 463, 465, 498, 507, 513, 515
b. +den 452
b. +e 115, 263, 334, 454, 455, 456, 457, 467, 500
b. +i 437, 453, 459, 510, 514, 516
b. +ler 462
b. +üm 176, 515, 516
b. +üm-ile "bizimle" 369
- biz** : bez, kumaş
b. +den 298
- bize-** : bezemek, süslemek, donatmak
b. -düm 144
- boyan-** : erişmek, uzanmak
b. -dum 361
bir hal kazanmak
b. -ğıl 274
b. -a gör- "bir hal kazanıvermek" 273
- boyun** : kefil
b. tut- "rıza göstermek" 274
- boz-** : bozmak, yıkmak
b. -ar 397, 425
b. -up 397
- böyle** : bu şekilde, bu
b. 4, 21, 115, 252, 302, 339, 396, 472
b. +dür 299
- bu** : işaret sıfatı
b. 28, 38, 66, 70, 137, 284, 285, 286, 337, 370, 387, 399, 404, 417, 426, 427, 428, 10, 16, 21, 30, 35, 43, 46, 53, 59, 64, 65, 77, 118, 125, 129, 132, 136, 167, 168, 182, 211, 218, 220, 228, 242, 246, 265, 272, 324, 336, 339, 367, 383, 396, 401, 409, 411, 418, 429, 431, 449, 506, 514
işaret zamiri
b. 123, 248, 255, 260, 270, 323, 383, 386, 389, 397, 409, 507
b. +dur 193
b. +ña 55, 56, 62, 384
- b. +nı 5, 242, 245, 397
b. +nlar 371, 413, 426, 427, 429, 436, 449, 476, 484, 507, 519, 522
b. +nlara 466
b. +nları 382, 390, 412, 415, 519
b. +nlarıñ 425, 434, 470
b. +nuñ 36, 260
- bugün** : şimdi, şu anda, bugün
b. 137, 159, 237, 285, 336, 359, 457
b. +ki 145, 320
- bul-** : bulmak, görmek
b. -a 356, 437
b. -amaz 420
b. -ımadum 362
b. -ısar 468
b. -ımadı 370, 371
b. -ımadılar 372
b. -ımadum 34
b. -ımayasın 204
b. -ur 213, 433
- bular** : bunlar
b. 411, 412, 435
b. +dur 368
b. +ı 518
b. +uñ 199, 468
- buluş-** : buluşmak, karşılaşmak
b. -ursız 469
- bunca** : bu denli, birçok
b. 231, 384, 438
- bunda** : burada
b. 156, 427, 437, 453, 460
b.+n 510
- bundan** : bu durumdan
b. 454
- bura** : (<bu+ara) bu yer
b. +da 400, 426, 430, 458, 463, 478
b. +dan 461
- buyruk** : emir
b. +ı (buyruğı) 252, 294, 341
b. +ın (buyruğın) 89, 257, 278, 311
b. +ını (buyruğını) 279
- buyur-** : emretmek
b. -alar 216
b. -duñ 239
b. -ur 157, 249, 251, 302
- buyuruğ** : emir
b. +ın (buyuruğın) 88

bülbül : (A) güzel öten maruf kuş

b. 430, 431

b. +üm 363

bürgü : sarık

b. +mi 18

bütün : doğru, dürüst; bütün

b. 479

bü : (F) koku

b. 148

c

câhil : bilgisiz

c. ol- "bilgi edinmemek, bilgisiz kalmak" 306

cahîm : (A) cehennem

c. +e 484

cân : (F) can, hayat; gönül

c. 9, 41, 40, 95, 96, 105, 134, 174, 200, 295, 314,324, 339, 420

c. +a 85

c. +da 173

c. +dan 125

c. +ı 133, 335, 489

c. +ın 6

c. +ına 5, 197, 295, 297

c. +ıfîa 241

c. +ını 135, 150

c. +ısıfî 235

c. -ile "canla" 267

c. +lar 79, 241

c. +lara 87

c. +ları 141, 326, 411, 468, 517

c. +larıfî 235

c. +um 48, 169, 229, 294, 363

c. +umı 132

c. +um-ile "canımla" 211

c. +umuz 511, 515

c. +umuzu 176

c. +uñ 356

c. +uñfa 229

c. +uñdan 244

c. +uñı 186, 244

yakınlık duygusu belirten seslenme sözü c. 295

c. kulağ-ıla işit- "büyük bir dikkatle dinlemek" 324

cay : (F) yer

c. +a 139

Cebbâr-ı 'âlem : (A) Âlemin Tanrısı:

Allah

C. 252

Cebrâ'il : (A) [Cebre'il, Cibril]

Peygamberlere emir ve vahy'e vâsıta ve memur olan dört büyük melekten biri

C. 81, 224, 262, 265

Cebreil : (A) [Cebra'il, Cibril]

C. 127, 187, 226, 249, 251, 267, 301, 483, 501

cefâ : (A) eziyet

c. +ya 313

cehân : (F) dünya

c. +da 174

cehd : (A) çalışma, çabalama

c. 263, 306

c. it- "çalışıp çabalamak" 43, 306, 319

cehennem : (A) âhirette günahkâr kulların gideceği azap yeri

c. 455, 483

Celîl : (A) m. Allah

C. 4, 127, 251

→ emr-i C., peyk-i C.

cem' : (A) toplama, yığma

c. ol- "toplanmak" 12, 13, 206

cemâ'at : (A) insan topluluğu

c. 60, 111

cemâl : (A) yüz güzelliği

c. +üñüz 240

cenâze : (A) insan ölüsü

c. 60, 111

cennât : (A) cennetler

c. 356

cennet : (A) cennet

c. 233, 443, 456, 457, 515

c. +de 471

c. +e 436, 470

c. +i 374, 377, 463

c. -ise "cennetse" 455

c. +üme 482

c. +ümüz 456

c. +üñ 442, 455, 457

c. +üñi 459, 462

→ chl-i c.

cešt : ?

c. 151

cevāb : (A) sorulan Şeye sözle veya yazı ile verilen karŐılık

c. 270

c. +uñ 159

cezā : (A) ceza, uygun görülmeyen tepki ve davranıŐları önlemek için üzüntü, sıkıntı, acı veren uygulama

c. +m 340

cıda : süngü, mızrak, kargı, harbe

c. +nuñ 101

c. +y-ile "cıdayla" 44

→ yüz yigirmi biñ . enbiyā

Cibril : (A) [Cebra'ıl, Cebre'il]

c. 498, 499

ciger : (F. cıger) yürek

c. +in 200, 208

c. +uñ 395

cihān : (F) dünya, ālem

c. 43, 134, 344, 401

c. +da 204, 215, 385, 387, 417, 460

c. +e 368

c. +uñ 426

→ faħr-ı c.

c.-ı bi-vefā "vefāsız dünya" 136

cirm : (A) cisim, hacim

c. +ı 434

cism : (A) beden, gövde

c. 133

cdā : (F) [czā] ayrı, ayrı düŐmüŐ, ayrılmıŐ

c. eyle- "ayırarak" 96

cümle : (A) bütün hep

c.

c. 9, 10, 75, 87, 113, 144, 200, 206, 234, 390, 421, 423

c. +ñze 391

c. +si 42, 351, 434, 458

c. +sin 383

c. +sine 393, 400

c. +sini 399, 408, 469, 492

cz' : (A) kısım, parça

c. +idür 74

czā : ↔ cdā

c. eyle- "ayırarak" 452

**āk** : (F) yırtık

. eyle- "yırtmak" 175

akıldıak : gtlen buğdayın taŐlar arasında bittiğini bildiren ve değirmen taŐına çarparak ak ak ses çıkaran aygıt

. +ı (akıldıağı) 422

akır : gök gzld

. 485

alab : ↔ alap

. 399

Çalap : [Çalab] Tanrı

. 375

. +dan 477, 501

al- : vurmak

→ hançer . mağıl 185

Çanak : kap kacak

. +ı 318

āre : (F) zm yolu

. 357, 372

. +si 171, 179

ehre : (F) yüz, surat

. +yi 175

ek- : bir duyguyu içinde yaŐatmak

. -iserler 292

eri : asker

. 40

evre : etraf

. +sinde 13

evr- : evirmek

. -miŐdi 38

eyan : Çıyan; çok ayaklılardan sarımtırak renkte, zehirli böcek

. 278

ihār : (F) dört

→ yüz yigirmi biñ . enbiyā

ık- : dıŐarı çıkmak, gitmek

. -ar 111

ıkar- : dıŐarı çıkarmak

. -alar 519

. -uñ 516

Çıplak : Çıplak

. 451

ırāę : ışık, kandil

. +ı 8

- çirkin** : (F çirkîn) güzel olmayan
ç. 485
- çok** : çok, pek çok
ç. 40, 60, 70, 157, 208, 230, 357,
358, 362, 394
ç. -ıdı "çok idi" 100
- çul** : (A cül) giyim, giysisi
ç. +larını 451
- çün** : (İ) çünkü, madem ki
ç. 13, 137, 142, 183, 240, 243, 269,
324, 375, 445, 518
gibi
ç. 119
- çünkü** : (F) şundan dolayı ki, şu sebepten ki
ç. 118, 140, 167, 271, 296, 326, 449,
462, 476, 484, 519

d

- da** : [de] bağlaç
d. 203, 301, 371, 380, 386
- dad** : tat, lezzet
d. +uñuz 367
- dağı** : (A) azgın, başkaldıran
d. +dur 331
- dağıt-** : [tağıt-] darmadağın etmek,
parçalamak
d. -ur (dağıdur) 45
- dağla-** : (F. dağ+T) [tağla-] mecc. acısı
yüreğine işlemek
d. -dı 102
- dağı** : dahi, de
d. 20, 24, 30, 38, 53, 56, 58, 88, 91,
104, 113, 122, 147, 221, 260,
262, 265, 303, 322, 370, 377,
392, 406, 410, 439, 443, 453,
454, 460, 497
artık
d. 127, 511
- dâim** : (A) sürekli, devamlı
d. 313, 314, 322
- dâima** : (A. dâimā) her vakit
d. 494
- damağ** : damak
d. +umuñ (damağumuñ) 364
- dañ-** : şaşırmaq
d. -a kal- "şaşakalmak, donakalmak"
188

- dart-** : çekmek, tartmak
d. -ar 44
- daş** : ↔ taş
d. +ı 290
- Dâvud** : (A) İsrailoğullarının bir hükümdarı
ve peygamberidir
d. 372
- de** : ↔ da
d. 22, 303, 462
ben-d.
- dede** : dede
d. +süzdür 116
- defter** : (A) defter
d. +inden 259
- degil [degül]** : isim cümlesinde yüklem
veya başka öğelere olumsuzluk
anlamı veren kelime
d. 55
d. +dür 507
- degin** : kadar, dek
d. 336
- degirmen** : değirmen
d. 421, 423
d. +üñ 422
- degül** ↔ degil
d. +dür 413
- dekle** : ?
d. 159
- dek** : kadar, değin
d. 519
- delim** : çok, birçok, fazla
d. 331
- dem** : (F) an, vakit, zaman
d. 28, 49, 74, 83, 142, 165, 197, 212,
220, 257, 297, 338, 502
d. +de 220, 250, 256
→ şubh-d.
→ hüsn-i d.
- dem-be-dem** : (F) dâima, vakit vakit
d. 283, 292, 309
- demür** : demir
d. 504
- deñiz** : deniz
d. +e 487
- derd** : (F) dert, gam, keder
d. 203, 208, 228
d. +ı 104, 339
d.-ile "dertle" 274

- d. +inden 350
d. +ine 361
ağrı, sızı
d. -ile "dertle" 141
d. -i şudā "başağrısı derdi" 325
- dermān** : (F) ilaç
d. +umuz 516
- destūr** : (F) izin, müsāade
d. 155
d. ol- "izin verilmek" 161, 185, 500
- devā** : (A) çāre, tedbir
d. 82
- dī-** : demek, söylemek
d. -dī 2, 5, 15, 16, 36, 48, 83, 143, 182, 183, 185, 189, 221, 225, 243, 264, 334, 286, 339
d. -medi 383, 386, 389
d. -mez 409
d. -miş 466, 472
d. -mişler 163
d. -r 252, 477, 501
d. -rem 293
d. -ye 444
d. -yeler 508
d. -yem 416
d. -yen 354
d. -yeyim 112
d. -yübeni 447
- dīdār** : (F) [dīzār] yüz, çehre
d. +ı 359
d. +umı 143
- dīde** : (F) göz
d. +sī 141
- dikenli** : dikenli
d. 427, 428
- dik-** : dikmek
d. -miş 413
- dil** : (F) gönül, yürek
d. 363
d. +de 230
d. +den 9
d. +üm 211
- dil** : dil
d. 317
d. +i 291
d. +üñi 292
- dil-bend** : (F) gönül bağlayan
d. 363
- dīldār** : (F) birinin gönlünü almış, sevgili
d. 104
d. +uñ 80
→ mūnis-i d. -idüm
- dīle-** : istemek, arzu etmek
d. -r 126, 153, 435
d. -rem 126
- dīlek** : arzu, istek
d. 153, 234
d. +üm (dilegüm) 193
- dīn** : (A) Allah'a inanma ve bağlanma
d. 77
- dīñle-** : dinlemek
d. 77, 94, 177, 216, 287
d. -diler 337
d. -gil 112
d. -meyen 354
d. -ñüz 309
d. -r 283
d. -r-idi "dinlerdi" 35
d. -yen 354
- dīrem** : (F) ↔ dirhem
d. 204
- dirhem** : (F) [dīrem] eski okkanın dörtyüzde biri
d. eyle- "ufalamak" 31
- dīriğā** : (F) yazık, eyvahlar olsun!
d. 47, 125, 127, 227, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368
- dirlik** : yaşayış, hayat
d. +i (dirliği) 305
d. +üñde : (dirliğünde) 276
- dīşle-** : yemek, ısırma
d. -gil 276
d. -medin 278
- ditre-** : titremek
d. -di 42
- diyü** : diye
d. 333
- dīzār** : ↔ dīdār
d. +ın 238, 275
d. +ına 145, 320
d. +ıyla 237
- diz** : diz
d. +inden 336
d. +ine 207, 335
- dol-** : dolu duruma gelmek

- d. -didi 199
- dost** : (F) sevilen kimse
d. +uma 143
d. +umuñ 150
- doy-** : ↔ toy-
d. -ınca 195
- dög-** : dövmek, vurmak
d. -erdi 207
- dögün-** : dövünmek
d. -ür 424
- dök-** : dökmek, akıtmak
d. -e gör "dökmeye devam etmek" 394
d. -erdi 207
- dön-** : yönelmek, geri dönmek
d. -di 202
d. -düñ 225
d. -eler 522
d. -se 264
bir şeyi andıracak duruma girmek,
benzemek
→ on dört günlük aya d.
- dört** : her, bütün
d. 100, 382, 522
→ yüz yigirmi d. biñ nebi
→ on d. günlük aya dön-
- döy-** : doymak, tahammül etmek,
katlanmak
d. -emedük 441
- du'â** : (A) duâ
d. kııl- "dua etmek" 355
- duşter** : (F) kız
d. +üm 110
- dur-** : ↔ tur-
d. -an 156
d. -dı 29, 151, 152, 351
yardımcı fiil
d. -ur 284, 486
→ girü d.
→ gür gür d.
→ kör d.
- durur-** -dır
d. 70, 79, 123, 166, 169, 173, 174,
198, 246, 265, 270, 328, 329,
332, 434, 435, 457, 491, 494
- dut-** : ↔ tut- kabul etmek, yerine getirmek,
yapmak
d. -am 341
- d. -ar 88
d. -ğıl 150
d. -uñ 71
bürümek, kaplamak
d. -dı 135
yakalamak, tutmak
d. -asın 212
d. -dı : 97, 140
d. -dılar 448
d. -uñ 318
→ yüz d.
- dutuş-** : tutuşmak
d. -dı 326
d. -ur 63
- duzak** : tuzak
d. +ı (duzağı) 260
- dü** : (F) iki
d. 385
- dügül** : tomurcuk
d. 147
- dügün** : düğüm
d. 285
- dükeli** : hep, bütün, cümle, herkes
d. 403, 404
- dülbend** : (F) tülbend, sarık
d. +üm 367
d. +ümi 18
d. +üñ 80
d. +üñi 78
- Düldül** : Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye
verdiği kır katır
d. +ün 39
d. +üñ 101
- dün** : gece
d. 59, 162
- dünyä** : (A) [dünye] içinde yaşadığımız âlem
d. 90
d. +da 132, 281
d. +dan 106
d. +ya 139
- dünye** : ↔ dünyä
d. +nüñ 284
- dürlü** : türlü
d. 368
- düş** : rüya
d. 14, 24, 73, 74, 84, 223
d. +de 85

- d. +e satış- "rüya görmek" 16
 d. +i 72, 77, 112
 d. +in 15, 66, 93
 d. +ler 72
 d. +ümde 25, 30, 38, 53
 d. +üñ 64, 65, 66, 70
 d. +üñden 28
 d. +üni 97
- düş-** : düşmek, inmek
 d. -di 167
- düşenbîh** : (F) pazartesi günü
 d. 140
- düşür-** : düşürmek
 d. -di 141
- düşvâr** : (F) güç, zor
 d. 328, 454
- düz** : gerçek, gerçeğe uygun
 d. 332, 399
- düz-** : tertip etmek, tanzim etmek
 d. -cr 397
 d. -miş 402
- e**
- ebed** : (A) sonu olmayan gelecek zaman
 c. 308, 396
- Ebübekir** : (A. Ebü Bekr) dört büyük halifenin birincisi, Peygamberimizin zevcesi Hz. Âişe'nin babasıdır
 E. 16, 119, 355
- ecil** : (A. ecl) sebep, illet
 e. +den 374
- edeb** : (A) iyi terbiye, nâziklik
 e. 146
 e. +süz 158
- efgân** : (F) ızdırap ile haykırma, bağırıp çağırma
 e. 62
 e. eyle- "bağırma, haykırma" 68
- eğil-** : dönmek
 e. -ür 335
- eglence** : neşeli ve hoşça vakit geçiren şey
 e. +sl 110
- egin** : sırt, arka
 e. +üme 54
 e. +üñe 108

- ehl** : (A) sâhip olan
 e. +i 443
 → hem-nişin-i e. -i imân ol-
 e.-i cennet "cennet insanları" 432
 e.-i kerem "İyi huylu insanlar" 293
 ehl-i nâr "cehennemlik olan" 490
- el** : el
 e. +dc-y-iken "eldeyken" 276
 e. +den 439
 e. +i 87
 e. +inde 272
 e. +inden 518
 e. +ini 333
 e. +lerüm 46
 e. +ümden 26, 32, 44
 e. +üme 39
 e. +üñ 102
 e. +üñden 86, 101
 e. +üñe 98
 e. +üñüzi 317
- El-emânet** : (A) emânet
 e. 212, 304
- elvidâ'** : (A) Allah'a ısmarladık, Allah'a emanet olun
 e. ol- "gitmek" 106
 e. ol- "'Allah'a ısmarladık' demek" 325
- emânet** : (A) emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşya veya kimse
 e. +dür 323
- em** : ilaç, çâre, deva
 e. +i 371
 e. +in 380
- emîn** : (A) kendisine güvenilen kimse, emniyet sahibi, korkusuz
 e. 372
- Emîn** : Hz. Muhammed'in lakâbı
 E. +siñ 236
 → Ruḥu'l-E.
- emir** : ↔ emr
 e. +ini 71
- emr** : (A) [emir] buyurma, buyruk
 e. it- "buyurmak" 4, 88, 115, 483, 493
 e. ol- "emredilmek" 258
 e. +l 88
 e. +in 267
 e.-i Celîl "Allah'ın emri" 302
 e.-i Ḥudâ "Allah'ın emri" 117

- e.-i Huzā "Allah'ın emri" 96
- enām** : (A) bütün mahluklar
→ Rabbü'l-enām
- enbiyâ** : (A) peygamberler
→ Yüz yigirmi biñ çihâr e.
e. +lar 252
- endâm** : (F) vücut, beden
e. +ıfî 277
- enhâr** : (A) ırmaklar
→ mânend-i c. eyle-
- er** : erkek kişi, adam
e. 304
- esen** : sağ, salim
c. 198
- es-** : esmek
e. -er 17
- esirge-** : acımak, merhamet etmek
e. -mez 409
- ev** : ev
e. 492
e. +de 433
e. +den 111
e. +e 170, 433
e. +inc 6
e. +üme 127
- evliyâ** : (A) erenler
c. 384
- evvel** : (A) önce, ilk, birinci
e. 16, 66, 135, 167
- evvelâ** : (A) birinci olarak
c. 301
- eyit-** : [eyt-] söylemek, demek, anlatmak
e. -di 334
- eyle** : öyle
c. 34, 95, 103, 164, 268
- eyle-** : yapmak, meydana getirmek
e. 378
e. -di 118, 124, 142, 160, 175, 218,
296, 341, 375
e. -dün 452
e. -gil 289, 334
e. -miş 465
e. -mişdür 22
e. -ñ 305, 311, 321
e. -r 31, 71, 74, 96, 263, 287, 399
e. -sün 255
e. -ye 170
- e. -yem 94
e. -yen 173, 226
e. -yüp 68, 181
→ âdet e., arı e., âsân e., âvâz e., az e., beyân e., birlik e., cüdâ e., cüzâ e., çäk e., dirhem e., efgân e., feryâd e., gamgin e., gayret e., hitâb e., hâk e., ihtiyâr e., icâzet e., ikrâm e., kabûl e., kahr e., kâyim e., ma'lûm e., mânend-i enhâr e., neyle-, nevh ü zârî e., revâ e., şâz e., şefkat e., taleb e., tamâm e., tehlil e., terk e., tesbih e., tul e., va'de e., zâyi' e.
- eyden** : (A) yine öyle, bu dahi
→ ve lehu e.
- eyt-** : ↔ eyit-
e. -em (eydem) 65
e. -emezüz (eydemezüz) 507
e. -eyüm (eydeyüm) 30
e. -ür (eydür) 23, 25, 28, 29, 49, 52, 56, 59, 65, 69, 77, 85, 92, 107, 109, 122, 123, 125, 131, 133, 156, 157, 158, 161, 162, 166, 169, 180, 187, 194, 201, 202, 208, 209, 221, 223, 226, 240, 242, 245, 249, 252, 254, 258, 260, 262, 265, 294, 298, 340, 479, 499, 500, 507
e. -di 8, 334
- eyyâm** : (A) günler, gündüzler
e. +ıfî 277
- f
- fahr** : (A) şeref, onur, kıvanç
f. +ı 52
F.-ı cihân "Hz. Muhammed" 1
F.-ü'l-beşer "Hz. Muhammed" 235
- fâni** : (F) ölümlü
f. 90
f. +de 284
- farz** : (A) Allah'ın işlenmesi kat'i olarak lüzumlu, terki günah olan emirleri
f. 323
f. +ımı 279
f. +uñuzı 312

Fâtıma : [Faṭma] Hz. Peygamberi'nin zevceleri Hz. Hatice'den dünyaya gelen dört kızının en büyüğüdür
F. 7, 8, 109, 131, 156, 158, 162, 195, 196, 207, 208, 219

Fâṭma : ↔ Faṭıma
F. 353

feh̄m : (A) anlama, anlayış
f. 121

felek : (A) gök yüzü, semâ
f. +ler 352

fenâ : (A) yok olma, geçip gitme
f. ol- "yok olmak" 401

fener : (Y) saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı
f. 503

Ferd : (A) tek olan: Allah
f. 253, 258

Ferîd : (A) tek, eşsiz
f. 381

ferîşte : (F) melek
f. 154, 194, 224
f. +sidür 95, 103

fermân : (F) emir, buyruk
f. +ı 14, 299
f. +ına 295
f. +ını 135, 150
f. +uñı 186

ferş : (A) yer yüzü
f. 233

feryād : (A) yardım istemek için yüksek sesle bağırma
f. eyle- "bağırma" 62
f. it- "bağırma" 118

fidâ : (A) fedâ, bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme
f. +dur 229
f. ol- "uğrunda yok olmak" 48

figân : (F) ızdırap ile bağırıp çağırma, inleme
f. it- "bağırma, inlemek" 352

fikr : (A) fikir, düşünce
f. -ile "fikirle" 321
f. it- "düşünmek" 497

fi'l : (A) iş, amel
f. +i 291, 308

firâk : (A) ayrılma, ayrılık
f. +ı 360
→ yevmü'l-f.

fitne : (A) fesat, ara bozma
f. +lerden 317

furqat : (A) ayrılık
f. 326
f. +ınuñ 327

ğ, ğ

ğaddâr : (A) merhametsiz, hâin
→ mürğ-i ğ.

ğâfil : (A) gaflette bulunan, tenbel
ğ. 319, 391

ğaflet : (A) gafillik, boş bulunma, ihtiyatsızlık
ğ. +dür 75

ğâh : (F) arasıra, bâzı
ğ. 333, 335

ğam : (A. ğamm) tasa, kaygı, keder
ğ. 119
ğ. +dan 246
ğ. +ın 5
ğ. yi- "üzülmek" 383, 386, 389

ğamğın : (A.F) gam yiyen, kederlenen, tasarlanan
ğ. eyle- "kederli yapmak" 22

ğam-ğör : (A.F) gam yiyen, kederlenen, tasarlanan
ğ. 80, 105
ğ. ol- "kederlenmek" 104
ğ. +um 92

Ğanî : (A) Allah'ın adlarından biri
Ğ. 27, 227, 489

ğargara : yutmadan su veya başka bir sıvı ile boğazı çalkalama işi
ğ. vakti "insanın ölmeden az önceki hali" 268

ğarîb : (A) kimsesiz
ğ. [-i] kudret "yer tutmayan, kimsesiz" 438

ğaybet : (A) dedikodu yapma, çekiştirme
ğ. it- "dedikodu yapmak" 292
ğ. +den 292

ğâyib : (A. ğâ'ib) kaybolan
ğ. ol- "kaybolmak, yok olmak" 230

ğ. +i 423
ğayret : (A) çalışma. çabalama
 g. eyle- "çalışmak" 321
geç- : gelip geçmek
 g. -enlerüñ 398
 g.-er 404
 → hükmi g.
 g. -mege 204
 g. -se 403
gel- : gelmek
 g. 109, 149, 158, 187, 277, 294, 295, 449, 517
 g. -di 1, 6, 10, 29, 57, 81, 130, 139, 140, 176, 218, 224, 257, 261, 265, 297, 335, 336, 390
 g. -diler 11
 g. -dügin 256
 g. -düm 22
 g. -e 202, 477
 g. -cbil- "gelebilmek" 43
 g.-eler 244
 g. -en 443, 444, 446
 g. -ene 442
 g. -esidür 47
 g. -esin 159, 221
 g. -gil 160, 182, 194
 g. -liser 191, 391
 g. -medi 187
 g. -mez 188, 496
 g. -mişem 184, 231
 g. -miş-idüm "gelmişim" 39
 g. -sün 8, 143, 161, 170, 178, 191, 270
 g. -üben 448
 g. -üñüz 482, 508
 g. -üp 427, 443
 g. -ür 54, 157, 189, 271, 467, 521
 g. -ürem 501
 → arķurı g., karşı g., turu g.
 daha önce üzerinde konuşulmuş olan bin konuya yeniden dönmek
 g. -elüm 369, 498
gemi : gemi
 → şahib-g.
genc : (F) hazine, defne
 g. +ini 376
genç : (F) yaşı ilerlememiş olan
 g. +ini (gencini) 376

ger : (F) "eğer" kelimesinin kısaltılmışıdır
 g. 149, 186, 203, 387
gerçi : (F) her ne kadar, ise de
 g. 359
gerd : (F) tasa, keder
 g. -ile "kederle" 228
gerek : gerekir, icabeder
 g. 403, 470, 473
 g. +mez 242
getür- : getirmek, alıp getirmek
 g. 195
 g. -di 196
 nakletmek, hikâye etmek
 g. -düñ 239
 g. -ür 265
gevde : gövde, vücut
 g. +leri 520
 g. +mi 45
 g. +si 504
gey- : giymek, giyinmek
 g. -di 352
 g. -dügüm 298
 g. -dügümi 45
 g. -düñ 108
geydür- : giydirmek
 g. -ürler 54
gırra : (A) mağrur, gururlu
 g. 374
gibi : gibi
 g. 485, 486
 g. +dür 421
gice : gece
 g. 14, 16, 21, 30, 38, 53, 68, 105, 223, 306, 318, 414, 415
gider- : yok etmek
 g. 64
girçek : gerçek, doğru
 g. 479
 g. kıl- "gerçek hale getirmek" 474
gir- : girmek
 g. -di 377
 g. -e 502
 g. -ene 316
 g. -eyim 499
 g. -se 470
 g. -sün 178
 g. -üp 522
 g. -ür 417

- (huzuruna) çıkmak, (yanına) girmek
 g. -di 181
 g. -erüz 155, 161
 g. -me (olumsuz) 432
 → üstine g.
 g. -medi 152
 g. -megil 146, 149
 g. -meye 127
- girü** : geri, arka
 g. 126, 505, 509
 g. dur- "yapmamak, geri durmak" 158
 yine tekrar
 g. 369, 429, 469, 498
- git-** : gitmek, uzaklaşmak
 g. -di 5, 27, 34, 194, 267, 350, 377, 433, 444
 g. -diler 435
 g. -dügi 80
 g. -dügini 34
 g. -ecegüz (gidecegüz) 281
 g. -er (gider) 18, 55, 171, 250, 335, 428, 429, 431, 489
 g. -er-iken (gider-iken) "giderken" 59
 g. -erüz (giderüz) 462, 463
 g. -esiz (gidesüz) 510
 g. -eyim (gideyim) 125
 g. -mez 468
 g. -se 417
 g. -ün (gidün) 300
 ölmek
 g. -di 139
 g. -dügine 129
 g. -erem (giderem) 80, 106, 115, 133
 g. -iccek (gidiccek) 73, 82, 248
 g. -iser (gidiser) 90
 g. -er (gider) 123
- gonca** : (F) [konca] tomurcuk, açılmamış çiçek
 g. +lardur 431
 g. +sını 425
 m. gül ağacı
 g. +da 412
- göbek** : göbek
 g. +ine (göbegine) 336
- gök** : sema, gök
 g. 234, 421, 486
 g. +de 234
 g. +den 54
- g. +e (göge) 429
 g. +teki 59
 g. +ün (gögün) 164
 → yedi g.
- gönder-** : göndermek
 g. -di 182
- göflek** : gömlek
 g. 54, 108
- göfül** : kalp, gönül
 g. 74, 184, 273
 g. +i 12, 291
 g. +ini 209, 218
 g. +lerün 343
 g. +üm 110
 g. +ümün 64
 g. +ünü 218
 g. +ünü 280
 g. gözi "basiret, keskin görüş" 75
- gör-** : görmek
 g. 136, 152, 154, 250, 263, 336, 375, 411, 447, 449, 488, 493, 517
 g. -di 196
 g. -diler 13
 g. -dügün 77, 85; 93, 112
 g. -düm 21, 25, 30, 38, 53, 59, 227
 g. -dün 85, 117
 g. -dünüz 90, 509
 g. -e 502
 g. -e bil- "görebilmek" 27
 g. -eler 445, 484, 505
 g. -elüm 369, 498
 g. -em 359
 g. -esin 275
 g. -eyim 195, 249, 499
 g. -ince 193
 g. -medi 374, 377, 459
 g. -mege 244
 g. -mek 473
 g. -meklige 440
 g. -memişdür 269
 g. -meyesiz 91
 g. -miş-idi "görmüşü" 14, 84
 g. -se 506
 g. -sün 143
 g. -üpdür 24
 g. -ür 284, 408, 417, 492
 g. -ürsün 223, 238

g. -ürüz 155
yardımcı fiil
g. -sen 394
→ döke g.
→ boyana g.
→ uyana g.
görklü : güzel, iyi
g. 244
görün- : görülür olmak
g. -mez 188
göster- : göstermek
g. 147
g. -ür 388
götür- : ayırmak, uzaklaştırmak, kaldırmak
g. -ür 17, 60, 111
ortadan kaldırmak
g. -e 142
göz : göz
g. 414
g. +de 230
g. +i 167, 291, 314, 317, 408
g. +in 75
g. +inden 120
g. +ine 7, 67, 199
g. +inüñ 494
g. +leri 35, 485, 503, 521
g. +lerin 124
g. +lerinde 491, 506
g. +lerinden 58
g. +leründen 394
g. +lerüñüz 84
g. +üm 8, 65, 109, 363
g. +üme 43
g. +üñi 74
g. +üñüzi 317
gözle- : bir kimsenin gelmesini veya bir şeyin olmasını beklemek
g. -di 240
gözük- : görünmek
g. -ür 234
güçlü : kuvvetli, zorlu
g. 31
güçün : güçlülükle, zorlukla
g. 428
gül : (F) gül çiçeği
g. 175
g. +dür 412

g. +e 430, 431
gül- : gülmek, sevinmek
g. -di 219
g. -düğine 219
g. -düm 358
g. -düñüz 220
g. -meyesin 396
gün : güneş
g. 59
yeryuvarlağının kendi eksenini etrafında dönmesiyle geçen 24 saatlik süre
g. 1, 139, 188, 264, 418
g. +de 256
g. +dür 138, 139, 189
g. +i 137, 327
g. +idür 330
g. +inde 216
→ bugün
→ on sekiz g.
→ on ikinci g.
→ hüs-n-i g.
→ üç g.
günâh : (A) Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dinî suç
g. +ı 348
g. it- "dinî suç işlemek" 254
g. +laruñ 348
gündüz : gündüz
g. 105, 306, 414, 415
günlük : üzerinden ... gün geçmiş veya geçecek
→ on dört g. aya dön-
gür gür : gürül gürül
g. dur- "gürül gürül devam etmek" 486
gürle- : kalın ve gür ses çıkarmak
g. -r 486
gürz : (F) silah olarak kullanılan uzun saplı, büyük demir topuz
g. +inüñ 101
g. +ümi 44

h, h, h

haber : (A) son ve yeni havadis
h. 242
h. al- "öğrenmek, bilgi edinmek" 394

- h. vir- "bildirmek, haber ulaştırmak"
24, 28, 37, 81, 143, 191, 221,
239, 245, 248, 262
- h. +i 445
- h. +süz 263
- habib** : (A) sevgili, sevilen
h. +i 29, 76, 288, 345
h. +lerüñ 345
h. +üm 4, 183, 270, 479, 480
h. +üñ 464, 472
- Hacc** : (A) İslâmın beş şartından biri olan,
Müslümanlarca zilhicce ayında
Mekke'de yapılan Kâbe'yi ziyaret
ve tavaf töreni
H. 279
- hâcet** : (A) ihtiyaç, lüzum
h. ümüz 437
- hâcî** : (A) Hacca giden, Kâbe'yi ziyaret eden
h. 362
- Hak** : (A. Hakk) Tanrı'nın adlarından biri
H. 107, 232, 237, 375, 388, 399,
402, 434, 446, 477, 483, 490,
491, 501
H. +dan 261, 435
H. +uñ 71
- Hak-Teâlâ** : (A) Yüce Tanrı
H. 249, 257, 341, 447
- hak** : (A. hakk) gerçek olan, hakikat
h. 163
h. +dur 473
h. +ı 94, 473
pay, hisse, hak
h. +la 378
- hâk** : (F) toprak
h. eyle- "toprak etmek, öldürmek" 175
- hakikat** : (A) gerçek
h. 107
doğruluk, bağılılık
h. +uñ 347
- hâl** : (A) durum, vaziyet, hal
h. 336
h. -ile 420
h. +i 210, 498
h. +in 499, 502
h. +ine 369, 498
h. +ini 398
h. +ümüzü 509
h. +uñ 395
- h. +üñüz 73
- halâyık** : (A halâ'ik) mahlûklar, insanlar
h. 272
- hâli** : (A) boş, sahipsiz
h. it- "boş bırakmak, boşaltmak" 289
- Hâlik** : (A) yaratıcı, Allah
H. 152
- halk** : (A) insanlar
h. 216, 319
h. +a 385, 388
h. +ı 421
h. +uñ 208, 376
- halk-ı zemîn** : (A) yeryüzü insanları
h. 190
- hançer** : [hançer] ucu sivri iki yan keskin
bıçak
h. çal- "öldürmek" 185
h. -ile "hançerle" 203
- hân** : (F) hükümdar
h. +ı 160
- hâne** : (F) ev
→ harâbet h.
- harâbet-hâne** : (F) harabeler evi
h. +dür 456
- hâr** : (F) diken
→ mevt-i h.
- harâm** : (A) dince yasak edilmiş şey
h. ol- "yasaklanmak" 458
- Hasan** : (A) Hz. Ali'nin büyük oğlu,
Peygamberimizin torunudur
H. 177, 195, 198, 200, 353
- hâş** : (A hâşş) katıksız, saf; mec. iyi
nitelikleri kendinde toplamış olan
kişi
h. +ı 282
hâşş u âm "herkes" 324
- hasiret** : ↔ hasret
h. 67
- hasret** : (A) [hasiret] özleyiş
h. 199, 330, 410
h. +leri 173
h. +üz 438
- hasta** : (A) (F. haste) sağığı bozuk olan
kimse
h. 136, 158
h. +lık 135
- hâşâ** : (A) aslâ, hiçbir vakit
h. 475, 480

- ḥaṭā** : (A) yanlışlık
h. 478
- ḥāṭır** : (A) gönül
h. +ı 289
h. +ıfı 238
h. +ları 184
- ḥātūn** : (F. ḥātun < T. ḫatun) kadın
h. +lar 50
- ḥāy** : (F) vay! evvâh!
h. 419
- ḥayā** : (A) ar, namus, edep
h. +sından 93
- ḥayāt** : (A) dirilik canlılık
h. 519
h. +ı 346
- ḥayf** : (A) hastalık, zulüm
h. -ile "haksızlık" 277
- ḥayr** : (A) iyi, faydalı
h. 280, 287
Ḥ.-ü'l-beşer "Hz. Muhammed"
Ḥ. 37, 235
- ḥāzır** : (A) huzurda, gözönünde olan
h. 423
h. ol- "hazır durumda bulunmak" 230, 311
- ḥaznedār** : (A.F. ḥazīnc-dār) hazinenin idare ve muhafazasına memur edilen kimse
h. +dur 495
- ḥazret** : (A) Allah
Ḥ. +den 1
Ḥ. +e 257, 267
- helāk** : (A) mahvolma, ölme
h. kııl- "mahvetmek, öldürmek" 148
- hem** : (F) bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için özellikle "zaten", "bir de", "şurası da var ki" anlamlarında kullanılır
h. 78, 104, 233, 240, 355, 406, 436, 438, 464, 472, 485, 521
h. "hem... hem... biçiminde tekrarlanarak görevdeş sözleri, cümleleri eşitlik, birlikte olma anlamlarıyla bağlar" h. 274, 353, 354
- deş anlamı verir
h. -rāh "yoldaş, yol arkadaşı" 310
- h. -nişin-i chl-i imān ol- "imān chlinin yanında oturan kişi olmak" 315
- hemān** : (F) hemen, derhal
h. 224, 516
- hemīn** : (F) bu bile
h. 372
- henüz** : (F) hālā, daha
h. 209
- hep** : dāima, her zaman
h. 384, 391, 408, 425, 442, 445, 483
hepsi, tamamıyla
h. 404, 405, 445, 483
- hepi** : hepsi, tamamı
h. 382
h. +üsin 402
- her** : (F) tekil isimlere tamlayan görevinde getirilerek "biri birer olarak, ...in hepsi" anlamı verir
h. 88, 144, 171, 212, 401, 442, 488, 491
h. biri "hepsi" 12, 14, 15, 124, 405, 493
- hergiz** : (F) asla, katiyyen. hiç bir vakit
h. 446, 458
- hevā** : (A) hava
h. +ya 26, 32, 86
- hey** : "şaşma ünlemi". sitem, yakınma gibi çeşitli duyguları anlatan cümlelerde kullanılır
h. 128
- heybet** : (A) korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal
h. -ile 20
h. +inden 42, 495
h. +üfden 148
- hiç** : (F) hiç
olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir
h. 34, 91, 374, 422, 436, 441, 478, 485, 514
h. biri "bir tanesi bile" 409
soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatır
h. 280
- hicāb** : (A) perde
h. 142
utanma, sıkılma
h. 491

hikmet : (A) hikmet, Allah'ın insanlarca
anlaşılamayan amacı

h. 343

h. +i 168

hisab : (A) hesap

h. 286

h. +ı 286

hişce : (A hişce) pay, nasip

h. +yi 285

hişab : (A) sözü birine veya birilerine
yöneltilme, seslenme

h. eyle- "seslenmek" 142

hişmet : (A) iş görme, vazife

h. +ine 181

hoca : (F) saygıdeğer insan

h. 14

hoş : (F) güzel, iyi

h. 122, 148

h. tut- "birine iyi ve sevecenlikle
davranmak" 238

Hü : (A) Allah

H. 253, 258

Ĥudā : (F) Tanrı

H. 48, 132

-> emr-i H.

hu : (F) huy, mizac

h. +dur 70

hulk : (A) huy

h.-ile "huy" 229

hür : (A) cennet kızları, hüriler

h.-ile "hurilerle" 463

h. +iler 144, 240

Ĥuzā : (F. Ĥudā) Tanrı

H. 21, 243, 263, 334, 452

-> emr-i H.

Ĥuzāvend : (F. Ĥudāvend) Tanrı

H. +üm 366

hücre : (A) odacık

h. +m 300

h. +sinde 60

hüküm : (A) hüküm, emir

h. 157

h. +i geç- "sözü geçmek, önemli
olmak" 400

h. +indedür 96

Hüseyn : (A Hüseyn) Hz. Ali'nin küçük
oğlu, Hz. Muhammed'in
torunudur

H. 198, 353

H. +e 202

H. +i 177, 195

hüsn : (A) güzel, iyi

h. -i dem "güzel zaman" 138

h. -i gün "güzel gün" 138

h. -i sâ'at "güzel saat" 138

1

ırag : uzak

i. ol- "uzak durmak, kaçınmak" 322

ır- : ayırmak

i. -madın 414

ırmağ : nehir, ırmak

i. +ına (ırmağına) 519

i. +da 522

ısıtıl- : ısıtmak işi yapılmak

i. -dı 326

ışmarla- : emanet etmek

i. -yup 300

ışıl- : ışıdamak, parıldamak

i. -r 506

1

ı : ↔ iy

i. 40, 340, 373, 378, 400, 406, 412,
432

ı- : olmak

i. -di 14, 35, 40, 78, 84, 99, 100,
141, 179, 206, 211, 251, 338,
387, 429

i. -dık 440

i. -dum 122

i. -dük 515

i. -düm 39, 40, 105, 122

-> açar-i.-, ağlar-i.-, bî-çâr-i.-, çok-i.-,
difîler-i.-, gelmiş-i.-, görmüş-i.-,
kâla-y-i.-, kıla-y-i.-, kül-i.-,
münis-i dildâr-i.-, müştâk-i.-,
olmuş-i.-, öle-y-i.-, savar-i.-,
sever-i.-, toz-i.-, umar-i.-, var-i.-,
yok-i.-

i. -miş 513

-> naks-i.-

i. -se 149, 445, 455, 488

- i. -señ 394, 462, 474, 273
-> açmaz-i.-, 'âkıl-i.-, bakar-i.-, cennet-i.-, var-i.-, virmez-i.-
- İbni 'Abbās** : (A) Hz. Muhammed'in amcası ve ilk müfessirlerdendir
İ. +uñ 120
- icâzet** : (A) izin, onay
i. 149, 170, 178
i. eyle- "izin vermek"
i. ver- "birini bir şey yapmada serbest bırakmak" 149, 170, 178
- iç-** : içmek
i. -düm 358
i. -er 404
i. -mege 204
i. -mek 458
i. -se 403
- iç** : iç taraf, içeri
i. +i 290
i. +İnde 98, 99, 105, 121, 133, 213, 216, 511
i. +İne 448
i. +ümeddür 360
ara
i. +İnde 98, 99, 216
içeri, iç
i. +İnde 84, 223, 300, 319, 504, 512, 515
- içerü** : içeri
i. 155, 161, 178
- içinde** : süresince
i. 147, 306
- içre** : içinde
i. 515
- içün** : için
i. 131, 189, 233, 352, 353, 354, 355
-> 'adl i.
-> ümmet i.
-> öldüg i.
- içür-** : içirmek
i. -ürler 201
- ihsân** : (A) iyilik etme, iyi davranma
i. +uña 229
- ihtiyâç** : (A. ihtiyâc) gereksinme
i. 169
- ihtiyâr** : (A) seçme, seçilme
i. 276
i. eyle- "seçilmek" 378
- iḥvân** : (A) sadık, samimi dostlar
i. 69
- iken** : esnasında, -dığı/-diği halde, -dığı/-diği zaman
-> var-i.-
-> ağlar-i.-
-> ölmez -i.-
-> gider-i.-
-> elde-y-i.-
- iki** : iki
i. 63, 102, 114, 116, 197, 344
i. +sini 197
i. yüzlü "iki yüzlü" 290
- ikinci** : iki sayısının sıra sıfatı
-> on i. gün
- ikrām** : (A) hürmet, saygı gösterme
i. eyle- "saygı göstermek" 181
- ikrār** : (A) saklamayıp söyleme
i. +a kal- "tasdik eder hale gelmek" 358
- ile** : kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, araç, sebep veya durum anlatılan cümleler yapmaya yarar.
i. 73, 141, 148, 192, 200, 203, 206, 208, 211, 222, 228, 260, 267, 269, 274, 277, 282, 305, 307, 321, 420, 471, 498
-> akça-y-i., cân-i., derd-i., fikr-i., gerd-i., hâl-i., hançer-i., hağf-i., 'isyân-i., Kur'an-ı., luğf-i., mâl-i., Mâlik-i., nevh-i., şart-i., şeytân-i., zıkr-i., mâli-y-i., bızüm-i., kulağ-ıla, ölüm-i., özi-y-i., şıdk-i., sizün-i., şâ'at-i., âk-ıla.
Cümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi birbirine bağlamaya yarar.
i. 44, 211, 224, 229, 278, 376, 410, 428, 433, 435, 437, 441, 452, 454, 456, 459, 463, 465, 473, 475, 489, 499, 501, 502, 503, 507
-> ata-y-i., baş[ı]-i., bağ-i., cânum-i., hülk-i., zehr-i., cıda-y-i., hür-i., kendü-y-i.
- ilen** : ile, birlikte, -leyin, -le, -likle
i. 305, 318
- ileri** : ↔ ilerü
i. 29

- ilerü** : [ileri] önce, evvel
i. 126, 258, 261, 264
→ bir yıl i.
- ilhām** : (A) Allah tarafından insanın gönlüne
bir şey doldurma
i. +dur 72
- il** : memleket, ülke, yurt
i. +i 269
- 'ilm** : (A) ['ilim] ilim
i. 306
- 'ilim** ↔ 'ilm
i. 343
- imām** : (A) m. saygı sözü olarak
kullanılmıştır
i. 476
- imān** : (A) inanma, inanç
i. 313
i. +i 271
i. +umuz 513
i. +umuzı 513
→ hem-nişin-i ehl-i i. ol-
- imdi** : şimdi, artık
i. 30, 53, 65, 77, 94, 154, 169, 178,
250, 251, 293, 296, 416, 449,
476, 482, 517
- imtiyāz** : (A) başkalarına tanınmayan özel,
kişisel hak veya şart, ayrıcalık
i. 304
- inkār** : (A) yaptığını saklama, gizleme
i. 328
i. +ı 358
- insān** : (A) adam
i. 163
- ir-** : ulaşmak, yetişmek
i. -di 151, 224, 297, 368
i. -er 171
i. -esin 275
i. -mez 393
- irîş-** : varılması zamana, emeğe bağlı olan
veya uzakta bulunan amaca
varmak, ulaşmak
i. -di 81
i. -icek 82
i. -ür 418
- is** : [issi] sahip
i. +i 70
- işār** : (A) işār cömertlikle verme, saçma,
serpme
i. it- "cömertlikle vermek; saçmak"
241
- İskender** : Makedonya kralı Pylippe'in
oğludur; Kur'an-ı Kerim'de adı
geçen İskender-i Zülkarneyn'dir
İ. 379
- İsrâfil** : (A) İslâmi inanişe göre kıyamet
gününi öttüreceği boru ile
bildirecek olan melek
İ. 302
- issi** : ↔ is
i. +sın 205
- 'isyân** : (A) itaatsizlik, emre boyun eğme
'i. -ile "isyânla" 282
- iş** : durum, hâl, vaziyet
i. 123, 328, 329
i. +imüz 37
birinden istenen hizmet veya birine
verilen görev
i. +ı 156
i. +ine 494
iş, yapılan şey, davranış
i. +den 315, 322
i. +e 280
i. +i. 248, 320, 396, 491
i. +üñi 45, 287
i. +ifüzü 307
- işâret** : (A) iz, alâmet, nişan
i. +dür 237
- işde** : ↔ uşda
i. 512
- işbu** : ↔ uşbu
i. 392, 394, 402, 403, 410, 424, 467,
476, 497, 505, 517
- işbura** : (< işbu+ara) bura
i. +dan 516
- işid-** : ↔ işit-
i. 30, 53, 135, 154, 251, 416, 476
i. -di 167, 324
→ cān kulağ-ıla i.-
i. -meyesüz (işidmeyestüz) 91
- işit-** : [işid-] duymak, işitmek
i. -di 10
i. -diler 449
i. -enler (işidenler) 486
i. -icek (işidecek) 283
i. -üñ (işidüñ) 69, 97, 298
- işle-** : yapmak, etmek

i. -düm 481
 → lutf i.
 i. -medin 278
 i. -ñüz 307
 i. -üñi 145
 çalışmak
 i. -gil 276
it- : etmek, eylemek
 i. -di 4, 102, 115, 325, 352
 i. -dügini 254
 i. -c (ide) 483
 i. -em (idem) 23, 36, 49, 56, 93, 257
 i. -emezüz (idemezüz) 458
 i. -en (iden) 174
 i. -enler (idenler) 292
 i. -er (ider) 18, 51, 58, 62, 88, 120, 259, 279, 429, 431, 493
 i. -erem (iderem) 43, 106, 247
 i. -erse (iderse) 171
 i. -erüz (iderüz) 459, 463
 i. -esiz (idesiz) 510
 i. -eyim (ideyim) 53, 192
 i. -gil 289
 i. -mege 3, 184
 i. -meklige 241
 i. -mem 254
 i. -meyesin 213
 i. -miş 490
 i. -se 268
 i. -üben (idüben) 297, 376
 i. -üñ (idüñ) 291, 298, 300, 306, 319
 i. -üñüz (idüñüz) 312
 i. -üp (idüp) 428, 497, 505, 509
 → 'âciz i., âh i., ahd i., ârâm i., 'arz i., âzâd i., beyân i., bir i., cehd i., emr i., feryâd i., figân i., fikr i., gaybet i., günâh i., hâli i., isâr i., kabûl i., kâhr i., kâsd i., kâsd-ı cân i., kayğu i., kefen i., mahv i., mâlik i., men' i., nakl i., nefret i., neyit., nişâr i., nit., pinhân i., şâz i., ta'bir i., tedbîr i., terahhüm i., terk i., tevekkül i., veda' i., yarâğun i.

i'tibâr : (A) ehemmiyet verme

i. ol- "önem vermek" 418

itür- : yitirmek, kaybetmek

i. -me (olumsuz) 277

iy : [i] ey, hey

i. 4, 8, 14, 16, 23, 29 47, 65, 69, 74, 76, 77, 85, 92, 93, 109, 110, 123, 127, 148, 156, 158, 166, 169, 175, 176, 180, 183, 195, 201, 202, 205, 220, 226, 227, 235, 238, 242, 252, 260, 263, 273, 334, 401, 511

i'zâz : (A) ikrâm etme, ağırlama

i. +ına 215

k, k

ķabir : (A) ķabr) mezar

ķ. 397

ķabûl : (A) râzı olma

ķ. it- "bir Şeye isteyerek veya istemeyerek râzı olmak" 254

ķ. eyle- "kabul etmek" 263

ķaçan : ne zaman, ne vakit

ķ. 430

ķaç- : Kaçmak

ķ. -up 505, 509

ķ. -ıbanı 370

ķadem : (A) ayak

ķ. 138

ķader : (A) alın yazısı

ķ. +miş 228

ķâfir : (A) Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan

ķ. +i 40

ķâfirî : ķâfirden yana olan

ķ. +ler 100

ķâğıd : (F) yaprak, sayfa

ķ. +larını 32

ķâhil : (A) hareketi ağır, tembel, gayretsiz

ķ. 319

ķâhr : (A) üstün gelerek mahvetme, helâk etme

ķ. eyle- "mahvetmek" 375

ķ. it- "ezmek, perişan etmek" 488

ķak- : çalmak, vurmak, itmek

ķ. -dı 154, 160, 164

ķal- : geri kalmak, gitmemek

ķ. -a 126, 365

olduğu yeri ve durumu sürdürmek

ķ. -a 454, 475, 480

ķ. -an 116

ķ. -anı 398

- k. -asın 115, 116
 k. -asız 82
 k. -a-y-ıdı "kalaydı" 387
 k. -dı 43
 k. -duğufı 98
 k. -duk 512
 k. -dum 357, 358, 359, 362
 k. -ısar 392, 471
 k. -madı 427, 441
 k. -ur 420, 489
 k. -uram 46
 belirtilen miktarda bulunmak
 k. -dı 4, 183
 kök ve gövdelerin sonuna -e/-a eki
 almış fiilimsilerle birleşik fiil
 oluşturlar
 → doña k.-
 → yalvara k.-
 → ikrara k.-
 → yalvarı k.-
- kıaldur-** : kaldırmak
 k. -mazuz 461
- kalem** : (A) levhe yazı yazan özel araç
 k. 233
- kalıfı** : kalabalık, sayısız
 k. 98
- kāl** : (A) söz, laf
 k. +i 369
- kālil** : (A) az, çok olmayan (şey)
 k. 4, 183
- kāmīl** : (A) tam, eksiksiz
 k. ol- "tamamlanmak" 406
- kāmu** : bütün, hep, her
 k. 19, 62, 118, 150, 311
 k. +sını 164
 "herkes"
 k. 145
 k. +lardan 232
 k. +sın 408
 k. +ya 216, 327
- kān** : kan
 k. 204
 k. +umuz 511
- kāncaru** : nereye
 k. 34
- kānda** : nerede, nereye
 k. 125
- kānı** : hani, nerede
 k. 371, 373, 379, 380, 381, 382, 384,
 385, 388, 390
 k. -yā "hani ya" 372, 373
- kānī'** : (A) kanaat eden, fazlasını istemeyen
 k. ol- "kanaat etmek" 316
- kānkı** : hangi
 k. 256
- kānlu** : kanlı
 k. 61, 180
- kāp-** : birdenbire yakalayarak çekip almak
 k. -mış 78
- kāpu** : kapı
 k. 154, 160
 k. +da 111, 152, 493
 k. +dan 403
 k. +ları 20
 k. +muz 178
 k. +muzda 60
 k. +sın 402, 492
 k. +sına 146
 k. +sında 442, 483
 k. +sını 164
 k. +ya 151
 k. +yı 161, 169, 179, 499, 500, 502
- kāra** : siyah
 k. 54, 108, 163, 352, 506, 520, 521
- kārafu** : karanlık
 k. 43
- kār-** : karıştırmak
 k. -ar 40
- kār-** : kararmak, bulanmak
 k. -ar 273
- kārdaş** : aralarında çok değer verilen ortak
 bir bağ bulunanlardan her biri
 k. +um 92
 k. +uma 191
 k. +umı 193
- kārşı** : ↔ karşı
 k. +da 419
- kārşu** : [karşı] bir kimsenin önü, esas
 tutulan yüzünün ilerisi
 k. gel- "karşılama" 244
 k. +sında 424
- Kārūn** : (A) Benî İsrâil'de zenginliğiyle
 meşhur olan bir insan
 K. 373
- kāşd** : (A) niyet, istek

- k. it- "zarar vermek istemek" 171
 k.-i cān it- "cana kastetmek" 297
 k. +uñ 108
- kat-** : katmak, karıştırmak
 k. -ar 19
- katı** : çok fazla, pek şiddetli
 k. 17, 22, 41, 46, 49, 78, 85, 94, 99,
 140, 329, 361
 acı, ağır
 k. 327
 haşin, sert
 k. 162, 163
- katılık** : katılık, sertlik
 k. +ı (katılığı) 162
- kat** : yan, huzur
 k. +ına 10, 12, 181, 217, 520
 k. +uma 8, 162, 95
- kâtil** : (A) öldüren
 k. +den 406
 → zehr-i k.
- katlan-** : dayanmak, tahammül etmek
 k. -uñ 313
- kavm** : (A) insan topluluğu; bir
 peygamberin gönderildiği topluluk
 k. +e 443
- kavuş-** : ayrı kalınan, sevilen bir kimseyle
 bir araya gelmek, onu yeniden
 görmek
 k. -am 222
- kayğu** : üzüntü, tasa, endişe
 k. 130
 k. +dan 184
 k. it- "üzülmek, endişelenmek" 213
 k. +sın 211, 213
 k. +sını 64
 k. +ya 107, 177
 k. +yı 84
- kaygulu** : üzüntülü
 k. 12
- kāyim** : (A. kāim) ayakta duran
 k. ol- "ayakta durmak" 309
 k. eyle- "ayakta tutmak" 311
- kazın-** : kazanmak
 k. -a 259
- kefen** : (A) gömülmeden önce ölünün
 sarıldığı bez
 k. it- "kefen yapmak" 298
- kelām** : (A) söz
- k. +ı 118
- kemān** : (F) yay, kavis
 k. 119
- kendü** : kendi, kendisi
 k. 102, 393, 416
 k. +lere 449
 k. -y-ile 376
- kendüzi** : (<kendi özi) kendisi, şahsı
 k. 10
 k. +ne 335
- kerem** : (A) cömertlik
 → ehl-i k.
- kerīm** : (A) Tanrı
 k. 168, 453, 460
 kerem sahibi, cömert
 k. +em 481
- kes-** : ayırmak, uzaklaştırmak, koparmak
 k. -er 17
- key** : büyük, muhteşem
 k. 381
- kez** : defa, kere
 k. 218, 228
- kible** : (A) namaza başlarken yönelinen
 taraf; Mekke tarafı
 k. -nüñ 25
- kıl-** : namaz için "yerine getirmek"
 k. -sun 301, 304
 k. -uñ 83
 k. -asız 303
 bırakmak
 k. -andur 176
 k. -dı 83
 k. -ur 410
 yapmak, etmek, eylemek (yardımcı
 fiil)
 k. 215, 355
 k. -a 476
 k. -an 474
 k. -asıdur 21
 k. -a-y-ıdı "kılaydı" 387
 k. -dı 67, 83, 243, 379, 390
 k. -dılar 450
 k. -duñ 3, 225
 k. -ma (olumsuz) 148
 k. -madı 378, 514
 k. -maya 266, 436
 k. -mayasañ 212
 k. -maz 271

- k.-miş 490
 k.-mişdur 396
 k.-sa 253, 258, 387
 k.-ur 123, 339, 351, 414, 479
 k.-uram 81
 k.-urum 478
 cylemek, buyurmak
 k.-dı 127, 152
 k.-ısdur 27
 yapmak
 k.-dı 136
 → aşş k., a'tâ k., du'â k., girçek k.,
 helâk k., memât k., menfa'at k.,
 müvekkil k., nazar k., sefer k.,
 tamâm k., terahhüm k., terbiyet
 k., terk k., tevbe k., vaşiyet k.,
 vefâ k., virân k., yâri k., yavu k.,
 zârî k., zinde k.
- kıl** : kıl
 k. +ını 415
- kılıç** : kılıç
 k. +umı (kılıcumı) 44
- kır** : kır, açık yer
 k. +a 427
 k. +ı 428
- kırân** : (F)
 → şâhib-k.
- kışsa** : (A) hikâye, rivâyet
 k. 293
- kıy-** : mec. esirgememek, feda etmek
 k. -ar 416
 k. -maz 416
- kız** : kız
 k. 366
 k. +ı 57
 k. +um 176, 194, 220
- kız-** : kızarmak
 k. -mişdur 504
- ki** : (F) ki, bağlama edatı
 k. 21, 22, 23, 27, 36, 49, 55, 56, 88,
 94, 108, 117, 126, 139, 154,
 156, 159, 163, 174, 180, 193,
 201, 222, 223, 253, 261, 266,
 275, 285, 293, 302, 322, 357,
 379, 411, 423, 438, 480, 481
 → tiz ola k.
 → kim ola k.
- kiçi** : küçük
 k. 12
- k. +dür 405
- kim** : ki
 k. 38, 40, 178, 228, 238, 427, 496,
 520, 51, 58, 78, 99, 111, 120,
 122, 127, 157, 168, 171, 213,
 254, 365, 416, 475, 488, 493,
 495, 506, 508, 510
 soru zamiri
 k. 126, 166, 253, 401
 k. +ün 156
 k. ola ki "kim olabilir ki" 427, 496,
 520
- kimse** : kim olsa, hiç kimse
 k. 104, 407
 k. +nün 494
- kimsene** : kimse
 k. 370, 407
- Kirdgâr** : (F) Allah
 K. +uñ 168, 278
- kişi** : insan, adam, kimse
 k. 77, 156, 166
 k. +dür 166
 k. +ler 506
 k. +sün 156
- kişlik (kişilik)** : kişilik, şahsiyet
 k. +ine (kişligine) 214
- kuç-** : kucaklaşmak
 k. -dı 197
- ko-** : [koy-] bırakmak, terketmek
 k. -dum 358
 k. -mayuñ 320
 k. -mişim 340
 k. -ñ 299
- kol** : taraf, yan, cihet
 k. +ından 25, 31
- konca** : ↔ gonca
 k. +dur 411
- konşı** : komşu
 k. ol- "komşu olmak" 308
 k. 318
- konuğ** : misafir
 k. +ı 318
- kop-** : meydana çıkmak
 k. -ar 25, 31
 k. -dı 17, 141
 k. -mış 78
- kopar-** : sökmek, kökünden koparmak
 k. -an 86

- k. -ur 26, 32
korhu : ↔ korhu
 k. +dan 271
korin- : korunmak
 k. -a 487
korq- : korkmak
 k. -aram 266
korqu : [korhu] korku
 k. +dan 55
 k. +sından 280
koy- : ↔ ko-
 k. -a 177
 k. -an 172, 173
 k. -dı 384
 k. -duñ 225
 k. -maduk 439
 k. -up 133, 451
 geriye bırakmak
 k. -an 75
 k. -ma (olumsuz) 145
kömür : kömür
 k. 504, 512
 k. +den 521
 k. +e 520
kör : görmeyen
 k. dur- "kör olarak durmak" 284
 kudret : (A) kuvvet, güç
 k. +i 168, 496
 kulağ : ↔ kulak
 k. ur- "kulak vermek, dinlemek" 112,
 201, 217
 kulak : [kulağ] kulak
 k. -ıla "kulağıyla" 324
 → cān k. -ıla işit-
 k. +ına 218
 k. +uñı 287
 kul : Tanrı yaratığı, Tanrı'ya göre insan
 k. larından 282
 kur- : hazırlamak
 k. -alar 445
 Kur'an : (A) Hz. Muhammed'e inen kutsal
 kitap
 K. 283
 K. -ile "Kur'an'la" 307
 kurbân : (A) bir gaye uğrunda fedâ olma
 k. 434
 kurbet : yurt tutmayan
 k. +üz 438
 → garib-i k.
 kurtul- : kurtulmak
 k. -asız 322
 k. -madı 370
 kurulu : kurulmuş olan
 k. 406
 kuru- : mec. büzüşmek
 k. -r 486
 kutlu : uğurlu, hayırlı, mübârek
 k. 51, 155, 275
 kuyruk : kuyruk
 k. +ın (kuyruğın) 311
 küfr : (A) m. Allah'a ve dine ait şeylere
 inanmayan
 k. 99
 Allah'a ve dine ait şeylere inanmama
 k. +e 432
 kül : kül
 k. -idi 429
 kürsî : (A) dokuzuncu kat gök olup 8. kat
 göğü kaplar. 8. kat gök arştır.
 Levh-i mahvuz burada bulunur
 k. 63, 233
 1
 lâ-cerem : (A) şüphesiz, besbelli, elbette
 l. 397, 401, 417, 421, 430, 433, 487,
 488, 506
 levh : (A) her şeyin aslının yazılı
 bulunduğu yer
 l. 233
 levlak : (A) bir kudsî hadisten alınmış
 olup, Hz. Muhammed'e hitaptır
 l. 232
 lezzet : (A) tat
 l. +in 426
 li : (A) "için, ötürü, dolayı, yüzünden"
 manasına gelir
 → vāy l. vāy
 Loğmān Hekīm : (A) "İslamıktan önce
 Araplarda efsanevi bir şahsiyet
 olup, Kur'an'da zikrediliği gibi
 sonraki devirlerin efsâne ve
 şiirlerinde öğüt veren sözleriyle
 meşhur olan pek eski bir hekimin
 veya hikâyecinin adı"

- L. 380
luṭf : (A) İyilik
 I. işle- "iyilik yapmak" 481
 I. -ile "iyilikle" 269
- m
- ma'āza** : (A) korusun
 m. 226
maḥbūb : (A) muhabbet olunmuş,
 sevilmiş, sevgili
 m. +um 148
māh-ı Rebī'ü'l-evvel : Rebī'ü'l-evvel
 ayı
 m. +üñ 137
maḥkūm : (A) mec. zorunlu olan, mecbur
 m. 177
maḥrūm : (A) istediğini, dilediğini elde
 edemeyen
 m. ol- "yoksun kalmak" 359
maḥşer : (A) kıyamette ölümlerin toplanıp
 dirilecekleri yer
 m. 216
mahv : (A) yok etme, ortadan kaldırma
 m. it- "yok etmek" 259
maḥbūl : (A) kabul olunmuş
 m. ol- "kabul edilmek" 437
māl : (A) varlık, servet; para
 m. 418
 m. +ı 373, 378
 m. +ıñuzdan 312
 m. +ı-y-ile "malıyla" 375
 m. -ile "malla" 420
Mālik : (A) yedi cehennem hâkimi ve
 kapıcısı olan, zebânileri idâre eden
 melek
 M. 500, 518
 M. +i. 484
 M.-ile "Mālik'le" 498
mālik : (A) sâhip, bir şeye sâhip olan
 m. it- "sâhip kılmak" 490
ma'lūm : (A) bilinen, belli
 m. ol- "bilinmek" 73
 m. eyle- "bildirmek" 94
mānend: (F) benzer, eş
 m. -i enhār eyle- "nehirler gibi
 yapmak" 124

- ma'ni** : (A) manâ
 m. +si 79
 m. +sini 64, 65, 112
ma'rifet : (A) herkesin yapmadığı ustalık
 m. 464, 472
Ma-sıva'llāh : (A) Allah'tan mâada bütün
 varlıklar
 M. +ı 391
ma'siyet : (A) isyan, günah
 m. +den 277
ma'sūm : (A) suçsuz, kabahatsiz
 m. 411, 517
 m. +dur 409
 m. +lar 424, 505
 m. +ları 410
maşrık : (A) doğu
 m. +dan 17
māyil : (A. mā'il) hevesli, istekli
 m. 79
Mekke : (A) Peygamberimizin doğduğu ve
 İslâm dininin ilk defa ortaya
 çıktığı şehirdir
 M. 31
melâik : (A) melekler
 m. 93
 m. +ler 189
melek : (A) melek
 m. 148, 153, 234
 m. +ler 352
 m.ü'l-mevt "ölüm meleği, Azrâil" 294
memât : (A) ölüm
 m. kıl- "öldürmek" 390
men' : (A) mâni olma, önleme
 m. it- "yasaklamak, engel olmak" 376
menfa'at : (A) fayda, kâr, çıkar
 m. kıl- "çıkarmak, fayda sağlamak" 271
mescid : (A) secde edilecek, namaz
 kılınacak yer
 m. +den 6
meşâyih : (A) şeyhler
 m. 384
meşğul : (A) bir işle uğraşan, iş görmekte
 olan
 m. 3
 m. ol- "uğraşmak, gayret etmek" 494
mevt : (A) ölüm
 m. 294
 → melekü'l-m.

- m.-i hār "Azrail" 412
- mı** : [mi] soru edati
m. 161, 225, 339, 437, 500
m. +dur 155, 157
m. +sıñ 280, 281, 282, 283, 284
- mi** : ↔ mı
m. 90, 225, 339
m. +sıñ 279, 281, 282, 283, 284
- mih̄net** : (A) eziyet; keder; belâ
m. 203, 330
- mih̄ribân** : (F. mihr-bân) şefkatli, merhametli
m. 29, 90
- Mikâ'il** : (A) dört büyük melekten rızıkların taksimine me'mur olan biri
M. 301
- minnet** : (A) iyilik, lutuf
m. +üñ 455
- miskîn** : (A) âciz, hareketsiz
m. ol- "âciz kalmak" 46
- muat̄tar** : (A) güzel kokulu, ıtırli
m. 148
- Muhammed** : (A) İslâm peygamberidir
M. 126, 165, 295, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 355, 386, 464
M. +e 288, 362
- münis** : (A) cana yakın, sevimli
m. +i 104
m.-i dildâr-İdüm "gönül alan sevimliydim" 105
m. +üm 92
- muntazır** : (A) gözleyen, bekleyen
m. +dur 144
m. +lardur 241
- murâd** : (A) arzu, istek
m. al- "isteğine kavuşmak" 426
m. +ı 342
m. +laruñ 342
- murdâr** : (A) mundar, kirli, pis
m. 290
- muşâhib** : (A) biriyle sohbetta bulunan, konuşan, arkadaş
m. ol- "arkadaşı olmak" 230
- mushaf** : (A) Kur'an
m. +ı 94
m. +um 32
- muşibet** : (A) felâket, sıkıntı
m. +dür 117
- Muştafâ** : (A) Hz. Muhammed'in adlarından
M. 35, 76, 136, 165, 196, 242, 286, 296, 355, 385, 464, 472, 473, 474, 475, 478, 479
M. +dur 386
M. +nuñ 50, 51, 140, 155, 267, 297, 389
- mu'teber** : (A) itibarlı, saygın
m. 262
- mübârek** : (A) uğurlu, hayırlı
m. 7, 217
- mübtelâ** : (A) düşkün, giriftâr
m. 512
- mü'ekkil** : [müvekkil] vekil tayin eden, vekil yapan
m. +dür 87
- müfessir** : (A) Kur'an'ı yorumlayan din âlimleri
m. +lér 121
- mü'minât** : (A) İslâm dinine inanmış müslüman (kadınlar, kızlar)
m. 390
- mü'minîn** : (A) iman etmiş olanlar, müslümanlar
m. 390
- mürğ** : (F) kuş
m.-i ğaddâr "hâin kuş" 290
- mürsel** : (A) gönderilmiş, yollanmış; Peygamber
m. 383
- müstahsen** : (A) güzel sayılmış, beğenilmiş
m. ol- "süslenmek" 233
- müstehab** : (A) sevilen, beğenilen
m. ol- "sevilmek, beğenilmek" 270
- müsülmân** : (A. Müslîmân) İslâm dininde olan
m. +a 366
- müşkil** : (A) güç, çetin
m. ol- "güçleşmek" 37, 73, 329
- müştâk** : (A) özleyen, göreceği gelen
m. ol- "göreceği gelmek" 145
m. +dık "müştaktık" 440
- müvekkil** : ↔ mü'ekkil
m. kıl- "vekil yapmak" 490

n

- nāgāh** : (F) ansızın, birdenbire
n. 41, 78, 102
- naql** : (A) bir şeyi başka bir yere götürme
n. it- "bir yerden başka bir yere geçmek" 106
- naqş** : (A) noksan
n. -ımış "noksanmış" 513
- nām** : (F) isim, ad
→ bed-n.
- namāz** : (F) namaz; dua
n. 83, 304
n. +a 309
n. +ı 301
→ beş n.
- nār** : (A) ateş
n. 504, 512
"cehennem"
n. +a 377, 417, 444, 447, 452
n. +ına 490
n. +uñ 448
→ ehl-i n.
- naşīhat** : (A) öğüt
n. 309
- nażar** : (A) bakma, göz atma
n. kıl- "bakmak" 67, 215, 436
n. +ına 189
→ sāhib-n.
- ne** : nasıl, ne şekilde
n. 21, 27, 55, 122, 123, 127, 136,
152, 157, 249, 251, 263, 336,
369, 416, 498
n. +dür 65, 168, 248
ne, hangi şey
n. 169, 188, 191, 219, 239, 272, 445
n. +ler 47, 154
Soru yoluyla itiraz anlatılır
n. 463
ne kadar, ne çok
n. 328, 329, 330, 331, 332
n. kişi "kim"
n. 156, 166
n. ola "nedir, ne olabilir"
n. 454
- ne...ne...** : (F) bağlaç
n. 405
- nebāt** : (A) öz
n. +ı 346
- nebi** : (A) peygamber
n. 2, 229, 236
→ yüz yigirmi dört biñ n.
n. +dür 383, 409
n. +ler 52, 182
n. +leri 13
- necāt** : (A) kurtuluş
n. 370
- nedem** : (A) pişmanlık
n. 292
- nedem** : bir olayı doğuran başka bir olayı
sormak için kullanılır
n. 163
- nefret** : (A) ürküp kaçma
n. it- "ürküp kaçmak" 505, 509
- nefs** : (A) insanın yeme içme gibi biyolojik
ihtiyaçları
n. +e 314
- negāhın** : (F. nāgehân [?]) ansızın
n. 99
- nevāl** : (A) talih, kısmet
n. 393
- nev-cüvān** : (F) genç
n. 381
- nevḥ** : (A) ölüye avaz avaz ağlamak
n. -ile "ağlamayla" 206
n. ü zârî eyle- "ağlayıp feryad etmek"
124
- neye** : nereye
n. 488
- neyit-** : (< ne+it-) ne yapmak
n. -em (neyidem) 130
- neyle-** : [niyle-] (< ne+eyle-) ne yapmak
n. -di 154, 296, 375, 447
n. -r 227
n. -rem 192
- nice** : nasıl
n. 30, 53, 398
n. +dür 247, 411
çok, birçok
n. 35, 175, 246, 357, 504
ne zaman
n. +dür 159
ne
n. +dür 246

- niçün** : niçin
n. 187, 220
- nidā** : (A. nidā') çağırma, seslenme
n. 477
- nişār** : (A) saçma, serpme
n. it- "saçmak, serpmek" 241
- nişān** : (F) iz, belirti
n. +ını 210
- nişīn** : (F) "oturan, oturmuş" manasıyla
kelimeleri sıfatlandırır
→ hem-n.-i ehl-i imān ol-
- nit-** : (< ne it-) ne etmek, ne yapmak
n. -diler 449
n. -er (nider) 250, 428, 488, 493
n. -erem (niderem) 133
n. -erüz (niderüz) 462
n. -eyim (nideyim) 125, 131, 132,
227
n. -iser (nidiser) 90
n. -mege 3
- nite** : nasıl
n. 257
- niyle-** : ↔ neyle-
n. -sün 179
- n'ol-** : (< ne+ol-) ne olmak
n. -asıdur 47
n. -ur 54, 210
- Nūh** : (A) Nuh Peygamber, kronoljik sıraya
göre yirmi beş peygamberin
baştan üçüncüsüdür
N. 371
- nūr** : (A) aydınlık, parıltı
n. +ı 109, 363
- nübūvvet** : (A) Tanrı haberciliği
n. 74
- o
- o** : tekil üçüncü kişiyi gösteren zamirdir
o. 116, 117, 233
uzakta olan hakkında konuşulan kimse
veya şeyi belirten sıfattır
o. 1, 79, 166, 278, 379
- od** : ateş
o. 457, 495, 506, 515
o. +a 51, 120, 141, 477, 503, 514
o. +da 454, 475, 480
- o. +dan 489
o. +ı 419, 495
o. +ından 326
o. +lara 361
- oğlan** : erkek çocuk, oğul
o. +ları 196
- oğul** : oğul
o. 201, 361, 363, 364, 366
o. +ın 103
o. +um 63
o. +uñ 114, 116, 360
o. +uñuza 312
o. +lar 508, 511
- oķ** : ok
o. +ı 406
o. -ıla "okla" 408
o. +ın 409
- okı-** : ↔ oku-
o. -dı 232
- oķu-** : [oķı-] söylemek, demek
o. -dı 2, 324
okumak, kıraat etmek
o. -yan 354
- ol** : o, tekil üçüncü kişiyi gösteren zamir
o. 22, 25, 59, 88, 89, 95, 97, 103,
113, 149, 164, 168, 171, 173,
174, 176, 177, 188, 189, 200,
206, 210, 221, 232, 240, 259,
324, 351, 374, 377, 380, 381,
381, 393, 405, 410, 421, 423,
425, 429, 431, 488, 493, 494, 495
o. +dur 172, 213
işaret sıfatı
o. 1, 5, 7, 11, 14, 15, 24, 33, 37, 41,
49, 50, 68, 78, 79, 83, 87, 94,
98, 99, 108, 109, 111, 114, 116,
119, 121, 127, 137, 139, 140,
142, 153, 154, 165, 187, 189,
206, 190, 191, 205, 206, 216,
217, 220, 223, 224, 251, 252,
258, 267, 270, 275, 282, 286,
287, 288, 297, 325, 337, 338,
374, 381, 385, 396, 398, 403,
408, 412, 418, 420, 422, 428,
448, 460, 480, 483, 464, 472,
475, 479, 484, 489, 502, 511,
519, 522
- ol-** : herhangi bir durumda bulunmak
o. a 204, 213, 436, 444, 475, 480,
512

o. -an 430
 o. -anlar 373
 o. -asın 203
 o. -a-y-ıdım "olaydım" 122
 o. -dı 119, 137, 350, 455, 515
 o. -dum 222
 o. -duğun 113
 o. -ma (olumsuz) 295
 o. -madı 357
 o. -mañ 319, 391
 o. -mañuz 290
 o. -masun 134
 o. -maya 285
 o. -maz 286
 o. -miş 503, 504
 o. -mişdur 188
 o. -sa 270
 o. -uñ 310
 o. -unca 151
 o. -up 374, 451
 o. -ur 431, 474
 meydana gelmek, gerçekleşmek
 o. -a 260
 o. -anı 417
 o. -dı 336, 341
 o. -duğın 256
 o. -duğına 234
 o. -maz 159, 255
 o. -miş-i-dı 338
 o. -sun 183
 o. -ur 163, 339
 bulunmak, kalmak, ikamet etmek
 o. -ısar 471
 o. -ur 433
 yardımcı fiil
 o. -a 73, 161, 201, 437
 o. -asın 205
 o. -dı 2, 37, 106, 153, 206, 227, 233,
 258, 325, 458, 500
 o. -dılar 12, 145
 o. -duğuma 128
 o. -dum 229, 359
 o. -ısar 392
 o. -mañ 306, 308, 316
 o. -maya 104
 o. -mayınca 185
 o. -maz 270, 418
 o. -muşam 230

o. -sun 48
 o. -uñ 311, 316, 320
 o. -uñuz 315, 322
 o. -up 13, 309, 497
 o. -ur 55, 401
 o. -uram 46
 o. -ğıl 3
 → 'âciz o., âhır o., 'âşık o., becid o.,
 câhil o., cem' o., destûr o., el-vidâ
 o., emr o., fenâ o., fidâ o., gam-
 hâr o., gâyib o., harâm o., hâzır
 o., hem-nişîn-i ehl-i îmân o.,
 i'tibâr o., ırağ o., kâmil o., kâni
 o., kâyim o., konşı o., maħrûm
 o., maķbûl o., ma'lûm o., meşğûl
 o., miskîn o., müşâhib o.,
 müstahsen o., müsteħab o.,
 müşkil o., müştak o., n'ol-,
 peşimân o., râzı o., sâ'il o., şehîd
 o., tağyîr o., taķatı tâķ o., tâmi'
 o.,

ola : belki, ... mi acaba

o. 266, 454

kim o. ki

tiz o. ki

olanca : bütün

o. 360

on : on

o. sekiz gün "on sekiz gün" 136

o. ikinci gün "on ikinci gün" 137

o. dört günlük aya dön- "ayın on dördü
 gibi genç ve güzel olmak" 522

ora : o yer

o. +da 424, 469, 492

oraķ : yarım çember biçiminde yassı, ensiz
 ve keskin metal bir bıçakla, buna
 bağlı bir saptan oluşan ekin biçme
 aracı

o. +ını (orağını) 33

orta : iki uçtan eşit uzaklıkta olan yer

o. +da 40

o. +dan 142

'Osmân : (A) Hz. Muhammed'in damadı,
 üçüncü halife

'O. 29, 36, 119, 355, 388

otur- : oturmak

o. 28, 49, 56, 158

o. -dılar 13

o. -ğıl 36

o. -ur 60, 111, 198

- o. -urdu 1
oyna- : eğlenmek
o. -dum 358
- ö**
- öde-** : ödemek, vermek
ö. -nüz 312
ö. -r 279
- öğren-** : öğrenmek
ö. -ün 306
- öğüt-** : bir araçla tane durumundaki nesnelere ezerek un durumuna getirmek
ö. -ür (öğüdür) 421, 422, 423
- öğün-** : öğütülmek
ö. -ür 424
- öğüt** : öğüt
ö. +lerin 310
- öküş** : çok, fazla
ö. 265
ö. +dür 255, 260, 262
- öl-** : ölmek
ö. -di 381
ö. -düg-içün "öldüğü için" 432
ö. -dügüm 299
ö. -em 228
ö. -e-y-idüm "öleydim" 122, 126
ö. -icek 465
ö. -ince 210
ö. -medî (olumsuz) 427
ö. -medin (olumsuz) 253
ö. -megi 467
ö. -mesi 470
ö. -mez-iken "ölmezken" 273
ö. -sündür 226
ö. -ür 189, 415
- öldür-** : öldürmek
ö. -ür 174
- ölüm** : ölüm
ö. 5, 95, 103, 261, 334, 364, 369, 379, 382, 383, 384, 386, 389, 390, 391, 392, 402, 403, 419, 467
ö. +den 370, 402
ö. +dür 397
ö. +e 82, 371, 372
- ö. +i 399
ö. -ile "ölümle" 398
ö. +ün 256, 380, 404
- *Ömer** : (A) İkinci halife Hz. Ömer
'Ö. 24, 28, 85, 119, 355, 388
- *ömr** : (A) ömür, hayat
'ö. +ini 71
'ö. +ümüz 441
'ö. +ün 2
'ö. +ünden 4, 183
- öñdin** : [öñdün] önce
ö. 122, 132, 268
- öñdün** : ↔ öñdin
ö. 129
- öp-** : öpmek
ö. -di 197
- ört-** : kapatmak
ö. -ün 318
- *öşür** : (A. 'öşr) onda bir, onda biri alınan vergi
ö. 279
- öyle** : o biçimde, o tarzda
ö. 420
- öz** : nefis, zat, kendisi, benlik
ö. 314
ö. +i 308
ö. +i-y-ile "özüyle" 303
ö. +üme 43
ö. +üne 285
ö. +ünüz 322
- özge** : başka, gayri
ö. 91, 100
- P**
- pâk** : (F) temiz, pâk
p. 232
- pâre** : (F) parça
p. 202
p. +si 110, 363
- pehlivân** : (F. Pehlevân) yiğit, pehlivan
p. 381
p. +dur 407
- penâh** : (F) sığınacak yer
p. +ı 348
- pertev** : (F) ışık, parlaklık

- p. +i 121
- Perverdgar** : (F) besleyici, terbiye edici:
Allah
P. 123, 152
P. +a 275
- pes** : (F) sonra, ondan sonra
p. 248
- peşimân** : (F) pişmân
p. ol- "yaptığı bir işin yanlış sonuç
verdiğin anlamak" 315
- Peygamber** : (F) haber veren: Hz.
Muhammed
P. 10, 72, 167
P. +e 11, 15
P. +i 52
→ âhır zamân P. +i
P. +üñüz 90
haber getiren, peygamber
p. +lere 231
- peyk** : (F) haber getirip götür
peyk-i âsmân "Allah'ın habercisi:
Cebrâil" I
peyk-i Celil "Allah'ın habercisi:
Cebrâil" 183
- pinhân** : (F) gizli
p. it- "gizlemek" 300
- pür-vefâ** : (F.A) vefalı
p. 165
- râzı** : (A) kabul eden
r. ol- "uygun bulmak, kabul etmek"
316
- Rebî'ü'l-evvel** : (A) ilkbahar
→ mâh-ı R.
- Resûl** : (A) Peygamber
r. 28, 49, 157, 187, 194, 245, 265,
294, 298
r. +i 344
r. +üñ 135, 263
- revâ** : (F) yakışır, yerinde, uygun
r. eyle- "uygun bulmak" 170, 287
- revân** : (F) yürüyen, giden
r. 29
can, ruh
r. 134
- rızık** : (A) Allah'ın herkese bahşettiği nimet
r. 393
- risâlet** : (A) peygamberlik
r. 160
- rûh** : (F) can, nefes
r. 134
R.u'l-Emîn "Cebrâil" 5
- Rüstem** : (F) İran'ın ünlü pehlivani ve
savaşçısı
R. 381
- rüsvâyılık** : (F. rüsvây+T.) rezillik
r. +uma (rüsvaylığım) 130

r

s, ş, ş

- Rabb** : (A) Allah
R. 4
R.ü'l-âlemin "âlemlerin Rabbi" 299
R.ü'l-enâm "bütün mahlûkların
Tanrısı" 239
R.ü'r-Raḥîm "Allah" 115
- râh** : (F) yol
→ hem-r.
- Raḥîm** : (A) merhametli, esirgeyen,
koruyucu, âhirette mü'min
kullarına keremiyle muâmelede
bulunan Cenâb-ı Hak
r. 453, 460
→ Rabbü'l-R. 299
- rahmet** : (A) acıma, koruma
Raḥmeten-lil âlemin "âlemler için
rahmet" 138, 236
- sa'âdet** : (A) mutluluk
s. 205
- sâ'at** : (A) vakit, zaman
s. +i 140
→ ḥüsn-i s.
- şabr** : (A) sabır, azim
ş. +umuz 441
- saç** : saçmak, yaymak
s. -ar 259
s. -aram 61
- saçıl** : dağılmak, yayılmak
s. -ur 180
- şaç** : saç
ş. +larını 450
- şadr** : (A) göğüs

- s. -ı bedr-i 'âlem "âlemin ayı (gibi beyaz) göğüslü" 76
- şafâ** : (A) saflık, berraklık
s. 464, 472
eğlence, gönül şenliği
s. +sı 343
- sağ** : sol karşıtı, sağ taraf
s. 25, 198
- şâhib** : (A) sâhib
ş. -gemi "gemi sahibi" 371
s. +i 423
ş. -krân "her zaman üstünlük kazanan hükümdar" 379
ş. -nazar "tecrübesi, görüşü, düşüncesi kuvvetli olan: Cebrâil" 242
ş. -vefâ "vefâ sahibi" 76
- sa'id** : (A) âhiretini hazırlamış kimse
s. 205
- sâ'il** : (A) sual eden, soran
s. ol- "sormak" 153
- sağal** : sakal
s. +um 367
- şakla-** : korumak, muhafaza etmek
ş. 292
ş. -ğil 277
ş. -ñuz 317
- şal-, sal-** : salmak, bırakmak
s. -a 177
ş. -dı 107
s. -dı 5, 514
ş. -duñ 452
- şalavât** : (A) Hz. Muhammed'e edilen dualar
ş. vir- "Hz. Muhammed'e dua etmek" 250, 288, 293, 356
- Şamed** : (A) Allah
Ş. 396
- saña** : sana
s. 4, 23, 28, 56, 93, 104, 105, 108, 149, 182, 201, 230, 234, 237, 245, 274, 341, 416
- sâ....na** : ?
s. 153
- şan-** : düşünmek
ş. -dum 365
ş. -ur 272
ş. -urduğ 513
- saray** : (F serây) saray
s. 515
- şataş-** : hoşlanılmayan bir şeyle karşılaşmak, istenmeyen bir hale uğramak
→ düşe ş.
- sav-** : uzaklaştırmak, gidermek
s. ar-idi "uzaklaştırırdı" 211
- şavuk** : soğuk
ş. 333
- savur-** : savurup atmak, saçmak
s. -ur 19, 33
- sebeb** : (A) sebep
s. 219
s. +dür 188
- secde** : (A) secde
s. +den 461
s. +ye 451
- sefer** : (A) yolculuk
s. kıl- "yolculuk yapmak" 81, 221
- sekiz** : sekiz
→ on s. gün
- sekrân** : (A) sarhoş
→ vakt-i s.
- selâm** : (A) selâm
s. vir- "selamlaşmak" 11, 183
- şemâr** : (A) meyva
s. +ı 347
- sen** : tekil ikinci şahıs zamiri
s. 3, 36, 77, 85, 98, 115, 116, 149, 160, 205, 209, 214, 221, 236, 239, 276, 432, 453, 460
sencileyin "senin gibi" 231
s. +den 96, 100, 101, 122, 193
s. +i 75, 107, 133, 176, 177, 212, 223, 226, 227, 232
s. +sin 234, 474
s. +ün 66, 78, 113, 186, 189, 232, 233, 240, 243, 455
- ser-firâz** : (F) başını yukarı kaldıran, benzerlerinden üstün olan: Hz. Muhammed
s. 83
- sermedî** : (F) dâimi, sürekli
s. 387, 459, 471
- server** : (F) baş, başkan, ulu
s. 190
s. +i 52, 121, 182
s. +lere 231

- s. +üm 129
- sev-** : sevmek
s. -er-idi "severdi" 211
- sevgü** : sevgi
s. +si 413
s. +sine 439
s. +sini 439
- sevgülü** : sevgili
s. 9, 57, 69
s. +si 50
- sevülük** : sevgili
s. 181
- seyr** : (A) gitme, hareket
s. 147
- Şiddik** : (A) Hz. Ebûbekr'in lakabı
Ş. 388
- Şiddika** : (A) Hz Ayşe
Ş. +ya 107
- şı-** : kırmak
ş. -dı 101
- şidk** : (A) doğruluk
ş. 464, 472
ş.-ile "doğrulukla" 313
ş. +la 11
- şındur-** : kırmak, parçalamak
ş. -ur 44
bozmak
ş. -mazam 186
- sırr** : (A) Allah'ın akıl ermeyen hikmeti
s. +ı 373
- siret** : (A) özellik, vasıf
s. +i 147, 496
- siyâh** : (F) kara
s. 128
- siz** : çokluk ikinci şahıs zamiri
s. 82, 85, 303, 315, 468, 482, 510, 516
s. +den 117
s. +e 72, 323, 467, 470, 478, 500
s. +i 365, 470
s. 511, 516
s. +ün-ile "sizinle" 471
- sok-** : sokmak
s. -dı 376
- sol** : sağ karşıtı, sol taraf
s. 198
- şoñra** : sonra
ş. 66, 443, 444
- şor-** : sormak
ş. -alar 442, 443
ş. -aradı 141
ş. -ayım 249
ş. -dı 220
ş. -ğil 169
ş. -mam 245
ş. -mazam 242
→ ağız s.
- şovu-** : soğumak
ş. -yayım 333
- şoy-** : birinin giyisilerini çıkarmak
ş. -ar 45
- söyle-** : konuşmak
s. -di 15, 118, 154, 218, 447
s. -gil 255
s. -miş 465
s. -yimez 57
- söyleş-** : karşılıklı konuşmak
s. -ürsün 166
- söyün-** : sönmek, parlaklığı gitmek
s. -ürdüm 365
- söz** : söz
s. 332, 465
s. +den 394
s. +i 10, 57, 167, 265, 308, 449, 476, 479
s. +in 263
s. +ine 217, 478
s. +ini 97
s. +ler 323
s. +lerden 497
s. +leri 35, 324, 521
s. +lerin 476
s. +ümi 91
- şu** : su
ş. 204
ş. +lar 204
ş. +ları 487
ş. +ya 333
ş. +yı 422
- şubh** : (A) sabah
ş. 222
- şubh-dem** : (A.F) sabah vakti
ş. 151
- suç** : suç
s. +ın 264

- s. +ını 259
→ yüz yılañ s.+ı
- sultān** : (A) sultan: Tanrı
s. +umuz 514
s.-ı 'ālem "ālemin sultanı" 385
- şūret** : (A) görünüş, kılık, biçim
ş. +i 147
- şuretli** : (A) görünüşlü
ş. 153
- suvāl** : (A. su'āl) soru
s. +e 262
- Sūleymān** : (A) Davud Peygamber'in oğlu
olan Peygamber
S. 372
- sūnnet** : (A) Hz. Muhammed'in sözleri,
işleri ve tasvibleri
s. +dür 323
- sūfūk** : kemik
s. +lerüm 42
- sūr-** : sürmek
s. -meklige 440
yönetip yürütmek
s. -üben 448
s. -üñ 447
- ş**
- şād-mān** : (F) sevinçli
ş. 222
- Şāh-ı cihān** : (F) âlemin şahı: Hz.
Muhammed
ş. 190, 238
- şakı-** : yıldırım ve şimşek gibi çakmak,
parlamak
ş. -r 485
- şallah** : (A) inşallah
ş. 359
- şām** : (F) akşam
ş. 222
- şān** : (A) şan, şöret, ün
ş. uñda 232
- şart** : (A) olması başka durumların
gerçekleşmesini gerektiren şey,
koşul
ş. -ile "şartla" 274
- şaylık** : sağlık, mutluluk
ş. +uma (şayluğuma) 130

- şāz** : (F şād) sevinçli
ş. it- "sevindirmek, sevinçli hale
getirmek" 184
ş. eyle- "sevindirmek" 218
- şecer** : (A) ağaç
ş. +i 347
- şefkat** : (A) acıyarak ve esirgeyerek sevme
ş. eyle- "esirgeyerek sevmek" 341
- şehid** : (A) din veya yüksek bir ülkü
uğrunda ölen kimse, savaşta ölen
ş. ol- "ülküsü veya inancı uğrunda
savaşırken ölmek" 205
- şehir** : (F. şehir) şehir
ş. dür 401
- şerbet** : (A) içilecek tatlı şey
ş. +in 403
ş. +inden 404
- şeri'at** : (A) Allah'ın emir ve yasaklarının
bütünü
ş. +uñ 347
- şerr** : (A) kötü iş
ş. 123
ş. +i 446
- şeytān** : (A) şeytan
ş.-ile "şeytanla" 307
- şimdi** : şimdi
ş. 31, 42, 89, 444
- şol** : şu, o, bu
ş. 411
- şom** : (<A şu'm) uğursuz
ş. +dur 72
- şöyle** : öyle, onun gibi, olduğu gibi
ş. 27, 35, 48, 382, 486, 522

t, t̄

- tā** : (F) için, diye
t. 22, 143, 222, 275, 285, 293, 302,
322, 500
-a kadar, -ıncaya kadar; nihayet
t. 23, 36, 49, 56, 193, 308, 396
- Te'āla** : (A. cümle) Yüksek olsun!
manasına gelen bir söz olup Allah
adıyla birlikte kullanılır
→ Hak-t.
- tā'at** : (A) ibâdet, Allah'ın emirlerini yerine
getirme

- ı-ile "ibadetle" 305
ıabīb : (A) hekim, doktor
 ı. +i 345
 ı. +lerüñ 345
ıa'bir : (A) ru'yâ yorma
 t. 55
 t. +in 23, 36, 56
 t. it- "rüya yorumlamak" 49
ıağ : dağ
 ı. 487
 ı. +a 487
 ı. +ı 31
 ı. +ları 17
ıağıt- : ↔ dağıt-, yaymak
 ı. -ur (ıağıdur) 33
ıağla- : ↔ dağla-
 ı. -dı 200
 ı. -ma (ölumsuz) 208
 ı. -mañuz (ölumsuz) 466
 ı. -yasın 395
 ı. -yu 6
ıağyir : (A) değıştirme, bozma;
 başkalaştırma
 t. ol- "bozulmak" 55
ıaht : (F) hükümdar makamı
 t. +ını 379
ıāk : --> ıākātı ı. ol-
ıākāt : (A) güç, kuvvet
 ı. +um 227
 ı. +ı ıāk ol- "Takatı kesilmek, gücü azalmak" 227
ıaleb : (A) isteme
 ı. eyle- "istemek" 399
ıamām : (A) tam, eksiksiz
 t. 11, 269, 324, 513
 t. eyle- "düzeltmek, düzgün yapmak"
 255
 t. kıl- "tamamlamak" 476
ıamar : damar
 ı. +da 511
ıāmi' : (A) tamah eden
 ı. ol- "tamah etmek" 316
ıamu : cehennem
 ı. +nuñ 496
 ı. +ya 327, 495
ıa'n : (A) kınama
 ı. +a ur- "kınamak" 327
ıanı- : tanımak
 t. -yalar 517
ıafıla- : hayret etmek, şaşırmaq
 ı. -yasın 497
ıafrı : Allah
 T. 29, 76, 88, 89, 142, 182, 238,
 311, 469
 T. +dan 237, 467
 T. +nuñ 14, 135, 215, 275, 279, 280,
 282, 288, 295, 320
 T. +ya 300
ıansuğ : (ıañsuğ) garip, acayip şey
 t. +ı (ıansuğı) 252
ıapu : huzur, makam
 ı. +sına 146
 ı. +ya 151
ıaş : taş
 ı. +ı 20, 31, 58
 ı. +ları 19
ıaş : [daş] dışı
 ı. +ı 503
ıatlu : tatlı
 ı. 6
ıāze : (F) taze, körpe
 t. 412
ıadbir : (A) bir şeyi temin edecek veya
 önleyecek yol, çāre, önlem
 t. it- "önlem almak" 291
ıahlil : (A) İslām dininin tevhit akidesini
 hulāsa eden "lā-ilāhe-ill-Allah"
 sözleri
 t. eyle- "'lā ilāhe ill-Allah' sözünü
 tekrarlamak" 321
ıek : gibi
 t. 41
 tek, bir
 t. 164
ıemettu' : (A) kazanç, fayda
 t. 244
ıemiz : (A. temyîz) kirli olmayan
 t. 507
 t. +i 349
 t. +lerüñ 349
ıen : beden, gövde, vücut
 t. +i 489
 t. +ümüz 512
ıerahhım : (A) merhamet etme, acıma
 t. it- "acımak" 510
 t. kıl- "merhamet etmek" 514

- terāzū** : (F) terāzi
t. 445
- terbiyet** : (A) besleyip büyüme
t. kıt- "besleyip büyütmek" 414
- terk** : (A) bırakma, terketme
t. kıl- "bırakmak" 225
t. eyle- "bırakmak, vazgeçmek" 226
t. it- "bırakmak, ayrılmak" 428, 429, 431, 459
- tesbîh** : (A) "sübhane'llah" kelimesini söyleyerek Allah'a ta'zîm
t. eyle- "'sübhane'llah' kelimesini söylemek" 321
- tevbe** : (A) tövbe, işlenen günahın bir daha işlenmeyeceğine dair söz verme
t. kıl- "tevbe etmek, pişman olmak" 253, 258, 266
t. +yi 268
- tevekkül** : (A) Allah'a teslim olma, işi Allah'a bırakma
t. it- "Allah'a teslim olmak" 23
- tiz** : (F tîz) çabuk, hemen
t. 221, 516
t. ola ki "yakında" 201
- toğsan** : doksan
t. toğuz "doksan dokuz" 340
- toğuz** : dokuz
t. +unı 340
→ toğsan t.
- tol-** : dolmak
t. -ardı 67
- toprak** : toprak
t. +â (toprağa) 19
t. +ını (toprağını) 33
- toy-** : [doy-] doymak
t. -maduğ 439
- toz** : toz, duman
t. -ıdı "tozdu" 99
- tozı-** : tozun havalandırarak çevreye yayılması
t. -dı 99
- tul** : dul
t. eyle- "dul bırakmak" 173
- tur-** : [dur-] ayakta beklemek, huzurunda durmak
t. -dı 16, 24, 50, 181
t. -alar 442, 483
kalmak, durmak
t. -a 430
- t. -alar 216, 505
t. -duñuz 509
t. -madı 377
t. -madın "durmadan" 397, 414
t. -mayalar 442
t. -mayıban 463
t. -maz 495
t. -miş 419
t. -u gel- "ayağa kalkmak" 443
t. -uban 493
t. -ur 492
- tut-** ↔ **dut-** "yerine getirmek, yapmak, kabul etmek"
t. -a 267
t. -am 238
t. -ayım 274
→ hoş t., boyun t.
yaklaştırmak
t. 287
- tutış-** : tutuşmak
t. -miş 503
- tütî** : (F) [tuñu] papağan, dudu
t. 430
- tüñu** : ↔ tuñı
t. +lardur 429
- tutul-** : (Ay ve Güneş) tutulma olayına uğramak
t. -ur 59
- tuy-** : duymak
t. -ar 373
- tüy** : tüy, kıl
t. +lerüm 42
- u**
- u** ↔ **ü** : **ve**
u. 9, 63, 68, 80, 121, 128, 131, 152, 222, 279, 304, 314, 323, 324, 388, 393, 400, 404, 418, 464, 472
- 'ucâb** : (A) çok şaşılacak şey
'u. 491
- uc** : son, netice
u. +dan "baştan sona değin, tümüyle"
40
- uçmak** : cennet
u. 240

- u. +ı (uçmağı) 144
- uğra-** : tesadüf etmek, rastlamak
u. -r 401
- ula-** : eklemek, katmak, ilâve etmek
u. -r 415
- ulu** : ulu, çok büyük, pek önemli
u. 12, 77, 331
u. +dur 405
u. +laruñ 310, 346
u. +sı 50, 121
- um-** : ümit etmek, ummak
u. -ar-ıduğ "umardık" 515
- ur-** : birleşik fiil olarak kullanılır
u. -dı 217
u. -ğıl 112, 201
→ kulağ u.
yere vurmak, yere çarpmak
u. -dum 367
u. -urlar 327
vurmak, çarpmak
u. -ur 20, 333
sokmak, batırmak, yaralamak
u. -ur 408, 409
- uruş-** : vuruşmak, çarpışmak
u. -urken 99
- 'uryân** : (A) çıplak
'u. it- "çıplak hale getirmek" 18
- uşan** : isteksiz
u. 295
- uşül** : (A) yol, yöntem, düzen
u. +i 344
- uş** : işte, şimdi
u. 209, 246, 358, 455, 457, 516
- uşağ** : çocuk
u. +ları 172
- uşbu** : [işbu] işte bu, bu
u. 246, 323, 373
- uşda** [işde] : işte
- utan-** : utanmak
u. -an 93
- uy-** : uymak, peşinden gitmek
u. -mañ (olumsuz) 314
- uyan-** : gerçekleri kavrar duruma gelmek
u. 74, 75
u. -a gör- "uyanıvermek" 273
uyku durumundan çıkmak
u. -dı 165
- u. -ğıl 274
u. -ur 272
- uyhu** : [uyku] uyku
u. 70, 71, 72, 75
u. +da 117
u. +dadır 272
u. +dan 165
u. +dur 75
u. +yı 84
- uyku** ↔ uyhu
u. +da 21
- uyı-** : ↔ uyumak
u. -mışdı 165
- uyu-** : [uyı-] uyumak
u. -mağ 70
u. -mışdı 84
u. -ñ 71
- uzan-** : devam etmek, ısrar etmek
u. -dum 362
- ü**
- ü** ↔ u ve
ü. 4, 24, 63, 76, 124, 168, 190, 203,
233, 234, 253, 258, 290, 304,
317, 363, 381, 390, 464
- üç** : üç
ü. gün "üç gün" 188, 189
- üçünci** : üçüncü
ü. 92
- ümmet** : (A) Bir peygambere inanıp
bağlanan cemaat
ü. 260, 354
ü. +e 431
ü. -içün "ümmet için" 286
ü. +üm 256, 261
ü. +ümden 245
ü. +ümdür 266
- ün** : ses
ü. +in 283
ü. +lerinden 517, 518
- ünās** : (A) halk
ü. 206
- ünde-** : seslenmek, çağırarak
ü. 8
ü. -rem 223
ü. -sün 9

ürper- : ürpermek
 ü. -di 42
üst : üst, üzeri
 ü. +üme 304
 ü. +üñüze gir- "katınıza varmak,
 yanınıza girmek" 316

v

va'de : (A) ecel
 v. eyle- "vâdetmek" 465
 v. +m 81, 106
 v. +ñ 3
 v. +si 129
 v. +sini 405
vakt : (A) zaman, vakit
 v. +ur 438
 v. +ıdur 510
 v. +inden 268
 vakt-i sekrân "ölüm vakti" 270
vâkıa : (A) hadise, olay
 v. 59
va'z : (A) dini öğüt; bir kimseye, kalbini
 yumuşatacak, kendini iyiliğe sevk
 edecek sûrette söz söylemek
 v. +ı 309
var- : gitmek
 v. 8, 143, 146, 148, 159, 170, 191,
 195
 v. -a 430, 520
 v. -alar 483, 484, 519
 v. -ayım 249
 v. -dı 37, 179, 196, 217, 251, 257,
 262
 v. -mañ 307, 310
 v. -uñ 482
 "haydi" anlamında kendisinden sonra
 fiilin yapılması gerektiğini
 hatırlatır
 v. 298
var : var
 v. 155, 156, 157, 340, 406
 v. +dur 406, 408
 v. -idi "vardı" 40
 v. -iken "varken" 209
 v. -ise "varsa" 445
 v. +ına 490

varağ : (A) m. Kur'ân yaprağı
 v. +ın 34
vaşf : (A) bir kimsenin veya şeyin
 durumunu anlatarak tarif etme
 v. +a 496
vaşyyet : (A) bir kimsenin öldükten sonra
 yapılmasını istediği şey
 v. kıl- "(herhangi bir şeyin) öldükten
 sonra yapılmasını istemek" 83
 v. +tür 323
vâ-veylâ : (A) Eyvah, yazık
 v. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348,
 349
vây : (F) Yazık, yazıklar olsun!
 v. 128, 129, 130, 180, 328, 329, 330,
 331, 332
 v. li vây "bana vay dedirten sebebe
 vay; vaydan dolayı vay" 131
ve : (A) Ve, dahi, de, hem, ile
 v. 359
veda' : (A) ayrılırken birbirine selam ve
 esenlik dileme
 v. it- "vedalaşmak" 192, 325
Vedūd : (A) Allah'ın sıfatlarından
 V. 287
vefâ : (A) sevgide sebat, sevgi bağlılığı
 v. kıl- "sözünde durmak, sevgi
 bağlılığı göstermek" 387, 479
 → ayn-ı v.
 → bî-v.
 → pür-v.
 → şâhib-v.
Vefât-ı Hazret-i Muhammed
'Aleyhisselâm : Hz.
 Muhammed 'Aleyhisselâm'ın
 vefâtı
 v. B
ve lehu : (A) bu da onundur
 v. eyden "bu da onundur" 356
velî : (A) Ermiş, eren
 v. +lerüñ 346
vesvese : (A) Şüphe, kuruntu
 v. +den 289
vir- : Vermek
 v. 143, 170, 178, 191, 193, 250, 293,
 356, 378
 v. -di 11, 37, 81, 221, 262
 v. -e 281
 v. -elüm 288

v. -em 28
v. -ene 316
v. -gil 239, 245, 248, 285
v. -medi 374
v. -mek 473
v. -meye (olumsuz) 446
v. -meyüp 375
v. -mez 41, 149, 415
v. -mez-iseñ "vermezsen" 462, 474
v. -ür 24, 393
v. -ürseñ 186
→ amân v.-me-
→ amân v.-
→ şalavât v.-
→ haber v.-
→ icâzet v.-
→ selâm v.-
"Tezlik fiili"
v. -em 502
v. -eyim 500
→ aç v.-
vîrân : (A) yıkık, yıkılmış
v. kır "yıkılmak" 379
viril- : verilmek
v. -di 108
vü : (F) ve
v. 108, 291, 302, 358

y

yâ : (F) yahut, veya
y. 184, 339, 383, 409,
→ **yâ** : (A) ey
y. 2, 28, 49, 160, 187, 194, 229,
236, 293, 294, 342, 343, 344,
345, 346, 347, 348, 349, 452,
453, 460, 476, 460, 508
yağ- : yağmak
y. -arlar 368
yağı : düşman
y. 38, 98
y. +dur 331
yâha : [yaka] yaka
y. +ları 175
yağış : iyi, güzel
y. 72, 147, 212, 287, 291, 312, 318

yağuz : (F. yâ-ğüd) yahut, veya
y. 282
yaka : ↔ yağa
y. +mı 367
yak- : yakmak
y. -ar 51, 120, 495
y. -mayayım 477
y. -uñuz 314
yakın : yakın
y. 89
yalan : doğru olmayan şey
y. 474, 475, 480
yaluñuz : yalnız, tek başına
y. 310
yalvar- : yalvarmak
y. -a kal- "yalvarır vaziyette kalmak"
357
y. -ı kal- "yalvarır vaziyette kalmak"
362
yaman : şiddetli
y. 12
yaña : taraf, yön
y. 144, 182
yan- : yanmak
y. -a 504, 512
y. -ar 503
mec. çok üzölmek
y. -dum 361, 364
y. -durdı 360
yan : yan taraf, yan
y. +ına 197, 206, 297, 468
y. +ında 100
y. +ında 198
ya'ni : (A) sözün kıtası, doğrusu
y. 334
yâr : (F) dost
y. 23, 340, 373, 378, 400, 406, 412,
432
y. +um 92
yâra : (F) ey yâr
y. 202
yara- : lâyıık olmak
y. 281
yarat- : yaratmak
y. -a (yarada) 469
y. -mış 399, 489, 491
yarâg : hazırlık
y.+uñ it- "hazırlığııı yapmak" 3

- yâren** : (F. yârân) dost, arkadaş
 y. +i 342
 y. +ler 10, 66, 67, 106, 298, 337
 y. +lere 325
 y. +leri 118, 141
 y. +lerüñ 342
- yarın** : âhiret günü
 y. 359
 bu günden sonra gelecek ilk gün
 y. +a 145, 320
- yârî** : (F) yardım
 y. kıl- "yardım etmek, yardımcı olmak" 351
- yarlığa-** : suç bağışlamak, affetmek
 y. -r 253, 258
 y. -ram 268, 269
- yaş-** : yayın girişini gevşetmek; yassılamak,
 düz hale getirmek
 y. -amaz 407
- yaş** : gözyaşı
 y. 120
 y. +ı 7, 58, 61, 67, 167
 y. +ın 207
 y. +ına 494
 y. +ını 199
 y. +um 180
- yat-** : yatmak
 y. -dı 136
 beklemek, durmak
 y. -alar 451
- yavu** : kayıp, kaybolmuş
 y. kıl- "kaybetmek, yitirmek" 3
- yavuz** : kötü, fena
 y. 70, 315
- yay** : ok atmaya yarayan, iki ucu arasına
 giriş gerilmiş, eğri ağaç veya
 metal çubuk
 y. +ı 406
 y. +ını 407
- yaz-** : yazmak
 y. -an 354
- yazı** : çöl
 y. 205
 mec. ön
 y. +na 259
- yedi** : yedi
 y. gök "yedi gök" 63
- yer** : yer
 y. +ine 294
- yetim** : (A. yetīm) [yitüm] babası ölmüş
 olan çocuk
 y. 176
 y. +lerüñ 210
- yetür-** : ulaştırmak, eriştirmek
 y. 294
- yevm** : (A) gün
 y. -ü'l-firāk "ayrılık günü" 328, 329,
 330, 331, 332
- yığ-** : yığmak, toplamak
 y. -duğñ 281
 y. -mağılan 281
- yık-** : yıkmak
 y. -ar 397, 419
- yıkıl-** : yıkılmak
 y. -ıbanı 425
- yıl** : sene, yıl
 → bir y. ilerü
 → yüz biñ y.
 → yüz y. +uñ suçı
- yılan** : yılan
 y. 278, 311
- yıldırım** : yıldırım
 y. 485
- yırt-** : yırtmak
 y. -dum 61
 y. -ımadı 164
 y. -uban 367
- yi-** : yemek
 y. -düm 358
 y. -medi 383, 386, 389
 y. -mek 70, 458
 y. -miş 398
 → ğam y.- 383, 386, 389
- yigrek** : ↔ yigrek
 y. 470
- yigirmi** : yirmi
 → yüz y. biñ çihâr enbiyâ
 → yüz y. dört biñ nebî
- yigrek** : [yigrek] daha iyi, üstün
 y. 417
 y. +dür 467
- yık-sân** : (F. yek-sân) bir, berâber
 y. 434
- yil** : rüzgâr
 y. 17, 25, 31, 41, 78, 80, 85, 94, 99

- y. +den 46
y. +i 49, 87
y. +üñ 79
- yine** : tekrar, yeniden
y. 160, 164, 257, 267, 351
- yir** : yer, mekân
y. +e 299, 376
y. +i 429
y. +inden 17
→ yirlü y. +inde
yer, zemin, toprak
y. 234
y. +de 377
y. +e 367, 377, 384
y. -ile "yerle" 421
y. yüzi "dünya, yeryüzü" 33, 180
cihet, taraf
y. +e 88, 171
- yirlü** : yerli
y. yirinde "bulunduğu yerde" 486
- yit-** : yetişmek
y. -di 3, 106
y. -didi 338
y. -dügine 129
yetmek, kâfi gelmek
y. -e 496
y. -er 88
- yitüm** : ↔ yetim
y. 115
- yitür-** : kaybetmek
y. -ür 89
- yoğsul** : fakir, yoksul
y. 131, 404
y. +ı 400
- yoğsullık** : yoksulluk, fakirlik
y. +ına (yoğsullığına) 214
- yok** : yok, varın zıddı, mevcut değil
y. 179, 485, 491
y. +dur 82, 171, 272, 434, 478
y. +ıdı "yoktu" 100
- yol** : uğur
y. +uña 48
y. +ı 388
y. +ında 434
maksat, gaye
y. +a 307, 310
y. +dan 75
- bir yerden bir yere gitmek için aşılan
uzaklık
y. +ı 250
→ yüz bin aylık y.
- yoldaş** : yol arkadaşı, arkadaş
y. +um 92
- yol-** : yolmak, çekip koparmak
y. -dılar 450
y. -dum 367
- yor-** : yormak, tabir etmek
y. -ar 97
y. -asın 22
y. -ayım 66
- yuğaru** : yukarı, üst taraf
y. 194
- yun-** : yıkanmak
y. -alar 522
- yurt** : oturlan yer, mesken
y. +a (yurda) 435
y. +ı (yurdu) 431
- yurtçı** : yurtçu
y. 435
- yük** : yük
y. +inden 119
- yürek** : kalp, yürek
y. +üñde (yüregüñde) 285
y. +üñi (yüregüñ) 102
y. +üñüz (yüregüñüz) 466
- yüz** : yüz (sayı)
y. 340
y. yigirmi biñ çihâr "yüz yirmi dört
bin peygamber" 243
y. yılañ suçu "yüzyılın suçu" 259, 264
y. yigirmi dört biñ nebî "yüz yirmi
dört bin Peygamber" 382
y. biñ aylık yol "yüz bin aylık yol"
250
- yüz** : yüz, çehre
y. +i 162, 163, 217, 506, 521
y. +in 155
y. +inde 205
y. +ine 7, 51, 67, 199, 200, 207, 333
y. +ini 13, 97
y. dut- "dönmek, yönelmek" 97
y. +ümi 61, 91
y. +ümüz 440
y. +üñe 228, 365
yüzey, sath

y. +inde 205

y. +ini 19

y. +ine 33, 180

→ yir y. +i

yüzlü : yüzü her hangi bir nitelikte olan

y. 290

yüzük : yüzük, parmağa takılan

y. +ümi (yüzügümi) 26

y. +üñ (yüzügüñ) 89

y. +üñi (yüzügüñi) 86

Z, Z, Z

zâhir : (A) dış yüz, görünüş

z. +i 289

zahmet : (A) sıkıntı, eziyet, rahatsızlık

z. +i 140

z. +inüñ 101

zamân : (A) müddet, süre, vakit

z. 23, 36, 41, 56, 114, 193, 199, 224,
337, 338, 344, 350

z. +da 251, 381

→ âhır-ı z. Peyğamberi

→ âhır-ı z. resüli

zamâne : (A) devir

z. 368

zârî : (F) ağlayıp, sızlama

z. 48, 62, 68, 114, 123, 124, 337,
351, 450

z. kıl- "ağlamak" 123, 351, 450

→ nevh ü z. eyle-

zâr : (A) ağlayan, inleyen

z. +uñ 113

zât : (A) kendi, öz

z. +ına 393

zâyi' : (A) kaybolan, yitik

z. eyle- "yok etmek" 71

zebânî : (A) cehennemlikleri cehenneme

atmaya memur edilen melek

z. +ler 448, 514

zehr : (A) zehir

z. 201

z. -ile "zehirle" 489

z. -i kâtil "öldüren zehir" 406

Zehrâ : (A) Hz. Fatma'nın adı

Z. 179, 207

Z. +nuñ 209

Z. +ya 109

zekât : (A) İslâmın beş şartından biridir.

Mal ve paranın helalliğini

sağlamak üzere kırkta birinin her

yıl sadaka olarak dağıtılması

z. +ın 374, 375

z. +uñ 378

zemîn : (A) yer yüzü

→ halk-ı z.

zevâl : (A) zâil olma, sona erme

z. 393

zırîḥ : (F. zırh) zırh, demirden örme veya

dökme savaş elbisesi

z. +la 45

zıkr : (A) anma

z. -ile "zıkrle" 321

zihn : (A) zihin

z. 121

zinde : (F) diri, canlı

z. kıl- "canlandırmak" 243

zinhâr : (F) sakın! asla! aman!

z. 83, 432

Zülfikâr : (A. Zülfekâr) Hz. Muhammed'in

Hz. Aii'ye armağan ettiği ucu

çatalı kılıç

Z. +ı 39

Z. +uñ 98

BİBLİYOGRAFYA

1. Abdülbâki Muhammed Fuâd, *El-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, İstanbul-Türkiye 1984.
2. Akar, Metin, "Şeyyâd Hamza Hakkında Yeni Bilgiler 1-2", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 2, İstanbul 1987, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, sayı 2.
3. Atalay, Besim, *Divânü Lûgat-it-Türk Dizini*, "Endeks", IV. Türk Dili Kurumu Yayınları: 524, Ankara 1986.
4. Ateş, Ahmed, *Süleyman Çelebi, Vesiletü'n-Necat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954.
5. Çelebioğlu, Âmil, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983.
6. Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1984.
7. Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü ü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 503, Ankara Üniveritesi Basımevi, 1983.
8. Sâmi, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası 1316.
9. Şükûn, Ziya, *Farsça Türkçe Lûgat*, M.E.B. D.K. Müd. Y., İstanbul 1967.
10. Timurtaş Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2558'den, İstanbul 1980.
11. Topaloğlu, Ahmet, *Muhammed Bin Hamza, Kur'an Tercümesi*, İkinci cilt (sözlük), Kültür Bakanlığı Yayınları: 300, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978.
12. *Türkçe Sözlük 1-2*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.

TÜRKÇE ABSTRAKT (en fazla 250 sözcük) :

Tezimiz 14. yy. şâirlerinden Şeyyad Hamza'nın "Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm" adlı mesnevisidir. Bugüne kadar üzerinde araştırma yapılmamış olan bu eseri ilim âlemine tanıttığımız, eserin yüksek lisans tezi olarak seçiminde etken olmuştur.

Eser Ankara Milli Kütüphane'deki 3772 numarada kayıtlıdır. Eserin tamamı 522 beyittir.

Eserin incelenmesine öncelikle transkripsiyonlu metnin hazırlanması ile başlanmıştır. Bu çalışma sırasında asıl vezne uymaya dikkat edilmiştir. Eserde asıl vezin Fâilâtün Fâilâtün Fâilün'dür. Bunun yanısıra Mefâilün Mefâilün Feülün ve Mefâilün Feülün Mefâilün Feülün arûzkalıplarına da rastlanmıştır. Transkripsiyonlu metin verilirken yer yer metin tamiri de yapılmış olup bozuk şekilleri dipnotta gösterilmiştir.

İndeks-sözlük çalışmasına eserdeki bütün kelimelerin alfabe sırasına göre bilgisayardan dökümü alınarak başlanmıştır. Bu çalışmada kelimelerin manâları tesbit edilmiş; madde başı olan kelimelerin birbirleriyle ilgili türlü anlamları alt alta verilmiş, çekim ekleri ve beyit numaraları kendi anlamları altında gösterilmiştir.

Prof. Dr. Metin AKAR'ın yönetimini üstlendiği tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş bölümünde Şeyyad Hamza'nın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında genel bilgi; birinci bölümde eserin özeti, şahıs kadrosunun tanıtılması, düğümler, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'indeki vefât bölümü ile kısa mukayesesı, hikâyenin bölümleri, tür, şekil, dil ve imlâ özellikleri belirtilmiştir.

İNGİLİZCE ABSTRACT(en fazla 250 sözcük) ,

Our thesis is based on a poem in rhymed couplets called "Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm" written by Şeyyad Hamza who was one of the outstanding poets of the 14th century. That we will introduce this work an which no previous analysis or research for choosing this literally masterpiece as a thesis subject for master of arts.

This work is registered with number 3772 in Ankara National Library. The work consists of 522 couplets. In the very first place, the analysis of the work has started with the preparation an arrangement of the transcribed text. The presence of the main metre has been taken into consideration attentively. The main metre used in this poem is Fâilâtün Fâilâtün Fâilün - further more some forms of prosody such as Mefâilün Feûlün Mefâilün Feûlün have been used as well some parts in the transcribed have been mended and after the alterations, their original forms which were erroneous have been indicated below as a hote.

The breakdown of the indexed vocabulary has been token from computers according to an alphabetical order of all the words taking place in the poem in this work all the words have also been interpreted. The meanings of all the words being the beginning of the articles have been given below each. More over, the suffixes and the numbers of the couplets have been indicated below their meannings. The thesison wich Prof. Dr. Metin AKAR has his conduct consists of four parts. The life story of Şeyyad Hamza, his gifts and works take place in the introduction part and it continues in the first part with the summary of the work, the parts of the story, introduction of the character staff, dilemmas, a brief comporions, with the part of decease in the Mevlid of Süleyman Çelebi, and some literatural point sudn as its type, form, language and spelling.